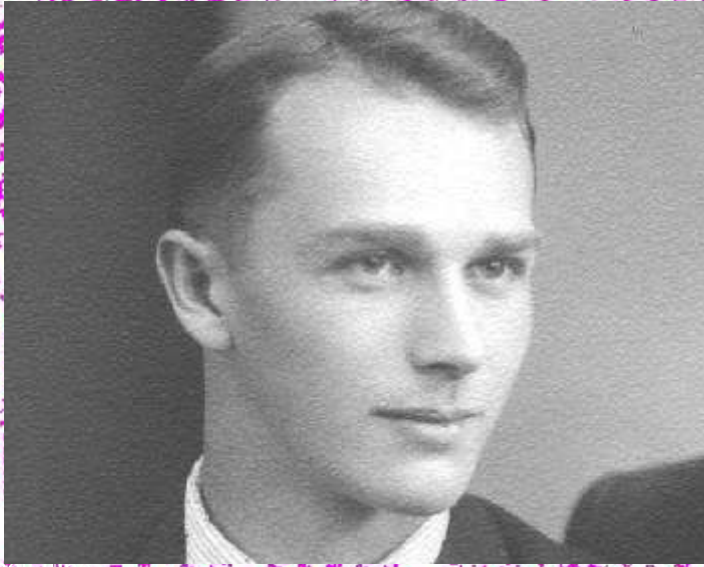

APOSTROF

revistă a uniunii scriitorilor

APARE
LUNAR

Dosar:
I. NEGOITescu,
scrisori
către părinți

Literatură și carte
în festivaluri la Cluj
(pp. 2-3)

Lear
de GELU IONESCU

Finalul erei STALIN
de VLADIMIR TISMĂNEANU

HERMANN BROCH
în traducerea lui ION VIANU

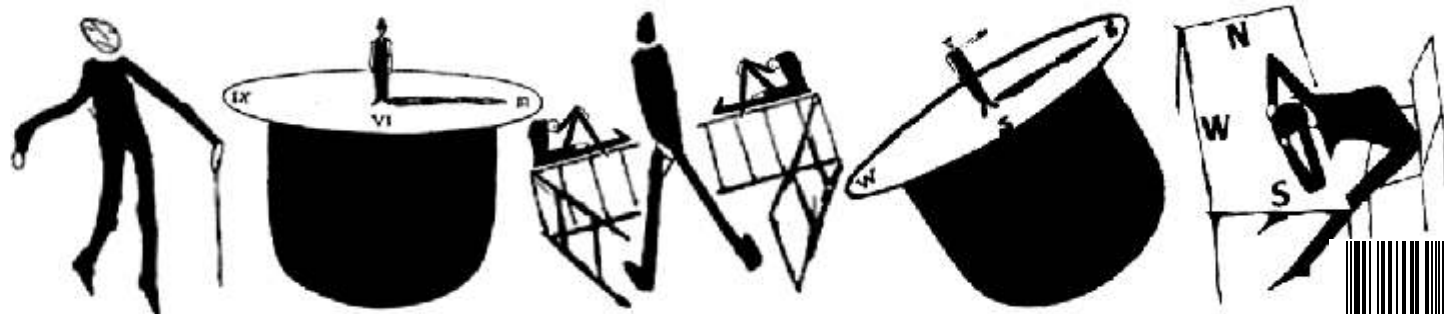
www.revista-apostrof.ro

anul XXVII, nr. 10
(317)
2016

MINISTERUL CULTURII

PRIMĂRIA ȘI CONSILIUL LOCAL
CLUJ-NAPOCA

Revista apare cu sprijinul **MINISTERULUI CULTURII**,
precum și al **CONSILIULUI LOCAL** și al **PRIMĂRIEI CLUJ-NAPOCA**.

9177122013121051

10

APOSTROF

• Imagine de la deschiderea festivă a Festivalului Național de Literatură, ediția a III-a, 2-4 octombrie 2016. Foto: Lukács József

Nichita Azi o expoziție de MIRCIA DUMITRESCU

CEA DE A IV-a ediție a Festivalului Internațional de Carte Transilvania a numărat printre invitații săi de onoare pe artistul plastic Mircea Dumitrescu, membru corespondent al Academiei Române, patriarhul graficii românești, cum l-a caracterizat recent o publicație culturală. Chiar în ziua deschiderii, profesorul Dumitrescu a vernisat expoziția intitulată *Nichita Azi*, dedicată bunului său prieten poet, de la a cărui trecere în eternitate au trecut 33 de ani.

Miile de vizitatori care s-au perindat pe parcursul unei săptămâni în spațiul central oferit de organizatori manifestărilor adiacente Festivalului au avut surpriza descoperirii unei expoziții inedite, expoziția unei singure cărți, a cărei poveste se dovedește la fel de neobișnuită ca însăși cartea; de fapt, este povestea unei prietenii care a apropiat două suflete pereche, nutrite pe solul inefabil al metaforei literare și plastice.

După cum povestea artistul la vernisaj, Nichita Stănescu venea adesea în atelierul său. Erau zile (și, desigur, nopți) de povești, de gânduri, de proiecte depănate în fața unor pahare cu licori care stimulau mărturisiri. La plecare, poetul lua din vrafal de desene ale plasticianului câte o lucrare; apoi își procura o foaie de aceeași dimensiune cu a desenului și compunea un poem. La finalul acestuia, semna „Nichita“ și dată cu un singur cuvânt – „Azi“. S-au adunat, astfel, 28 de perechi versuri-desen. Mircea Dumitrescu le-a gravat în lemn obținând 28 de panouri, obiectul unei expoziții care a călătorit în țară și în străinătate și care a ajuns acum și la Cluj. Apoi, le-a imprimat pe o hârtie specială, japoneză, păstrând dimensiunile inițiale ale matritelor: 30 cm/200 cm și le-a legat sub formă de carte, între coperti puternice, de lemn, apte să susțină aceasta construcție masivă, a cărei lungime, atunci când paginile sunt deschise, este de 4 metri! Tirajul volumului este de 10 exemplare, cărui i se adaugă exemplarul de autor.

Lectura cărții se consumă conform unui adevărat ritual. Neobișnuit. Sacru și păgân, în același timp. Ca un pelerinaj pios prin

fața unor relicve profane care traduc în limbajul artei caratele unei comuniuni spirituale dintre doi mari artiști. Cititorul trece încet prin fața celor 4 metri ai paginilor, se oprește pentru început la textul poemului lui Nichita, apoi decrip-tează semnificațiile grayurii lui Mircea Dumitrescu. Întorsul paginii următoare este el însuși un ceremonial, oficiat cu sficiune de cititor care derulează cu grijă cei doi metri ai hârtiei. Și lectura reîncepe.

Cartea *Nichita Azi*, ca și expoziția cu același nume, s-au aflat timp de o săptămână la Festivalul de Carte Transilvania, recreând universul Nichita și depunând mărturie asupra miracolului unei prietenii care a rodit într-o sinteză artistică unică în peisajul nostru spiritual.

Decalogul lui Nichita adresat lui Mircea, gravat de plastician pe un panou de lemn, a vegheat în tot acest timp de sus, de pe un perete al lounge-ului, ceremonialurile literare care s-au derulat aici. Cuvintele poetului, la aproape jumătate de secol de la scrierea lor, nu făceau altceva decât să încerce să tempereze valurile aprecierilor encomiastice ale criticilor și autorilor care își lansau în ritm zglobiu recente apariții editoriale:

- „1. Să nu-ți minți ochii cu ochi.
2. Să nu-ți furi realul în real.
3. Să nu te înșeli pe tine însuși ca și cum ai fi altul.
- 4..... “

Da, într-adevăr, Nichita Stănescu continuă să se afle *AZI* alături de confrați.

■
RADU CONSTANTINESCU

Literatură și carte în festivaluri la Cluj

Marta Petreu

ÎN ÎNCERCAREA de-a reda vieții scriitoricești și scriitorilor strălucirea și prestigiul care li se cuvin, Uniunea Scriitorilor a inventat, cu sprijin teritorial, îmi vine să zic, evenimente: Festivaluri. Așa este și cel de la Cluj, desfășurat pe durata a trei zile, anul acesta între 2 și 4 octombrie. Evenimentul a fost deschis la Muzeul de Artă, într-o sală pe care și noi, cei de la **APOSTROF**, am folosit-o pe vremuri, vreo trei sau patru ani, pentru „Întâlnirile interetnice româno-maghiare“... Sala Tonitza nu mai are Tonitza pe pereți, dar a rămas același spațiu primitor, în care „oficialii“ (începând cu președintele USR, dl Nicolae Manolescu, și continuând cu organizatorii și invitații, printre care dl Emil Boc, primarul ales al orașului, dl Vasile Dâncu, viceprim-ministru, dl acad. Ioan-Aurel Pop, rectorul nostru) și-au spus cuvântul sărbătoresc. Iar după ei, poeții. La fel ca manifestarea de anul trecut, festivalul de literatură a avut o latură savantă și una artistică. Tema savantă a fost Literatura veche a României (*Literatura română – începuturi*). Iar la Facultatea de Litere, o dezbatere pe viu despre *Literatură și feminitate*. La Universitatea Babeș-Bolyai și la mai multe licee de văză din oraș, scriitorii s-au întâlnit cu publicul lor, real și potențial. Au participat la aceste lecturi și dezbateri Nicolae Manolescu, Gabriel Chifu, Gabriela Adameșteanu, Ana Blandiana, Ioan Barb, Aurel Maria Baros, Gabriel Coșoveanu, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Ioana Diaconescu, Traian Dobrinescu, Gellu Dorian, Horia Gârbea, Ion Horea, Ioana Ieronim, Adrian Lesenciuc, Angelo Mitchievici, Gheorghe Mocuța, Ioan Moldovan, Eugen Negrici, Eugeniu Nistor, Nicolae Oprea, Nicolae Prelipceanu, Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasile Szabo, Robert Șerban, Traian Ștef, Petre Tănăsoaica, Constantin Urucu, Simona Vasilache, Ioan Radu Văcărescu, Răzvan Voncu, Ionuț Vulpescu, precum și clujenii: Irina Petraș, Elena Abrudan, Horia Bădescu, Mariana Bojan, Ioana Bot, Hanna Bota, Corin Braga, Florica Bud, Constantina Buleu, Ruxandra Cesereanu, Doina Cetea, Minerva Chira, Ion Cocora, Eugen Cojocaru, Ion Cristofor, Constantin Cubleșan, Victor Cubleșan, Ștefan Damian, Rodica Frențiu, Gheorghe Glodeanu, Să-luc Horvat, Vasile Igna, Florina Ilis, Rodica Lascu-Pop, Laszlo Alexandru, Gabriela Leoveanu, Rodica Marian, Ștefan Melancu, Mihaela Mudure, Ion Mureșan,

• Nicolae Manolescu la deschiderea festivității. Foto: Ovidiu Pecican

Marcel Mureșeanu, Olimpiu Nușfelean, Maria Pal, Ovidiu Pecican, Laura Poantă, Ion Pop, Mircea Popa, Adrian Popescu, Ilie Rad, Virgil Stanciu, Sanda Tomescu-Baciu, George Vulturescu.

Două expoziții de pictură, Mariana Bojan și Irina Petraș, concertul cunoscutului Ansamblu *Flauto Dolce* (conducerea artistică: Zoltan Majo, solistă: soprana Mihaela Maxim) au îmbogățit festivalul. Juriul (alcătuit din criticii literari Gabriel Coșoveanu, Dan Cristea, Daniel Cristea-Enache, Eugen Negrici, Irina Petraș, Răzvan Voncu) a decernat *Marele Premiu*

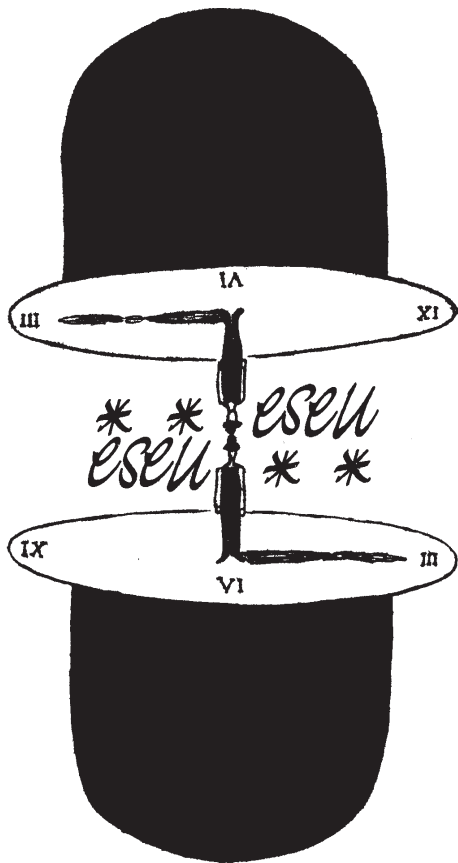
FestLit Cluj 2016 poetei Ana Blandiana.

Iar în 4 octombrie la prânz, după marșul lecturii și-al cărților, Festivalul Internațional de Carte Transilvania a preluat ștafeta de la noi, cu mare anvergură, căci pentru 6 zile. La ora la care scriu aceste cuvinte de martor, în centrul Clujului se desfășoară lansări, vernisaje, recitaluri și premieri la care participă personalități străine și românești.

Figuranții

Lear
(7)

Gelu Ionescu

ÎN COPILĂRIE, când am auzit prima oară de „regele lir“ mi-am închipuit că acest personaj trebuie să fie un... împărat din poveste, un împărat al florilor, de pildă. Nici mai târziu (nu mai știu exact, dar spre sfârșitul adolescenței), când am citit prima oară tragedia, nu am uitat această primă și feerică „interpretare“. Și, într-un anume fel, nici astăzi când scriu pentru prima oară despre ea. (Cu siguranță că, așa cum ne învață psihanaliza, trebuie că această citire infantilă a numelui regal spune ceva despre mine – dar nu știu ce.) Oricum, găsesc că acest nume nu are „greutatea“ sonoră a unui Hamlet, Othello sau Macbeth.

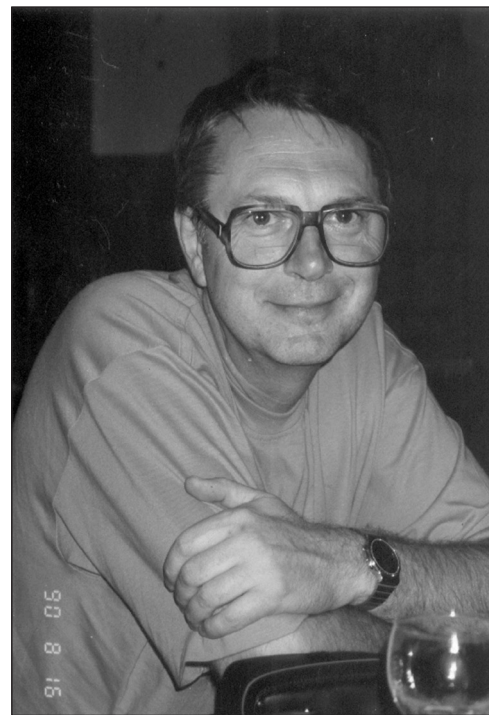
Și, la urma urmei, „interpretarea“ mea nu e chiar cu totul fantezistă, din două (slabe) motive. Primul, mai anecdotic: într-unul din momentele lungilor rătăcirii demente prin câmpii, Lear apare ca un rege încununat cu ierburi și flori sălbatice (IV, 5) – precum Ofelia în rătăcirea ei din urmă. În altă scenă, întâlnind pe Gloucester orbit și pe Edgar, travestit în Tom nebunul, regele delirează și le cere *parola*: „Măghiran“ răspunde Tom – „Atunci treci“, acceptă Lear. Măghiranul, ne spun notele, bine-mirositor în grădini, mai era recomandat ca leac „floral“ pentru tulburările mentale (în text „sweet marjoram“).

Al doilea motiv – și cu mult mai semnificativ – este că începutul primului act, chiar declanșarea acțiunii, poate fi citit ca fiind prologul unei... povești: împăratul cel bătrân (și bun?) își împarte țara celor trei fiice, între care fetele mai mari vor fi inevitabil „rele“ și, tot inevitabil, cea mai mică e o Ileană-Cosânzeană care va trece prin ce va trece dar, pînă la urmă, va cădea în brațele triumfătoare și amozate ale Făt-Frumosului.

Nu e o glumă (doar că restul numai o blîndă poveste nu va fi!!) pentru că prima scenă a primului act conține prevestirea, ba chiar și declanșarea tuturor (sau aproape tuturor) tragediilor ce vor urma. Însă nu le observăm prea bine de la început. Iată ce putem afla din desfășurarea acestei prime scene:

Întîi, din scurta conversație dintre Kent și Gloucester aflăm că Regele, ce e pe punctul să intre în scenă, își va împărți regatul în... două: lui Albany și Cornwall – respectiv soții lui Goneril și Regan, fiicele mai mari: de o împărțire în trei nu se vorbește, probabil datorită faptului că mezina Cordelia abia urmează să-și aleagă sau să fie aleasă de un viitor soț. Intră în scenă Regele și anunță împărțirea regatului în trei părți, dar totodată și că își va păstra rangul, *autoritatea*, plus o sută de cavaleri care să-l servească; va locui, pe rînd, cîte o lună la fiecare moștenitoare. E o mai veche dorință de abandonare a frîielor regatului, declară el, ajuns la o vîrstă înaintată (ulterior vom afla că a trecut de 80 de ani – în acele vremi o vîrstă... matusalemică și, din cîte știu, neatinșă de nici un alt erou shakespearian). Ideea „navetei“ lunare nu prea pare a ieși din logica unei povești... Astfel, ușurat de greutatea, continuă Lear, se va putea îndrepta, încet-încet, spre moarte (cum va spune și Prospero în *Furtuna*, peste cîțiva ani). La finalul declarației de semiabdicare, Regele vrea să audă, în schimb, o *declarație de recunoștință* – și, deși se adresează soților, le cere fiicelor să „declame“ cît de mult își iubesc tatăl și, în funcție de intensitatea sentimentului filial, să-și primească fiecare partea din regat meritată. Un ritual deci, festiv și formal, își pot spune spectatorii (cei de pe scenă și cei din sală). După vîrstă, mai întîi Goneril, apoi Regan; și, în fine, ar fi urmat Cordelia. Ascultînd ceremonia, ne dăm în cele din urmă seama că împărțeala se făcuse deja în capul regal – și că partea cea mai „opulentă“, cum Lear și spune, o aștepta pe cea mai tînără și mai iubită, ultima dintre fiice. Ascultînd primele declarații de amor filial, observăm că sînt atît de exagerate și de lipsite de orice decență, încît ne stupefiază oarecum – ba chiar, la rigoare, ne neliniștesc. Dar Regele le ascultă satisfăcut și-și împarte țara cu generozitate. Grandilocvența este, evident, pe placul lui. Nu numai pe noi ne surprinde tonul supralicitelor, dar și pe Cordelia, care, între tiradele surorilor mai mari, strecoară scurte replici neliniștite și dezaprobatoare, pe care și le spune sieși – dar le auzim și noi, publicul. E pregătirea pentru lovitura de teatru ce urmează: Cordelia refuză grandilocvența și preferă să tacă decît să supraliciteze lingușirea, explicînd, cu cel mai evident bun-simț, că dragostea ei va fi, fatalmente, împărțită între tată și viitorul soț. După un moment de perplexitate, reacția regală e atît de violentă, o dezaprobare atît de sălbatecă, plină de blesteme, o dezmoștenire atît de arbitrară, încît ne obligă să privim altfel scena acestei realități „convenționale“: să constatăm, chiar de la prima întîlnire, irascibilitatea, caracterul resentimentar, iraționalitatea agresivă a tatălui-despot. Însă, ceea ce noi

întîlnim pentru prima oară nu era chiar cu totul necunoscut celor de față. Vanității Regelui știu foarte bine să-i răspundă Goneril și Regan – de unde și gongoricele lor declarații: știau jocul și-și așteptau darul! Dar, la finalul scenei, tot ele vor mai rămîne

• Gelu Ionescu

să se sfătuiască cum să facă în viitor față acestei isterii agresive și veșnic revendicative pe care ele o pun și pe seama caracterului de dintotdeauna greu suportabil, tiranic, al regelui dar și pe seama evidentelor „capricii“ ale senilității; violența reacției regale le-a uimit totuși și o văd ca un fel de anunț al toanelor bătrînelor lor tată cu care vor mai avea de furcă...

E greu de crezut că tînăra și mult iubită Cordelia nu cunoștea caracterul iritabil și abuziv al bătrînelor tată; comportarea ei este admirabilă prin sinceritate, dar ar fi putut, în numele unei „prudențe“ (dar prudența nu-și prea are rostul într-o tragedie!), să se fi pretat și ea la lingușire, chiar în scopul apărării bătrînelor vulnerabile ale tatălui octogenar. Mai mult, ea se îndoiește de dragostea surorilor și (ne) le avertizează oarecum – ea anticipează deci un posibil conflict, o probabilă dramă. Sinceritatea e poate singura „vină“ a dezarmantei, nobilei dar *palidei* vieți scenice a Cordeliei.

Numai că dezlanțuirea Regelui nu s-a consumat. Ducele de Kent, unul dintre sfetnicii regali cei mai apropiați, îi atrage atenția – furios, direct și fără menajamentele politeții rangului: „bătrîne!“ – asupra abuzului și erorii făcute, aproape sugerînd o criză de ceea ce azi numim demență senilă... Și cu această scurtă confruntare cred că

am intrat, definitiv, în regimul unei crude, uneori înfricoșătoare încordări în acțiune și discurs, o tensiune care nu va înceta pînă la finalul tragediei. Kent e alungat, amenințat cu moartea – Regele e total căzut într-o tulburare violentă, situație conflictuală în care se hotărăște și căsătoria Cordeliei: doi pretendenți – Ducele Burgundiei care refuză nunta fără zestre, dar nu și Regele Franței, plin de admirație pentru comportamentul demn și „realist“ al tinerei Cordelia. Regele acceptă cu dispreț și fără binecuvîntare.

AM INSISTAT asupra primei scene pentru că ea desparte oarecum apele și ne previne, cum spuneam, asupra desfășurărilor viitoare. Cei buni, Cordelia și Kent, sînt alungați, celor (bănuim) răi, Goneril și Regan, li se deschide orizontul abuzurilor și comploturilor. Nu vor întîrzia... Încă de la această primă scenă, soarta de victimă a Cordeliei nu o va mai părăsi, tragedia ei e *scrisă*, personajul – „central“ într-un anume fel, căci de la el începe totul – va fi (paradoxal) destul de lipsit de „participare“ scenică, de pregnanță, încît abia la final i se va mai acorda șansa duioasei, sublimei întîlniri cu tatăl, ambii aflați în mîna dușmanilor și în pragul condamnării definitive. E, în fond, puțin – dar acceptabil în economia piesei.

Și căderea în tragedie a Regelui, acest personaj parcă încremenit în bătrînețe, proferînd blesteme și imprecății, mai trebuie amînată. De la sfîrșitul primului act și în cel de al doilea, contractul acceptării suitei de curteni este atacat, chiar încălcat mai întîi la curtea lui Goneril (nu și de soț, prudentul Albany) apoi la cea a lui Regan și Cornwall: acum se conturează și complicitatea fiicelor în inițiativa, apoi desăvîrșirea, lichidării autorității regale și paterne. Dar această

lipsă de recunoștință, această „ingratitude“ (el: „v-am dat totul!“ – ele: „era și timpul!“) nu e chiar de neînțeles: urmașele se tem de escortă și de violența iresponsabilă a Regelui, autoritatea lui trebuia spulberată. Conflictul părților e o violență înfruntare umană (nicidecum una politică!), nu numai disprețul agresiv al fiicelor trebuie văzut, dar și avalanșa de blesteme regale trebuie ascultată. Regele e din ce în ce mai neputincios dar nu și împăcat cu soarta. Suita îi este redusă, apoi lichidată, Lear promite o aprigă răzbunare și părăsește cearta și locul disputelor într-o stare de halucinantă mînie, rătăcindu-se în vuietul unei teribile furtuni de pe cîmpiile țării (care?). Natura în uragan, evident, e (ca în romantism) ecoul mîniei și strigătului de răzbunare al Regelui. Lăsînd la o parte nerespectarea contractului – acceptat dar ușor „atacabil“ – tot ce ține de intimitatea, simțirea, atitudinile Regelui Lear și a celor două fiice are intensitatea irepresibilă și distrugătoare a urii. *Ura* face legea acestei tragedii. Actul al treilea se sfîrșește în vacarmul cosmice furtuni, vijelia urii se pierde în cîmpul devastat al suferinței. E primul pas către izbucnirea (de multe ori) presimțitei nebunii a lui Lear – totodată momentul în care mînia începe să se incline în fața suferinței, odată cu care începe și compătimitatea. Într-un crescendo tumultos, „identitatea“ lui Lear se risipește într-un zbcium în care *natura*, crede el, va pedepsi ingratitudea „de-naturatelor“ fiice.

Numai că, în paralel, Shakespeare a adăugat „serie“, istoriei Regelui Lear și fiicelor sale, o altă „serie“, încă o istorie a ticăloșiei, abuzului și suferinței: cea a lui Gloucester și a fiilor săi. Simetrică, dar nu identică: „păcatelor“ care se revărsaseră pe scenă li se mai adaugă unul: calomnia. Gloucester își

alungă fiul „bun“, asemeni Regelui, dar este victima calomniilor și minciunilor veninoase ale lui Edmund, fiul său bastard. Piesa avea nevoie de această „dublare“, deși efectul ei ar putea să ne apară azi ca un *exces*; dar, cum știm, teatrul elisabethan „cultiva“ excesul, publicul îl cerea. În orice caz, această „dublare“ aduce în scenă și o meditație din cele mai dramatice despre nestatornica relație între părinți și copii. Tema are diverse și subtile înfățișări în diferite piese shakespeareiene, chiar și în comedii (cînd vrem să vedem și ce e dincolo de „opereta“ împotrivrării inutile a părinților la căsătoria copiilor). Revenind: dacă „seria“ tragică a gloucesterilor ar lipsi și am urma o desfășurare „logică“ dar mai simplă a „modelului“ tragic, am putea prevedea că: Regele (nebun și persecutat) va fi salvat de Cordelia împreună cu trupele Regelui Franței, soțul ei, cu Kent și aliatul Edgar; intriganții vor fi pedepsiți și învinși, chiar uciși, în lupte, înainte de obștescul sfîrșit regal, sfîrșit necesar, obligatoriu, fără de care tragedia ar păli sub flamurile victoriei (inevitabile), și astfel conformitatea cu legile genului ar fi clătînată...

REVENIND: AJUNȘI în landa vîntoasă a nopții rătăcirii, împreună Lear și Nebunul său, măscăriciul, atingem hotarul întunericiiul sfîșietor al suferinții îndoite de pierderea rațiunii. Shakespeare nu-i lasă singuri, ci face ca scena să adune în intensitatea ei încă un vitregit al sorții: Edgar, fiul bun al lui Gloucester ce se ascunde de urmărirea sub masca și mizeria unui nebun vagabond. Aici poate fi auzită tînguinea în incoerență, jalea întreruptă de scîncete și strigăte a glasurilor celor trei: Nebunul (sau clovnul) care are datoria de a spune →

• Actorul Jon McKellen (stînga), în rolul Regelui Lear, ecranizare din 2009

→ adevărul... nebuniei din jur, urgisitul care se ascunde sub paloarea mizeră a nebuniei produsă de spaimă și neînțelegere, în fine Regele. E cel pe care suferința lui îl duce la înțelegerea suferinței celorlalți, a nedreptății lumii, a soartei bietului om, *omul* aruncat neputicios, vulnerabil, în lume: „When we are born, we cry that we are come in this great stage of fools“ (IV, 5). E probabil una din scenele celei mai adânci coborâri în lăuntrul ființe umane din întreaga operă shakespeariană, acolo unde întrebarea *de unde vine răul* rămâne fără răspuns. Desigur, toate acestea nu fac o singură scenă, ci mai multe, întrerupte de presiunea acțiunii care să motiveze precipitarea căderii în tragedie. Asistăm la o virtuoză dramaturgie a contragerii timpului – între scene, timpul „verosimil“ ar fi însemnat multe zile, poate săptămâni. Iar „locurile“ nu mai contează: încordarea faptelor, intensitatea suferinței, acoperită de pînza zdrențuită a delirului, neutralizează absența unor convenții teatrale. Istoria lui Gloucester și Edmund, fiul bastard, însingerează, cu o insuportabilă cruzime câteva scene – în ele, perfidia criminală a bastardului ajunge, cum era inerent, la alianța într-o ingratitudine și omor cu fiicele regelui. În această desfășurare a celor două acțiuni există o scenă care ne revelă forța efectului ce îl poate avea înscenarea absurdului: vagabondul nebun Edgar salvându-și de la sinucidere tatăl orbit, pribegind prin lume. Edgar „înscenează“ dorita sinucidere a bătrînului care vrea să se arunce din înălțimile falezelor de la Dover și o transformă într-o... *farsă*: aceea de a-l convinge pe orbul sinucigaș că, miraculos!, s-a prăbușit dar... *a ratat* moartea în (falsa) lui cădere în genune – deci că soarta îi impune să trăiască suferința unei nefericite vini.

În fine, dacă urmărim dîra tremurată între nebunie și luciditate care se încheagă din dialogul nebunilor, apoi numai cea a monologurilor lui Lear, ajungem la invocarea unor fundamentale sentimente creștine, la milă, pocăință, compătimire și umilință – la implorarea unei (aici inexistente) justiții divine pentru pedepsirea nerecunoștinței.

ÎNAINTE DE a-i fi despărțit pe cei trei „nebuni“, Shakespeare compune scena unei judecăți la care e supusă ingratitudinea fiicelor, în care fiecare are rolul său: judecător, apărător, condamnarea... Apoi, în chip neașteptat și inexplicabil, Nebunul lui Lear dispăre din scenă, lăsînd o vorbă care a generat multe mirări și interpretări: „And I'll go to bed at noon.“ (III, 6) – mă duc să mă culc la amiază. Dispare apoi și Edgar. După scene întregi rostite cu glasul tremurat de frică, el reîntră în logica acțiunii: nebunia, suferința *Regelui căzut în Om* i se pare covârșitoare. Edgar, parcă silit de soartă, reîntră în acțiune pentru a ajunge la limanul răzbunării în care va face, se va face, o dreptate.

Acolo, la final, celor la care ura și crima le făcuseră viața le vine rîndul – inevitabilul se petrece. Fiind aproape identice, e greu, încă de la începutul piesei, să deosebești pe Goneril de Regan sau invers: se vor ucide între ele. (Să nu uităm, e din nou o voită „dublăre“.) Edmund diabolicul (care are destui semeni în tot teatrul shakespearian) triumfă, cucerindu-le amorurile (scene care nu fac decît să enunțe, nu să pună rolurile la

încercarea unei mai ample, plauzibile desfășurări), cîștigă războiul învingînd armata Cordeliei, o ucide, dar – cum era previzibil – e învins în luptă dreaptă de fratele urgisit, Edgar.

Jalea finalului este copleșitoare. Lear a trăit „total“: bătrînul care a trecut prin putere, abuz de vorbe rele și rea judecată, mînie, cădere în lume, suferință, remușcare, umilință, jalea vinovăției, cu toatele „acoperite“ de surda simțire a nebuniei. Parcă n-a fost destul, căci el sfirșește aducînd în brațe cadavru Cordeliei. Ne-am fi așteptat la o „îndurare“, ne-am fi așteptat ca cernita Cordelie să vină în scenă plîngînd moartea mult încercatului tată – dar Shakespeare a vrut să ne simțim acoperiți nu numai de milă, ci și de *disperarea* că nimic nu poate fi salvat. Nu *catastrophă*-ul domină acest *exitus*.

Nu mai rămîne mare lucru pentru supraviețuitori: un Edgar ne-înseninat de răzbunare, un Albany trecînd prin istorii condus de un firav simț de dreaptă judecată, un Kent, nu prea bătrînul Kent – doar patruzeci și opt de ani, ne spune – dar care nu mai vrea să supraviețuiască multă vreme stăpînului său; se retrage, lăsîndu-i pe cei doi să-ndrepte o lume „convalescentă“. Nu e triumful binelui ci, mai de grabă, o pauză între rele.

ÎEȘIND DIN tumultul tragediei și privind dramaturgia propriu-zisă constatăm unele „scăpări“ (să zicem) care ne intrigă. Doar câteva dintre ele: nu e deloc plauzibil ca nimeni să nu recunoască pe Kent în travestiul său. De altfel, Kent e un personaj dacă nu „avariat“ de tragedie, atunci mult implicat în ea – și e departe de a fi un figurant cu replică. Apoi, nu aflăm cum și cînd Goneril își otrăvește sora, deși sînt ambele în scenă. Nici ce a declanșat conflictul între Albany și Cornwall nu aflăm. Care ar putea fi vîrstele celor trei fiice cînd tatăl e octogenar și Cordelia... nemăritată. Motivarea absenței Regelui Franței în campania pentru „salvarea“ lui Lear e cam infantilă. Cum arătam, complicitatea amoroasă dintre Edmund și Goneril, apoi și Regan, e „contrasă“ pînă a fi numai strict formulată, aproape netrăită pe scenă – e, poate, cel mai slab punct al piesei. Dar de astfel de „trașări“ rapide e plină dramaturgia epocii. Cît privește pe Nebun, el e altfel decît „semenii“ săi din alte piese shakespeariene – și nu numai – căci rolul „se poartă“ mult și peste tot în moda vremii: măscăriciul lui Lear e trist, *mai mult decît trist*, nu numai pentru că spune ceea ce *nu* se spune, ci și pentru că ne avertizează pe toți, cei din scenă și cei din sală, că o să vedem *răul* înainte de a fi... rău, însă nu și binele, căci binele nu va veni. Cupletele lui mai de grabă nu se cîntă – ci se șoptesc sau se țipă. Amărăciunea îi e mai mare decît obligația de a ne face să rîdem – și de aceea rolul e greu de jucat pentru un actor. Căci personajul atîrnă tot atît de mult de toanele „primului“ stăpîn, cît și de suferința „celui de al doilea“. Și retragerea, dispariția sa nu anunță nimic bun.

Țara unde se petrec toate acestea are puncte de reper din geografia Angliei, dar e mai mult un neutru *loc scenic*. La fel și „epoca“, „era“ lui Lear: eroii invocă zei antici mai mult ca podoabe retorice. În adîncime însă, morala, dojana, păcatul, suferința, ispășirea sînt cele pe care publicul le resimte ca ale sale și le „trăiește“ ca atare, toate țin – fără nici o îndoială – de morala creștină.

Cu siguranță, această temă... teologică a fost mult studiată – și, în legătură cu ea, apelul extrem de frecvent-invocatul argument al *naturii*, și *naturalului*; mă mărginesc a spune doar că invocarea naturii umane are un sens, în primul rînd, moral. Și că, bine sau rău, din tragedie lipsește *supra-naturalul*.

AM AVUT marea șansă să văd două spectacole extraordinare cu *Regele Lear*: unul la București, într-un memorabil turneu al unei celebre trupe engleze – era prin anii '70 – în regia lui Peter Brook, cu Paul Scofield în rol; apoi, aici la München, acum vreo doi ani, un spectacol filmat al Teatrului Național londonez cu Derek Jacobi în rolul principal. Cele două chipuri ale lui Lear pe care le am în memorie au puține asemănări în multele scene pe care mi le amintesc (deși au trecut destui ani de la reprezentarea de la București). Într-una însă, în durerea fără margini a Regelui cu fiica sa în brațe, cele două chipuri parcă se suprapun într-o emoție artistică unică pentru mine. Cred, așadar, că ceea ce am scris aici despre tragedie nu vine, ca de obicei, numai din *cînt* ci și din *văzut*. ■

ps. Traducerea din ediția de *Opere* vol. 7, editura Univers, 1988 – semnată de Mihaela Gheorghiu – e destul de inegală și cu „baterii“ chiar a unor sensuri clare. De pildă, traducerea unor cuplete ale Nebunului nu seamănă cu originalul nici măcar în idee. Apoi, nu prea e de înțeles de ce autorul comentariilor și coordonatorul ediției, nu altul decît foarte cunoscutul și, pe drept, mult apreciatul traducător Leon Levițchi, nu face nici o precizare privitor la care anume din variantele cele mai folosite de specialiști a optat versiunea românească: la in-folio-ul din 1623 (text canonic, cum se spune) sau la in-cuarto-ul din 1619. Deosebirea dintre ele e considerabilă: în cea din 1623 sînt scoase nu mai puțin de trei sute de versuri și adăugate cam o sută: așa precizează editorii cei mai competenți, de unde și luăm aceste informații. Confruntîndu-le cu traducerea noastră, observăm că cea mai mare parte din ceea ce a fost scos în varianta din 1623 e aici, la noi, *repus la loc*. Unele scene găsesc că și meritau să rămînă – cum ar fi scena judecării fetelor vinovate de către cei trei nebuni; dar asta e o părere, alta va fi fost voința editorului care a tipărit in-folio-ul din 1623. Chiar și alte scene mai mici cred că meritau includerea – dar asta nu e problema mea. În orice caz, editorii noștri erau *obligați* să precizeze. Sau poate traducătorul a adoptat soluția combinării celor două variante, așa cum s-a procedat, din cîte mă informez, în secolul al 19-lea. Mai e de spus că – și asta cam la toate piesele din această ediție – Leon Levițchi dă, în comentariile sale, citate din diverși critici importanți dar cam pe... sărite și care nu se prea leagă între ele, nu se adună într-o opțiune.

Moartea zeului morții

Ștefan Bolea

ascultând Schubert ai uneori senzația că se surpă pământul

*

first there was me and me. you are a secondary mirror.

*

definiția clasică a nebunului (bleuler): ființă contradictorie

*

și, și = nici, nici

*

singurul adevăr: timpul a început deja să-ți sculpeze masca mortuară

*

I am anti-bodhisattva, welcome to perpetual samsara

*

după credință trebuie să renunțăm și la rațiune

*

what refuses to live is pure

*

sufletul meu e gol ca ospiciile Germaniei naziste

*

toți suntem în pelerinaj spre cimitir

*

moartea, singurul zeu care nu moare până când universul se va contracta în inima ei

*

nu te blama dacă mergi într-o ală direcție decât majoritatea cunoscuților
singurul păcat este s-o iei în direcția greșită față de tine

*

scrie cu benzină și vei plăsmui cititori de foc

*

mormântul cere suflete

*

sunt uvertura la Rienzi

*

la judecata de apoi tu vei fi acuzatorul, tu – cel condamnat dar poate există o zonă în tine care poate suporta mântuirea

*

și cei buni și cei răi se cred mult mai buni decât sunt

*

durerea = identitate

*

orice prietenie este la un moment dat asemănătoare relației dintre Vladimir și Estragon

*

sticlele sunt camere de luat de vederi care te supraveghează din lumea beției

*

eu sunt rege, tot eu ghilotină

*

sentimentul nu poate juca șah cu mintea dar îi poate sări la gât

*

când cineva e extrem de frumos îți ia de obicei câteva secunde să verifici dacă nu cumva e extrem de prost

*

inferioritatea este o rană, superioritatea un blestem

*

când te disprețuiește prostul nu poți decât să te amuzi

*

death of the loved ones = suicide

*

dacă mă întorc în uter nu mă mai nasc niciodată

*

zâmbetul a devenit simbolul falsității

*

contemplarea unei fețe schimonosite de patima puterii seamănă cu spectacolul oferit de erecția unui hipopotam

*

după ce am citit 700 de pagini într-o zi am visat că sunt supus unei lobotomii
de data aceasta visul era împlinirea dorinței de a fi depozat de spirit

*

într-adevăr sunt tegularius

*

„Meine Seele, ein Saitenspiel,
sang sich, unsichtbar berührt,
heimlich ein Gondellied dazu,
zitternd vor bunter Seligkeit.
– Hörte jemand ihr zu? ...“
(Nietzsche)

uneori am impresia că trăiesc singur într-o lume paralelă și că nimeni nu-mi aude țipetele

*

după ce mor cei pe care i-ai iubit, moartea ta devine un balsam

*

dacă proprietatea este furt, atunci ține de datoria burghezului să se lase jefuit

*

ești un adept al adevărului absolut? aplică-l asupra ta și vei vedea că miroase a săpun și ștreang

*

atunci când ne dăm seama că suntem animale, moartea devine tolerabilă. leșul unui șobolan strivit de o mașină nu este deloc înrudit cu nemurirea. pe moarte nimeni nu calcă, moartea calcă peste noi. dar în calitate de animale, moartea noastră nu mai este o tragedie, ci datoria biologică a unei particule de materie care se întoarce în întunericul anorganicului.

Literatura critică

Irina Petraș

ÎN TRE A lăuda excesiv și a trece cu vederea, Nicolae Bârna alege, cu fiecare nouă carte, o generoasă formulă prospectivă, situându-se nu de partea unui scriitor sau altul, ci de partea valorilor literaturii române care merită comentate, aplaudate pentru izbânda, amendate pentru eventuale eșecuri. A te feri să spui un lucru bun despre o carte de teama că vei fi acuzat de părtinire i se pare, în continuare, condamnat, nedrept. Această capacitate de a înțelege cele mai diverse voci și atitudini și de a se mula pe obiectul comentariului său critic este marca stilului său, deja remarcată de Raluca Dună în fișa din *DGLR*: „Scriind despre biografie (Valeriu Cristea) adoptă un ton afectiv, de «biograf», scriind despre Breban devine el însuși «brebanian», e postmodern cu postmodernii (Mircea Cărtărescu), modernist cu modernștii (Sorin Titel), «moral» cu moralștii (George Cușnărenu)“. Tot Raluca Dună propune termenul de „literatură critică“ pentru acest stil exegetic destins, deschis, maleabil, înțesat de paranteze, aparteuiri, reveniri și adăstări, care colorează pagina, îi dau melodice și căldură – într-o cronică la Valeriu Cristea, descopeream această deghizată profesie de credință: „Critica literară – s-a spus adesea, și pe drept cuvânt – se face cu mintea limpede și cu supunere la obiect. E adevărat [...]. Dar nu e mai puțin adevărat că ea, critica, presupune și emoție, și că se (poate) face (dacă poți! dacă așa ți-e felul! dacă-ți este dat!) cu implicare ardentă“ –, relief și o bogată urzeală analogică. „Simpatetică, generoasă, iubitoare“, cum o definește Daniel Cristea-Enache, critica sa are prospețime de veșnic tânăr cititor, neînhibat de mode și tabuuri, încântat să-și deguste pe îndelete iubirea de literatură, să-și mărturisească într-o tacla voluptuoasă cu sine, cu eventualii cititori ai acelorași cărți și, nu în cele din urmă, cu textul impresiile de călătorie. Criticul revarsă frazele nestăpânit asupra textelor comentate, deschide paranteze, șugubețe ori ba, apelează la jocuri sonore, ambiguizează și dezambiguizează dezinvolt fiecare pas verbal pe care îl face, exclamă, trage de mânecă cititorul, se întreabă și își răspunde, chicotește, sfidează sensul propriu de câte ori sensul figurat îi face cu ochiul.

Puntea artelor (București: Editura Ideea Europeană, 2016, 286 de pagini; titlu împrumutat de la un comentariu mai vechi la cartea lui Țepeșeg *Pont des arts*, reluat și el aici) pune laolaltă texte mai vechi și mai noi despre câțiva dintre autorii săi preferați: Nicolae Breban și Dumitru Țepeșeg,

mai întâi, dar și Livius Ciocârlie, Alexandru Ecovoiu, Sorin Titel, Dora Pavel, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Cărtărescu, Filip Florian ș.a.m.d. De fiecare dată, comentariul depășește cadrele unei stricte cronici de carte și deschide chestiuni mai largi, de reluat în dezbateri separate. Astfel, volumul se deschide cu un comentariu la *Ferestre zidite* a lui Alexandru Vona. Intrarea târzie/întârziată a acestuia în atenția publică îi dă prilejul lui N. Bârna să inventarieze „țiganiadele“ literaturii române, cu precizarea că „nu orice scriere (mai) veche tipărită tardiv poate fi considerată a fi o *Țiganiadă*, ci numai operele a căror publicare și «promovare» la timpul lor ar fi putut avea, virtual, o anumită importanță în configurarea fizionomiei literaturii naționale“. Revenind la carte: „impresionantă, la cinci decenii de la scrierea *Ferestrelor zidite*, e cvasi-perfecțiunea și prospețimea exprimării. Concentrarea, fluența, echilibrul, precizia, limpiditatea caracterizează un stil remarcabil“.

E readusă în discuție „Instituția Breban“: „Prozator de sinteză, credincios marei roman total – în mod simplificator botezat «de idei» –, reprezentant al formulei «flamboiante» a modernismului, el atestă persistența acesteia și puțința coexistenței artei zise «mari» sau «înalte» cu evoluțiile postmoderne...“ La Ecovoiu, se oprește asupra romanului *Saludos* – „o ficțiune nu (direct) «despre» lume, ci una despre ficțiune – cu caracterul ei intrinsec «mincinos» și valoarea ei euristică –, și de-abia pe această cale (subtil mediată, prin examinarea naturii exacte a «adecvării la real» la care-l obligă implicit pe cititor), despre lume“ –, pomenind doar în trecere *Sigma*, carte care i-ar fi putut oferi și mai multe probe despre acest scriitor „drumeț răzleț pe tărâmul prozei“, „unul din acei autori care, la un moment dat, modifică orizontul de așteptare“, căci în urzeala de mituri interpușe, subiectul tabu se amușină și se „rezolvă“ prin parabole și șopârle, prin mințiri și dezmințiri, ca în proza obsedantului deceniu. Scriitorul și vocile sale mimează în straturi adevăruri parțiale, dau înapoi, fandările pregătind locul pentru o nouă, subtilă, reticentă încă erezie. Critica a observat șocul, dar a avut grijă să-i și atenueze îndată sensul adânc.

Că Livius Ciocârlie „este un mare scriitor“, argumentează recurgând la spusele „împrecinatului“ despre Proust: „te întrebi [...] dacă nu cumva a fi mare scriitor înseamnă, într-o privință, a avea răbdarea patetică să insiști asupra unor lucruri pe care alții nu le bagă în seamă ori li se par obișnuite, până când nebuna lor acumulare devine evidentă și stil“.

În toate textele e de identificat, iarăși, tonul colocvial, destins, cu aparteuiri, cu formule retorice-polemice, cu exclamații cu subînțeles și adresă. Iată, de pildă, o secvență din comentariul dedicat lui Filip Florian

și postmodernismului mai „potolit“ din *Degete mici*:

Se mai cuvine, probabil, să fie relevat umorul, caracteristic, discret și de excelentă calitate, care colorează definițiile romanului (deși, atenție!, în nici un caz nu s-ar putea conchide că acesta este ceea ce se cheamă o carte „umoristică“). Cea mai frapantă – și esențială! – caracteristică a romanului mi se pare însă a fi alta: reafirmarea, cu un brio extraordinar (un „brio“ deloc ostentativ-sclipsicios, să ne-nțelegem, unul temeinic și consolidat în profunzime, sub „camuflajul“ binevenit al amenității ponderate și al familiarului), a unuia din rosturile fundamentale ale literaturii [...] Literatura s-a pomenit, de când lumea, cu „misia“ (pardon!) specifică de a vorbi în fel și chip despre condiția umană și despre toate cele ale omului...“

Într-o *Addenda*, câteva observații de sinteză asupra romanului de azi. Pentru deceniile 9 și 10, două noi „obsedante decenii“ cum le-am numit altă dată, propune formula unei noi și compozite „mântuiri“. Observașem că, după 1989, proza nu se acomodează din mers deschiderii. Intimidată de nesfârșitele certuri canonice, de noile teze și cenzuri, de etalonul est-etic aplicat abuziv și fără nuanță, continuă maniera parabolică, atunci când o face, se refugiază în povestirea cu tâlc, atemporală, ori, cel mult, încearcă să se alinieze modei „sexului care vorbește“. Așa se face că deceniul 9, al doilea obsedant deceniu românesc, nu își găsește imediat oglinda potrivită. „Realitatea“ sa nu e încă lucid digerată pentru a deveni materie romanescă. Deceniul 10, fiind dominat de nonficțiune, de aduceri la lumină ale unor jurnale din infern, este, oarecum, el însuși obseda(n)t. Romanele de dinainte de 1989 erau încărcate de mize sociale și politice, interesate de Istoria mare și de trecut, în stilul (parțial) esopic al realismului românesc. Cele noi sunt, majoritatea, scrise în regim parodic și parabolic, cu o coborâre în cotidian condimentată când poetică, când fantastic, semn, printre altele, că libertatea de a spune orice era, încă, pentru scriitorul din România oarecum îngrădită. Nicolae Bârna identifică aici un soi de variantă compozită de „mântuire“, un drum ocolit spre „adevărul“ unui trecut încă nu suficient ruminat:

Toate aceste cărți propun – în chipuri și în grade diferite, evident – apocalipse ori cosmogonii derizorii, eshatologii carnavalizate, succedane de mântuire. Ele nu sunt reducibile la fantasticul „tradițional“, nici la fabulosul „clasic“, nici la alegoricul propriu-zis (deși insidii din toate acestea există). Nu sunt, în nici un fel, romane „realiste“, și nici romane-parabolă „obișnuite“ nu sunt. Țin, în grade diferite, de o formulă în care ambiguitatea și veracitatea, incredibilul și autenticul, simbolicul și documentarul, visarea și concretețea frustă dialoghează neîntrerupt, cu rezultate seducătoare.

Și, observă pe bună dreptate, „dominația non-ficțiunii a fost temperată, după câțiva ani, de o altă «normalizare», de sens opus de data aceasta: reabilitarea ficțiunii“. Nu de tot nouă, noua carte a lui Nicolae Bârna se citește cu reînnoit interes.

Poeme

de RODICA MARIAN

Poveste

Nici nu știi tu cât erai de frumoasă
îmi spun mereu cei ce m-au cunoscut cândva,
de parcă ar ști într-un fel, poate le-a spus cineva,
că am trăit fără să bag de seamă
– cu adevărat –
ce vedeam uneori în oglindă,
și n-aș înțelege prea bine nici azi această minunată absență
– minunată fiindcă a fost salvatoare de orice noroc –
dacă n-aș fi ajuns
la albul blând al Muscatului din ianuarie,
bogat și minuțios îngrijit în opulența lui,
mai plin de flori decât grădinile anticei Semiramide,
o puritate calmă și hotărâtă, mai adâncă decât orice certitudine,
de parcă ar repeta patima operelor puciniene,
lumina crudă, plină de apă translucidă,
aceea care pare a se feri de-acum
de sufocarea albului din Santorini...

Am fost odată, mie îmi pare că am fost mereu,
închisă într-un turn,
cu libera și totala mea consimțire,
într-un turn real, deși – incredibil totuși –
cu totul și cu totul de aur, încrustat de nestemate
în chip de flori, de pietre, de păduri, de minunății
și grădini ale singurătății, preferate și edenice,
o singurătate regal regăsită și-acum în confortul,
vai, Doamne, cât de domestic,
al unei fortărețe portugheze,
una dintre urmele medievale ale Emiratelor,
acolo, în Orient, totul devine o liniște mângâietoare,
ca o teroare mereu amânată,
dar și miraculoasă, ca basmele Șeherezadei,
frumoasa convinsă, dincolo de orice incertitudine,
că farmecul vorbei poate învinge până și viața,
cât de departe e, Doamne, de părelnică mea viață,
da, viața mea, care mi se dezvăluie deodată,
ca un miraj răcoros, din acoperișul tandru
al mănăstirii copte din pustiu Alexandria,
păstrând totuși căldura atingerii uscate de dor
din mâna călugărului care-mi pipăia
crucea egipteană, abia cumpărată, și imediat uitată
în pângărirea ei fugitivă și sfântă.

Regăsire

„Această întâlnire are loc în trecut“ mă avertiza,
în mod serios și repetat, o rubrică de calendar
din telefonul meu mobil, nu prea sofisticat, dar nici
prea depășit tehnologic, ori de câte ori voiam
să-mi socotesc zilele rămase dintr-o lună
și, de fiecare dată, m-am repezit, în avântul
simțului meu comun de gramătic, să corectez
timpul din componența locuțiunii,
numai că, tot de fiecare dată, nevinovata rubrică
îmi dădea de gândit și nu mai îndrăzneau
să contest neconcordanța.
La început mă îndoiam numai,
apoi am învățat să contrazic timpul trecut
înlocuindu-l cu cel viitor, ceea ce i se potrivea
oricum mai bine unei agende, fiindcă
într-adevăr întâlnirile nu pot fi nicicând
proiectate în prezent!
Cum altfel să fie posibile...

Numai în somnul prevestitor,
plin de vise care nu sunt vise,
pe pernele beduine, la etajul unei bărci,
fără umbre, printre mărețe fiorduri albe,
protejând roșieticul pietrelor
arse de soarele Golfului Oman...

Numai vocea mamei, limpede, limpede,
mai clară ca sticla, mai transparentă ca roua,
cu tonul acela grav cristalin,
pe care l-am auzit poate numai în pruncie,
vocea aceea atât de intim cunoscută, desigur,
acum, deodată sună în inima mea,
vine, într-o secundă precum ar fi cea dintâi
de după un somn furișat,
(nu cred c-ar fi posibil dimineața)
vocea aceea vine singură,
singură, fără nicio urmă din ființa
din care s-a desprins,
strigându-mă cu mare bucurie în glas, acum,
chiar acum: Mami, mami!!!

Scorușă

Uneori îmi simt alterii gudurându-se pe lângă mine,
adormiți aproape și strâns lipiți unii de alții,
ca și cum s-ar feri de forfota celorlalți,
cei care vor mai fi fiind pe dinafară.

Dar, poate nu sunt alterii ei înșiși,
ci numai vocile noastre, cu totul rupte din noi,
care n-au mai trecut, într-un totul supuse,
prin lumile paralele
și nici prin neliniștea care prevestește furtuna,
nepăsătoare astfel la orice formă de viață,
de dincolo de propriile fortificații
din care s-ar alege eroul învingător,
cel care se regăsește, mai mult de o clipă,
oglintit în undele încremenite ale soarelui,
precum își depășește melcul propriul său
mers, inventându-și un picior,
cu un curaj monstruos...
Așa și vocea mea, puțin alături de mine,
surprinzându-mă precum o ființă străină,
care-ar sta mereu în preajmă-mi,
urmărindu-mă ca o umbră pe care n-o iei în seamă
decât, poate, când o poți vedea mai departe de tine,
dincolo de ziduri, ascunsă prin cotloane
demult părăsite, precum cele șapte străvechi biserici
dinlăuntrul bolonezei bazilici a sfântului Ștefan.

Alteori mă simt cu totul
ca o scorușă coaptă, mă regăsesc
în mirosul ei de sămburi înghesuiți,
într-o abia răsărită toamnă
(ce dulce temător era totul în adolescență),
alteori presimt cum va renaște, din pietrișul
plin de cioburi antice, Susa cea elamită,
ori în mirosul dur și suav
al bobocului de mac
pe când îl desfac, întinzând ușor filele transparente
ale petalelor savant îmboțite,
așteptând să învie câmpul pierdut
printre ele.

Drapele cu cap de mort

Ovidiu Pecican

CERCETĂRILE VIZÂND imaginarul au devenit aproape o modă, semnalând că interesul pentru acest domeniu al activității umane – fantazarea, întruchiparea mentală, depozitarea de imagini repetitive sau nu, ca și acțiunea producerii lor – a făcut pasul necesar trecerii de la o preocupare de laborator înspre o preocupare a marelui public. Ieșirea din zona „cifrată” și rezervată a experților se produce cu beneficii majore, îmbogățind discursul public și creându-i o nouă volumetrie și complexitate. La loc de cinste în panoplia descifrării imaginarului stă literatura, care oferă și prelucrează în registrul caracteristic materialul pus la dispoziție de realitate – de la reportaje și articole, la cronici și memorii de demult – într-o formulă exegetică proprie și într-un limbaj mai atractiv, când nu chiar și accesibil.

Pe acest fundal cultural în plină emergență și dezvoltare, cartea lui Adrian G. Romila *Pirați și corăbii. Incursiune într-un posibil imaginar al mării* (București, Ed. Cartea Românească, 2015, 176 p.) survine pe un teren deja pregătit, dar și apt să înregistreze noi configurații tectonice. Spun că terenul este deja pregătit – fără a fi bătătorit, totuși –, având în vedere precedentele semnate de Horia Matei (*Pirați și corsari*, 1974) și de Horia Aramă (*Colecționarul de insule*, 1981, *Insulele fericite*, 1986, *O insulă în spațiu*, 1991) sau traducerea cărții lui Philip Gosse, *Istoria pirateriei* (1975).

Cartea a fost întâmpinată cu interes de critică. După Angelo Mitchievici, „Incursiune într-un posibil imaginar al mării, este o carte la răscruce de drumuri, amestec de istorie maritimă, de manual de navigație, de istorie a ideilor și istorie a imaginii literare”. Recomandarea lui atrage atenția că volumul „... redeschide gustul uitat, poate, pentru literatura de călătorie acvatică și o face deopotrivă erudit și îndrăgostit de largul literaturii și al mărilor și oceanelor”. Pentru Lia Faur, „Studiul asupra imaginarului mării este extrem de dens...”, „un îndemn la aventură, dar și o enciclopedie tehnică a flotei pirateresti”.

Subscriu observației lui Cristian Teodorescu referitoare la faptul că „Prima parte a cărții, cu pirați adevărați și cu aventurile lor, ar fi trebuit să fie mai cuprinzătoare...”. Era bine să fie, într-adevăr,

așa, dat fiind că nu toată lumea cunoaște de-a fir a păr înfăptuirile aventuroase ale piraților și ale corsarilor, și chiar dacă le-ar cunoaște, se știe, originalitatea nu stă atât în fapte, cât în modul relatării lor. Comentatorul menționat spune, judicios, și că „m-aș fi așteptat ca autorul cărții să scrie și despre pirații și corsarii otomani...”. „Ar fi trebuit, de asemenea, măcar amintiți marii pirați sau corsari francezi...” „Tot așa, ar fi trebuit pomeniți pirații din Alger...” Într-adevăr, într-un moment când globalizarea a devenit deja o realitate, iar internetul servește informația brută cui are vreme și chef să o iscodească, toate aceste variații de aventurieri ai mărilor meritau să intre în atenția eseistului. Dornic să fi dat de un caracter mai sistematic al abordării subiectului, același semnatar de cronică adăuga că „Autorul acestui eseu nu insistă asupra periodizării culturale a pirateriei, deși cred că ar fi trebuit s-o facă, pentru a sonda cu exactitate adâncimile denivelate ale imaginarului mării”. Pe lângă sugestiile menite să amelioreze calitatea și densitatea părții propriu-zise de evocare istorică însă, Cristian Teodorescu apreciază linia analizei lui Adrian G. Romila.

La rândul ei, Emanuela Ilie observă, pe bună dreptate, altceva: „... condeii atașant al lui Adrian G. Romila s-a încapăținat să dea viață (meta) ficțională unui subiect absolut savuros, dinspre care bate briza, în fond benefică, a revoltei secundarului cultural, decis, măcar din când în când, să atace în forță și să scuture inerțiile hermeneuticii așa-zicind canonice”. Tot ea estimează că *Pirați și corăbii* este „... un excurs cultural cât se poate de serios, în cursul căruia poate înțelege, de fapt, contextul istorico-politic și mentalitar complicat care a făcut practic posibilă existența valurilor succesive din istoria pirateriei”. Precizarea este demnă de interes, căci arată în ce măsură noile moduri de abordare ale istoriei au fost asimilate de exegetul român al pirateriei. Adaug că accentul asupra formării mentalităților specifice legate de subiect îl observa și Lia Faur, surprinzând fenomenul de „contagiune mentală” și de „vrăjire” fabulatorie în jurul faptelor brute pe care subiectul l-a făcut să prolifereze: „... o dată declanșat imaginarul social se caută cultivarea lui și nu adevărul despre cele întâmplate, astfel că orice informație ulterioară devine ea însăși o curiozitate inflamată”.

Vârsta de aur a pirateriei – dacă nu luăm în seamă elanurile somaleze contemporane, asidue, care au beneficiat deja de o tratare filmică în registru ficțional (*Căpitănelul Philips* cu Tom Hanks în rolul principal) –, adică a doua jumătate a secolului al XVII-lea și prima jumătate a secolului al XVIII-lea se bucură de privilegiul unei priviri mai apropiate. Răstimpul respectiv, glorios pentru acea ocupație riscantă, poate fi explicată, firește, convențional prin avântul transporturilor comerciale și prin expansionismul european în cele patru zări prilejuit și încadrat de descoperirea lumii noi și de aprofundarea cunoașterii celorlalte universuri neeuropene. Dar epoca este, nu trebuie uitat, și cea a afirmării și depășirii mentalității baroce și a pregătirii și accesului la gândirea raționalistă iluministă. O meditație pe tema conexiunilor între „Europa clasică” a lui Pierre Chaunu și pirații lui Philip Gosse, de fapt o hermene-

utică în cheie mai subliniat ambițioasă, văzându-se în piraterie o anume emancipare de gândirea statalist autocratică și de gândirea mercantilistă a vremii ar fi adus un plus semnificativ demersului.

Și versantul românesc al chestiunii merita o scrutare mai amănunțită. Episodul cuceririi, în anul 1455, a cetății Lerici (mai târziu Oceakov), stăpânită de frații genovezi Senarega, de niște pirați moldoveni din Cetatea Albă putea fi pus în contextul politicii generale moldovenești din acea vreme și putea fi conectat și cu acela al eliberării, de către moldovenii întreprinzători, care au atacat – tot piratereste – un galion otoman, a unor alți italieni, de astă dată, adolescenți și tineri, ajunși prizonieri ai turcilor și fiind pe cale de a fi duși către Bosfor, spre răscumpărare ori ca să fie vânduți ca sclavi. Episodul acesta din urmă a fost încă unul merit să îl irite pe sultan, iar consecința tuturor factorilor care au concordat în a-l ofensa pe padișah prin cutezanța voievodului moldav a fost campania din Moldova anului 1475.

Pe lângă pirateria propriu-zisă, o atenție desfășurată merită însă și pirații ficționali, de care literatura noastră nu duce lipsă. Alcătuirea integrală a listei lor nu a făcut încă obiectul niciunei cercetări, deși ar merita-o cu prisosință. Pentru moment, legendar rămâne Spănu, eroul malefic și disimulat din *Toate pânzele sus!* de Radu Tudoran.

Încântat că volumul prilejuiește „o lectură fascinantă, pentru că autorul îmbină pasiunea sa pentru acest domeniu cu talentul incontestabil de scriitor”, un comentator din mediul virtual trece, triumfal, în revistă personajele de benzi desenate avute în vedere în excursul lui Adrian G. Romila. Faptul îl asociază unei serii interesante de autori actuali români, printre care se numără, la loc de cinste, Mircea Mihăieș, autorul unei exegeze anunțate în (cel puțin) două volume despre eroul B. D. Corto Maltese (între timp prima lui aventură a fost tradusă în românește), criticul Dodo Niță (*Istoria benzii desenate românești*, 1992, *Dicționarul benzii desenate din România*, 1996, 2005; *Vârsta de aur a benzii desenate românești*, 2004) și eseistul Ioan Stanomir (*vis, imaginație și camera obscură*, 2014).

Demnă de a fi citită ca un eseu liber, în tradiția erudită și șarmantă a odobescianului *Pseudokynetikos*, incursiunea reflexivă în marginea pirateriei semnată de Adrian G. Romila confirmă o vocație scriitoricească certă.

JEFF KOONS și pisica

Ciprian Vălcan

ÎN LUPTA dintre civilizați și barbari câștigă, în mod inevitabil, barbarii. E una dintre puținele constante ale istoriei umanității.

Cei care prețuiesc mai mult viața pe pământ decât viața în ceruri vor fi mereu sclavii celor care prețuiesc mai mult viața în ceruri decât viața pe pământ.

Sîntem obișnuiți cu cărțile aruncate în foc, însă ele pot fi distruse și altfel: după cucerirea Bagdadului, mongolii au aruncat un număr atît de mare de manuscrise în Tigru încît apele sale s-au înnegrit de cerneală...

O fetiță află, ascultînd discuțiile bunicilor, că un vecin a murit în somn. Cînd mama ei se întoarce acasă, se grăbește să-i dea vestea: „Mamă, vecinul x. s-a culcat viu și s-a trezit mort“...

Bătrînul postmodern e întotdeauna nefericit: se simte ca un fost star rock rămas fără groupies...

Bătrînul celor vechi se simțea senin și împlinit fiindcă se știa aproape de zei. Bătrînul de azi e acru și mereu cuprins de panică – el știe că e un simplu mecanism folosit îndelung ce va fi scos fără menajamente din uz.

Un fotbalist portughez, criticat pentru aroganța lui monstruoasă, se apără spunînd că nu le poate fi pe plac tuturor atîta vreme cît „există oameni care nu-l plac nici măcar pe Dumnezeu“...

Oppiano Licario, personajul lui Lezama Lima, știe pînă și care e lungimea buzelor diavolului – 4, 444 de mile...

Bunul renume al meseriașilor nemți a ajuns pînă în Mexic: traficanții de droguri „El Chapo“ Guzman i-a declarat unui reporter că oamenii care au săpat tunelul ce i-a permis să evadeze pentru a doua oară dintr-o închisoare de maximă siguranță au fost trimiși să învețe cum se sapă tuneluri tocmai în Germania...

Musée de l'Homme de la Paris va fi redeschis, după lucrări care au durat șase ani și au costat 90 de milioane de euro. Înțeleg că vizitatorii vor putea să vadă în colecțiile permanente mai multe crani de devenite celebre grație descoperirilor paleontologilor. Însă cum pe mine acest domeniu mă interesează destul de puțin, mă consolez cu ideea că printre atîtea țeste de barbari necunoscuți se va afla, așa cum aflu din *Libération*, și craniul lui Descartes...

Mazarin despre Ludovic al XIV-lea : „Il y a en lui de quoi faire quatre rois et un honnête homme“.

Keyserling povestește că, în statul iezuiților din Paraguay, indienii duși la spital refuzau să moară pînă cînd nu primeau permisiunea scrisă din partea călugărilor...

Bănuind că a fost înșelat, un bărbat de la Nisa, înnebunit de gelozie, i-a cerut iubitei telefonul mobil ca să-i poată verifica apelurile din ultimele zile. Văzînd că femeia refuză cu vehemență, i-a

luat pisica, a stropit-o cu alcool, i-a dat foc și a aruncat-o pe geam de la etajul 7. Pisica, avînd șapte vieți, așa cum spun legendele, a supraviețuit, dar a fost omorîta de veterinarul ajuns la fața locului, care s-au gîndit să-i curme chinurile. Bărbatul a fost arestat și riscă pînă la cinci ani de închisoare. Pe forumul din *Le Monde*, un cititor ceva mai sarcastic comentează : „Data viitoare, femeia va trebui să-și cumpere o felină care să nu se lase așa de ușor aruncată pe fereastră“....

Ieșind din casă, văd un bărbat în pijama, ținînd într-o mînă o țigară, iar în cealaltă mînă lesa în care se află o pisică. Încerc să mi-l imaginez pe bărbatul slinos din fața blocului ținînd în lesă un tigru...

Biciuiește-ți aproapele ca pe tine însuși! Inevitabilul îndemn al flagelantului.

Orice artist contemporan ar trebui să citească viețile sfinților înainte de a-și pregăti noua performance, căci de la acești vechi maeștri ar avea cu adevărat de învățat.

Simion Stîlnicul va face mereu mai multă impresie asupra publicului decât Sophie Calle...

Un performer care ar citi cu atenție *Patericul* ar deveni în scurt timp cel mai mare artist contemporan. Ar fi singurul care ar ști să-l pună la treabă pînă și pe Diavol.

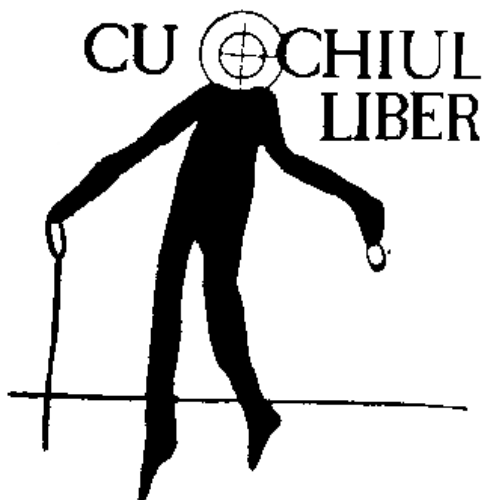
Îmi pot închipui cu ușurință că Jeff Koons își va propune spre sfîrșitul vieții să rivalizeze cu Sfințul Antonie cel Mare, lăsîndu-se fotografiat îndelung în deșert. El nu va mai privi vechi postere cu Ciciolina, ci va medita la spusele lui Macarie Coptul...

Trecînd pe lîngă două pensionare ce stau de vorbă în fața blocului, aflu că un curcan de la piața de animale costă 180 de lei. Asta înseamnă exact 40 de euro. Și cum aseară am citit un articol despre salariile piloților de la Air France, mă amuz să calculez cîți astfel de curcani timișoreni ar putea să cumpere un asemenea as al aviației. Nu e prea greu de stabilit că un pilot care primește 20 000 de euro ar putea să adune în generosul său apartament parizian cîte 500 de curcani pe lună. Mi-i și imaginez bătînd din aripi în apropierea fostului apartament al lui Sartre de pe rue Bonaparte....

Poporul i-a reproșat lui Cezar faptul că, în timpul jocurilor de circ, citea scrisori sau scria, fără să pară că se bucură de spectacol. Augustus, mai grijuliu cu umorile plebei, s-a arătat pasionat de jocuri, el dădea mereu semne că le urmărește cu mare plăcere. E greu de spus însă cît de sincer va fi fost, dacă ținem seama de cîteva rînduri din Suetoniu : „Pregătea în scris chiar și discuțiile particulare și cele cu Livia, de teamă ca improvizatia să nu-l facă să spună mai mult sau mai puțin decît trebuie“.

Vlăduț, șapte ani: „O femeie cu barbă, cînd se pensionează, poate să-și radă barba, nu-i așa ?“.

Probabil că aceia care așteaptă venirea supraomului îl vor conda în cele din urmă cu omul din subterană.

Mesianicii

George Neagoe

UN ROMAN de moravuri este, în cea mai mare parte, *Sărbătoarea Corturilor* de Ioan T. Morar (Ed. Polirom, 2016). Titlul propune o lectură utopic-mesianistă. Linia aceasta se acutizează doar în ultima parte. Temele „mari” nu sunt întâmpinate cu reverențe. Scriitorul urmărește, cu un umor demn de Philip Roth, puțină credință a protagoniștilor: Jac, Beni și Corneliu. Cel din urmă, fost informator al Securității ceaușiste, asumă, după 1990, postura gravă și derizorie de *vox clamantis in deserto*: „Această lungă mărturisire a fost scrisă pentru o singură persoană, care nu o va citi niciodată. Pentru că a murit” (p. 11). Așa-zisa spovedanie, adresată lui Jac (cel comparat cu dreptul Iov), lider aspru, mentor admirat și tovarăș de suferință, rămâne o năstrușnică antifrază. Comportamentul personajului e de două ori nesincer. Pe de o parte, naratorul, născut baptist, recurge la un artificiu nefiresc pentru cultul în care fusese educat. Pe de altă parte, racolat sub conspirativul „Luther” în anii 1970 și păstrat în structurile postdecembriste, încalcă regula secretului profesional. Duplicitatea povestitorului devine, probabil, sursa principală a virtuților cărții. *Sărbătoarea Corturilor* nu excelează în privința caracterelor, ci a întâmplărilor relatate. Există, în dese ocazii, tendința de a face din țânțar armăsar. Câteva exemplare, astfel prefăcute, sunt chiar pur sânge.

Inginerul metalurgist, constructor de vagoane, se situează în contratimp cu revuurile. Ajunge, de altfel, abia după Revoluție, un vrednic „scriitor de vagoane” și un „inginer al sufletelor”. Contaminările semantice sunt frecvente în carte. Stilul lui Ioan T. Morar se bazează, fără a ne depărta de esență, pe îmbrățișarea răului necesar. De pildă, instruit de superiorul direct – „ing. A. Oproiu” – Corneliu primește un magnetofon pentru a înregistra slujbele. La un moment dat, informatorul acceptă rugămintea „fratelui Vancu” de a-i împrumuta aparatul pentru o deplasare lângă Arad, la Checheci, unde se adunau romii bapțiști. Documentul oral e înmănat apoi ofițerului de Securitate, care cheamă un translator: „Țiganul a ascultat din ce în ce mai atent, a

început să plângă, iar după ce s-a terminat banda s-a pus în genunchi și i-a cerut iertare lui Dumnezeu, chiar acolo, în biroul de la Securitate. Au trebuit să-l scoată aproape cu forța. Apoi a început să meargă la biserică, la Credința, a devenit membru, s-a botezat. Și le spunea tuturor că pe el l-a convertit Securitatea” (p. 86). Nu știm dacă s-a lăsat de tradus. Cartea conține numeroase fragmente în care neliniștea metafizică se instalează prin confuzii comice.

Corneliu și apropiații lui se infiltrază, atât din dorință proprie, cât și cu voie de la autorități, printre comunitățile confessionale minoritare din Arad. Regimul politic îi folosește cu abilitate, lăsându-le senzația că, la nivel local și în plan religios, se bucură de autonomie. Spionează pentru statul ateu, sperând să-și găsească fiecare drumul. Le întreține complexul de superioritate și prezența într-o fanfară de muzicanți. Sunt treisprezece suflete nestatornice, pâlپاite, căldicele. Flacăările lor ard în același pahar unde se produce și furtuna. Discuția lui Corneliu cu un fost militant religios din Arad aduce lămuriri:

– Asta a fost la început. Noi am vrut să scoatem biserica din moleșeală. Iar moleșiții au fost deranjați de Grup și ne-au zis *Treziții*. Apoi am fost *Rătăciții lui Jac*. Am cam fost batjocoriți de cei pe la care am trecut. Când am ajuns la penticostali, de pildă, am fost primiți cu brațele deschise, eram buni. Dar când am plecat, s-a trântit ușa și am fost socotiți niște aventuriști (unul mai bătrân, de acolo, din comitet, ne-a zis *aventuriști*). La adventiști la fel. (p. 326-327)

Tinerii aud chemarea mesianismului, fiindcă se pricep puțin mai bine la muzică, preluând însă un mesaj pe care nu-l pot întreține. Umblă prin pălămidă, urmându-l pe Jac, Învățătorul nehotărât. Beni ar îndrăzni să-i ia locul. Se teme că, stând în față, nu va mai zări luminița. Corneliu e prea ocupat să cârtească. Se amăgește că are o structură introspectivă. Caută fără să cerceteze. Aflați în pragul trăirii mistice, veșnic nemulțumiți, așteaptă întâlnirea decisivă cu divinitatea. Dau peste tipi rigoriști, cu atitudinea secretarilor însărcinați cu propaganda ideologică, precum insistențel Viorel Bechian, din „nomenclatura” penticostalilor (p. 74-75). Predomină, așa cum am precizat, observațiile referitoare la practicile rituale, nu discuțiile grave.

Ce înseamnă să fii „pocăit”, când migrezi de la o confesiune la alta? Răspunsul triumvirilor e simplu: certitudinea că, într-un viitor, morții vor învia. Fidelitatea lor pentru apocalipsă câștigă înaintea facțiunilor creștine pe care le frecventează. De aceea, fac un scurt stagiul și la adventiști. Oricum, Corneliu și colegii lui instrumentiști trăiesc în izolare autoimpusă. Refuză integrarea. Îi orbește impresia că sunt aleși ai sortii. Forma lor de organizare presupune o selecție strictă. Mai mult, impune chiar excluderea femeilor. Într-o aparentă etapă de stabilizare a emoțiilor, decid să treacă la mozaism. (Se acomodară deja cu tunsorile scurte ale penticostalilor și cu obiceiul adventiștilor de a se odihni sâmbăta.) Abandonează *sola Scriptura* novotestamentară. Își transformă mica disidență neoprotestantă într-un falanster. Își părăsesc familiile, mutându-se într-o locuință din cartierul arădean Gai. Absența aproape totală a rudelor pare a fi una dintre scăderile

din *Sărbătoarea Corturilor*. Eventuale dispute cu părinții ar fi adus consistență epică. Convenția memorialistică devine, ca atare, ușor tezistă. Etapele premergătoare tăierii împrejur descriu o metamorfoză drastică. Toți renunță la misionarism. Pescarii au năvoadele goale. După circumcizie, grupul se destramă. Apogeul inițierii colective deșteaptă pornirile individualiste. „Fratele” Silea nu primește propunerea lui Jac de a se muta definitiv în Israel, prin intervenția Congresului SUA. S-a arătat Iuda. Însă presupusul apostat nu i-ar fi plăcut să afle cât a valorat tranzacția între cele două țări:

Domnul Grossman a mai pufăit să nu i se stingă trabucul, a mai plesăit un pic din single-malt. S-a luminat la față.

– Ca să vă faceți o idee... Fiecare dintre voi a costat cam cât mă costă pe mine single-maltul pe doi-trei ani... zic.

– Depinde cât beți, am zis eu, iar el a răs, spunând că e o glumă bună.

– Beau destul, dar cu moderație... cum se zice...

A mai tras din trabuc, apoi a sorbit din nou din pahar. Și parcă am simțit cum, odată cu băutura, domnul Grossman dă pe gât o părțică din mine, cu gheață. (p. 193)

Țara Sfântă îi confruntă pe cei doisprezece nou-veniți cu condiția de marginali. Corneliu aproape că se smintește, observând că e repartizat, alături de Beni, într-un kibbutz. Rezistă tentației de a se victimiza, întâlnind-o pe Anna Kaminski, poloneză catolică, trecută la mozaism și convertită formal la islam. Povestitorul înțelege, după ce Beni ajunge rabin la evreii mesianici, că relația instabilă cu divinul pornește de la stigmatul celui exilat: „Tot la minoritari a ajuns săracu’ Beni...” (p. 400). Cu simțurile dereglate, Corneliu și Jac se apropie într-un ultim asalt al Cerului. Ambasada română îi trimite înapoi în țară, ca să implementeze Biserica „Sărbătoarea Corturilor”. Intențiile celor doi sunt frumoase:

Așa cum evreii cei vechi au sărbătorit întoarcerea din robie, și noi credem că am ieșit din robia unor credințe care nu erau cele bune și ne-am întors acasă. Acum suntem prea puțini pentru a face un cor. Dar de la Sabatul viitor încolo sperăm că ajungem să cântăm din nou. Să învățăm cântări vechi și cântări noi. Vestea veche este că lui Dumnezeu îi plac cântările noastre (p. 434).

Supraviețuitorii trag nădejdea că vor fi buricul pământului, că erijându-se în punct fix, vor atrage adepți. Nimeni nu le va spune că e imposibil ca oia să ia locul păstorului. Ioan T. Morar încheie romanul odată cu moartea Învățătorului Jac. Finalul rămâne deschis, cu toate promisiunile ce decurg de aici.

Finalul erei STALIN

Vladimir Tismăneanu

PE 5 MARTIE 1953, o eră a terorii absolute s-a sfârșit. Așa cum spunea memorabil istoricul Robert C. Tucker, destalinizarea a început în mod efectiv și irevocabil odată cu moartea generalissimului. Joshua Rubenstein este cu siguranță unul din cei mai importanți experți ai istoriei, politicii și culturii sovietice. Este, printre altele, autorul unei fascinante biografii a aceluia supraviețuitor desăvârșit, jurnalistul, scriitorul, propagandistul și, în cele din urmă, martorul care a fost Ilia Ehrenburg. Rubenstein a coordonat împreună cu istoricul rus Vladimir P. Naumov un volum despre procesul secret al Comitetului Antifascist Evreiesc din 1952, în fapt o consecință majoră și tragică a antisemitismului delirant al lui Stalin (*Stalin's Secret Pogrom: The Postwar Inquisition of the Jewish Anti-Fascist Committee*, New Haven and London, Yale University Press, 2001).

În această carte recentă a sa (*The Last Days of Stalin*. By Joshua Rubenstein. New Haven and London: Yale University Press, 2016. 271 p.), bazându-se pe materiale, memorii și colecții de presă, precum și pe alte surse deschise, Rubenstein aruncă o lumină nouă asupra morții neașteptate, la început de martie 1953, a dictatorului și asupra coregrafiei solemne a funeraliilor acestuia, cu toate intrigile bizantine ale urmașilor, mai ales ale lui Lavrenti Beria, Gheorghii Malenkov și Nikita Hrușciiov, sau asupra dezghețului post-stalinist în relațiile cu Occidentul, în special asupra eșecului administrației Eisenhower de a înțelege, suficient de devreme și de inspirat, sensurile profunde ale schimbărilor seismice care aveau loc în imperiul bolșevic.

Ceea ce apare cu limpezime în narațiunea captivantă a lui Rubenstein este faptul că, atât timp cât Stalin trăia, sistemul era complet și indiscutabil paralizat. Locotenenții terifiți ai acestuia erau conștienți de starea deplorabilă a economiei și de nemulțumirea publică generală legată de teroarea și teama instilate, dar niciunul dintre ei nu ar fi îndrăznit să-l confrunte pe autocrat. Erau, de fapt, un grup de criminali mânați ideologic, iar spiritul lor de turmă depindea de disponibilitatea de a îndeplini orice porunci ale stăpânului. Nimic nu era mai important pentru „echipa lui Stalin” (spre a

folosi sintagma Sheilei Fitzpatrick) decât satisfacerea unui despot din ce în ce mai capricios. Câtă vreme acesta era în viață, fusese și singura lor rațiune de a exista.

Luptau toți pentru viețile lor, așa că nu exista niciun motiv pentru care și-ar fi ridicat vocile împotriva uneia din cele mai însângerate dictaturi cunoscute în istorie. Rubenstein discută pe larg ultima apariție publică a lui Stalin la cel de-al XIX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice din octombrie 1952. Principalul raport politic a fost prezentat de aparentul urmaș, neabătutul birocrat Malenkov. Stalin și-a urmărit atent „protejatul”, dar nu a dat semne că pregătea transferul de putere. Ceea ce plănuia, în schimb, era o nouă epurare de masă, care urma să elimine de la vârful puterii (și, cel mai probabil, fizic) veterani bolșevici precum Anastas Mikoian, Viaceslav Molotov și eternul loial Lazar Kaganovici.

Discursul de zece minute al lui Stalin a părut încredător în mod bombastic și a relevat o personalitate politică încă fermă. În ajunul Congresului, *Pravda* a publicat masiv teoriile lui Stalin dedicate unei discuții asupra problemelor economice ale socialismului în URSS. *Vozhd*-ul (liderul suprem, îndrumătorul) a continuat să fie aclamat drept cel mai inspirat și inspirator geniu al istoriei marxism-leninismului. Cultul lui Stalin a atins un apogeu de proporții astronomice. La prima plenară a Comitetului Central de după Congres, Stalin a schimbat structura de conducere. Selectul Politburo s-a transformat într-un organism extins numit Prezidiu și i-a inclus pe nou-veniții economiști de partid Mihail Pervuhin și Maxim Saburov. Spre deosebire de Lenin, Stalin nu a lăsat în urmă un „Testament”, dar în acele ultime considerații (a vorbit pentru o oră fără notițe), l-a menționat pe mareșalul politic Nikolai Bulganin drept un potențial lider de încredere. Bulganin urma să joace un rol important în anii ce aveau să vină, l-a succedat pe Malenkov ca prim-ministru în 1955 și a fost retrogradat de Hrușciiov abia în 1958. Rubenstein surprinde cu multă perspicacitate subcurenții psihologici care explică alianțele mereu volatile printre foștii lachei ai lui Stalin.

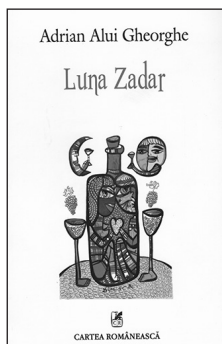
Toate acestea au coincis cu obsesia paranoică a tiranului pentru conspirația evreiască („Sionistă”, „burghezo-naționalistă”) menită să distrugă patria socialismului. Una din cele mai faimoase victime a fost celebratul actor Solomon Mikhoels, ucis în Minsk din ordinul lui Stalin la începutul anului 1949. Mai târziu, în ianuarie 1953, ginerele lui Mikhoels, compozitorul Mieczysław Weinberg, a fost arestat în legătură cu nebunescul „proces al medicilor”. Prietenul său apropiat, Dmitri Șostakovici, a apelat personal la Beria și a garantat pentru onestitatea lui Weinberg. Din fericire, Stalin a murit, investigația a fost oprită și, la câteva săptămâni după, Weinberg s-a întors acasă. Alții însă au murit în închisoare, supuși unor îngrozitoare torturi. Ultimele luni ale vieții lui Stalin au coincis cu supunerea populației evreiești din Uniunea Sovietică la teribile cazne și imposibile amenințări. Pentru Stalin și ofițerii poliției secrete angrenați în demascarea „celei de-a cincea coloane” evreiești nu exista niciun dubiu că supraviețuirea URSS cerea asemenea politici exclusive. Așa cum subliniază și Rubenstein, procesul lui Rudolf Slánský din Praga lui octombrie '52 a radicalizat și mai tare antisemitismul deja patologic al lui Stalin.

Odată ce liderul suprem s-a stins, au apărut schimbări aproape peste noapte. Eliberarea unor prizonieri din Gulag, deschideri diplomatice către Occident, o relaxare culturală timidă, dar reală. Principalul promotor al acestui Nou Curs a fost Lavrenti Beria, omul responsabil nu doar cu înspăimântătorii ani ai terorii, dar și administratorul-șef al programului atomic al URSS. În fapt, personalitatea contrariantă a lui Beria este și principalul subiect al excelentei analize a lui Rubenstein. Nu că acesta ar fi fost un reformator de sertar, un eretic ascuns, dar, spre deosebire de egali săi, Beria a știut exact amplitudinea dezastrului social simbolizat de stalinism. Arestat în iunie 1953, Beria a fost executat în decembrie, sub cele mai absurde acuzații (spionaj, trădare etc.). În mod ironic, mare parte din agenda sa anti-Stalin a ieșit la suprafață drept strategia lui Nikita Hrușciiov în anii ce aveau să vină...

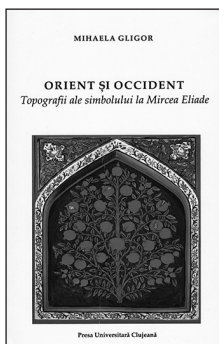
Cărți primite la redacție

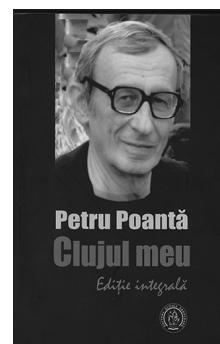
• Andor Horváth, *Carte de vizită în care autorul povestește cum a devenit maghiar*, Cluj-Napoca: Idea Design & Print, 2016.

• Adrian Alui Gheorghe, *Luna Zadar*, București: Cartea Românească, 2016.

• Mihaela Gligor, *Orient și Occident: topografii ale simbolului la Mircea Eliade*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2016.

• Petru Poantă, *Clujul meu: ediție integrală*, Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2016.

Din întâmplare...

Din întâmplare..., acesta este leit-motivul cărții lui Mircea Flonta, *Drumul meu spre filosofie* (București, Humanitas, 2016). O carte autobiografică, dar nu o autobiografie, după cum ne avertizează autorul ei încă de la început, care își povestește nu viața ca atare, ci doar o parte din ea: cum a ajuns să facă studii de filosofie și unde, cum a ajuns cadru didactic, cum anume a încercat să înțeleagă filosofia și să se pregătească cât mai bine în meseria de dascăl de filosofie; și-apoi să scrie cărți, să traducă volume de filosofie pentru lumea românească, să pregătească absolvenți de toate gradele ale studiilor filosofice. Iar pînă la un punct, ne spune profesorul Flonta, tot ce s-a petrecut a fost din întâmplare. O întâmplare pe care, apoi, prin gândire, muncă, alegeri succesive, a transformat-o în vocație. Cartea este scrisă calm și pe un ton modest, dar nu lipsit de sftoșenie (ardelenească, spun eu cu simpatie). Foarte importante sînt reconstituirile istorice destul de detaliate despre

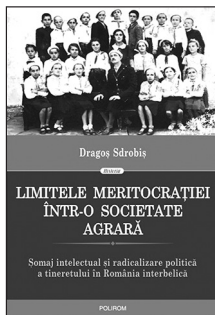

anii 1950-1980, căci profesorul Flonta descrie cu multe amănunte ce se preda, ce se cerea studenților, cum devenise Stalin în anii 1950 îndreptar universal în filosofie, care erau obligațiile cadrelor didactice și ale studenților, cum încercau oamenii să se ferească de dogmatica marxistă cotind-o spre domenii mai protejate, mai greu de corupt, cum ar fi logica, epistemologia, alții spre eseistică, adaug eu. Un capitol în care se pot recunoaște mulți intelectuali este cel intitulat „Bucurîndu-mă de ceea ce nu credeam că va fi posibil”, căci despre marea schimbare de după 1989, cînd lumea intelectuală și-a cîștigat libertatea, iar profesorii dreptul „de a preda și de a scrie ținînd seama exclusiv de ceea ce îți dictează propria conștiință profesională”, scrie Mircea Flonta. La fel, foarte frumoase în această carte sînt paginile despre natura și rosturile filosofiei și despre rosturile profesorului de filosofie: într-o cultură cu multe tente și tendințe întirziat-romantice, Mircea Flonta pledează cumpătat pentru asumarea de către profesor a cîtorva obligații, modeste și lipsite de strălucire, dar importante pentru cursanții săi, cum ar fi datoria de a se adresa tuturor, nu doar elitelor. Considerînd că datoria filosofiei este de a clarifica chestiuni

de ordin general, Flonta cere profesorului o cuprindere de ansamblu a domeniului și o ierarhizare a întrebărilor de lucru. Și aduce aminte tuturor că filosofia nu înseamnă doar varianta ei afectiv-romantică, ci și alte variante, mai strînse, mai puțin strălucitoare, mai conectate la evoluția științelor. Autorul are o mare toleranță la felurile maniere de a se face filosofie, de la creația ontologică speculativă la filosofii mai cuminți, care se mulțumesc să caute întrebările fundamentale. Tolerînd și recunoscînd existența modului romantic/eseistic al creației filosofice, filosoful Mircea Flonta pledează toleranță și față de modul său, mai apropiat de științe, de a filosofa. În realitate, rigoare nu ar trebui să lipsească niciunde. Calm și rațional, argumentat și tolerant, profesorul Mircea Flonta se opune categoric închiderii filosofiei într-un pat procustian, de orice fel ar fi acesta. Cartea lui poate fi citită cu mare folos intelectual și cu mare plăcere de orice om care vrea să înțeleagă peripețiile unui domeniu cultural în ultimii vreo 70 de ani și importanța acestuia pentru oricine vrea să se simtă în lume acasă.

Interbelicul românesc

O carte interesantă despre perioada interbelică din România, *Limitele meritocrației într-o societate agrară* (cu subtitlul: „Șomajul intelectual și radicalizarea politică a tineretului în România interbelică”) a publicat Dragoș Sdrobiș (Polirom, 2015). Plecînd dinspre învățămînt, autorul cercetează o felie din istoria României interbelice. Cartea este structurată pe trei părți, cea mediană, dedicată învățămîntului, fiind cea mai bine realizată. M-a deconcertat însă concluzia ei: observînd dezvolțarea explozivă a învățămîntului în perioada interbelică și faptul că nu toți absolvenții de studii superioare și-au găsit de lucru, astfel încît mulți erau șomeri și mulți șomeri erau absolvenți de studii superioare, autorul trage concluzia că „educația se transformă în sursă a disoluției sociale” (p. 185), astfel încît, spune autorul, „după 1934 statul și tineretul se despart definitiv în lupta pentru controlul societății”, iar în următorii 4 ani, regele Carol și mișcarea legionară au concurat pentru acapararea tineretului. Se ridică următoarele întrebări: numai în România au existat mișcări politice revoluționare-extremiste și pro-totalitare care să fi fost alimentate de supraproducția de absolvenți? În perioada interbelică, a fost cumva România o insulă, perfect izolată politic, într-un ocean, încît evoluția politică din ce-

lelalte state să n-o fi influențat deloc? Dacă da, atunci am putea stabili, probabil, că „disoluția socială” din România interbelică a fost efectul creșterii numărului de școlarizați. Nu cumva creșterea mișcării legionare a fost urmarea faptului că mișcările revoluționare, mai ales acelea extremist-naționaliste, născute imediat după Primul Război Mondial, s-au umflat peste tot în Europa interbelică? Fără modelul celei „de-a doua Europe”, revoluționare și prototalitare, este greu de crezut că societatea românească ar fi luat-o razna de una singură și în mod spontan, ori că ar fi devenit legionară numai pentru că avea mai mulți absolvenți de studii superioare și mai mulți șomeri intelectuali decît înainte, cred eu.

E tulburător pentru un adept al luminismului educațional, cum sînt eu, să citească o sugestie atît de puternică, cum că educația duce la disoluție socială, și să nu găsească înregistrat în cartea lui Dragoș Sdrobiș nici un rezultat favorabil pentru România al faptului că, după 1918, a avut tot mai mulți studenți și absolvenți. Nici măcar cultura creată de acești absolvenți – atunci, în interbelic; după aceea, pentru cei care au mai putut crea ceva după instalarea totalitarismului comunist – nu e o valoare? Dar absolvenții de universitate care și-au găsit loc de muncă, ei de ce au cotit-o spre mișcările revoluționare-prototalitare? Și așa mai departe... Și așa mai departe.

Lucrarea lui Dragoș Sdrobiș este extrem de incitantă și are multe merite în descifrarea mecanismelor după care a funcționat

interbelicul românesc. Mai multe decît imperfecțiunile, firește, iar faptul că stîrnește întrebări noi este un merit. Însăși formularea problemei este un merit, de fapt. Cartea promite un viitor cercetător interesant și dezinhibat. Tocmai de aceea îi semnalez, succint, cîteva erori. Unele sînt punctuale – de felul celor pe care nefilologii le săvîrșesc cu conștiința curată, dar tot erori sînt: G. Călinescu se scrie întotdeauna așa cum s-a semnat el: G., nu George... În timp ce la Camil Petrescu e obligatoriu să-i scriem totdeauna numele întreg, fie și numai pentru faptul că mai avem alți Petrești, Cezar, de exemplu –, sau survin din neatenta și grăbita formulare. Alte (de felul: „Cuvîntul, înființat de Nae Ionescu în mai 1926 cu sprijinul lui Pamfil Șeicaru”, p. 51; sau descrierea traiectoriei lui Eliade) nu mai sînt punctuale. În general paginile despre generația '27 sînt fragile, autorul are dificultăți în stăpînirea problemei. S-ar fi aflat într-un cîștig mai fără riscuri să cerceteze pur și simplu tema principală, învățămîntul, conștient că aceasta reprezintă numai un palier al unui întreg istoric cu mai multe nivele și conexiuni, și să compare, cum face adesea, situația școlarizării de la noi cu aceea din alte țări. La bibliografie, m-a flatat prezența cărților mele. Și m-a neliniștit că autorul, la repezeală, dă drept consultată colecția ziarului *Cuvîntul* din anii 1934-1938...

În ansamblu, însă, avem o carte interesantă și un autor cît se poate de promițător.

MARTA PETREU

I. NEGOIȚESCU:

„Situația și atitudinea mea”

Correspondență inedită cu părinții din anii 1959-1960

PENTRU A EVOCA bogata, fascinanta personalitate a lui I. Negoitescu, de la nașterea căruia se împlinesc, în luna august a acestui an, 95 de ani, voi recurge încă o dată la foarte susținuta și interesanta corespondență a acestuia cu părinții, domiciliați la Cluj. Ea a fost păstrată cu grijă de tatăl meu, Cornel Regman. Scrisorile pe care le fac publice în cele ce urmează datează de la sfârșitul teribilului deceniu șase, o perioadă puțin cunoscută din viața criticului: de ajutor, în acest sens, ne-ar fi fost schimbul de misive cu Radu Stanca, dar acesta se redusese, pe atunci, în așa măsură încât însuși Negoitescu, în *Un roman epistolar*, îl caracterizează drept „anemic”.

Se știe că, la mijlocul anului 1954, I. Negoitescu („Nelu”, în familie; „Nego” pentru amici și iubiți) a trebuit să-și părăsească „umilit” orașul natal, părinții, prietenii și... frumoasa bibliotecă a tatălui. Clujul literar devenise o feudă a lui A. E. Baconski, care, la vremea aceea, tovarăș de încredere al „Centrului” comunist, era aprig pus pe fapte întru eliminarea stânjenitorilor cerchiști și aceasta nu numai din viața literară! (a se consulta mărturisirile politrucului Țugui). Pe de altă parte, „Regionala” de Securitate se arăta tot mai rău colțoasă și le întocmea cerchiștilor dosare-„tinichele” grele. Pe Negoitescu îl vor urma, în Capitală, și cam din aceleași sinistre motive, mai mulți cerchiști sau prieteni, printre care Cornel Regman, I. D. Sîrbu, Nicolae Balotă, Ștefan Aug. Doinaș, Titus Mocanu și Florian Potra. Că pentru toți au urmat ani de mizerie, marginalizare și interdicții, iar pentru unii și de detenție, e de asemenea cunoscut. De aceea, interesul și valoarea prezentului grupaj epistolar rezidă mai cu seamă în punerea la dispoziția cititorilor de azi a unor exemple grăitoare și nu rareori emoționante privind penibilele condiții de trai, de atunci, ale unui scriitor de valoare și cu sensibilitatea lui Negoitescu.

Prima parte a prezentului dosar e compusă dintr-o serie de fragmente epistolare care acoperă întregul an 1959. (Că Negoitescu recurge sistematic la acest mod de a comunica nu trebuie să mire, căci abia târziu, în existența-i bucureșteană, a putut beneficia de telefon în locuință). Adresându-se părinților – se simte că interlocutorul e îndeosebi tatăl –, „Nelu” caută, în general, să fie cât mai obiectiv, sincer și demn. Pentru a folosi un termen al lui, nu face „literatură”, iar, mai târziu, îi va cere și tatălui să

• I. Negoitescu

fugă de așa ceva, considerând că tocmai prin folosirea unui limbaj simplu și precis se sporește valoarea literară a textului. Dă în mod regulat vești despre rudele care locuiau în București, atât din partea tatălui: bunica („Mama Tină”) și cei din jurul ei, cât și a mamei (familia vărului primar „Pușu” Cotuțiu etc.). Ne documentează și despre prieteni, care îl invitau și ei când

puteau la masă pe agreabilul conviv. Privilegiind, în selectarea fragmentelor, pasajele în care Negoitescu își descrie „situația”, se poate observa că în ele se referă recurent la problemele lui financiare, la alimentație și sănătate sau la „ocaziile de lucru” – atât de capricioase. Vor impresiona metodele sale aproape suprarealiste de a-și „raționa” –

→ cum spune – sărăcia, de a-și înșela foamea și domina frustrările. Pe cât de detaliat enumeră hedonistul oarecum resemnat Negoïtescu atare aspecte, pe atât el reduce, atent, la minimum referirile la chestiuni precise de ordin politic. Cât despre adevăratele *frasques* bahice sau/și „uraniste“ – cum obișnuia Nicolae Balotă să denumească relațiile homosexuale – la care i se întâmpla să se dedea (și de care prietenii aflau), în scrisori, tace mîlc.

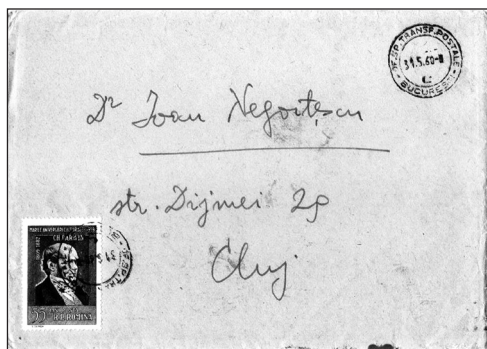
În cea de-a doua parte, am reținut spre reproducere – de data aceasta integrală –, câteva scrisori redactate în anul următor, 1960. Cum arhiva nu conține și scrisorile expediate de domnul avocat Ioan Negoïtescu, nu putem cunoaște „sfaturile“ pe care le conținea misiva care a provocat surprinzătoare răbufnire a fiului din scrisoarea compusă la 30 mai: să fi fost vorba de îndemnuri la pragmatism și oportunism? Cert e că atât în această scrisoare, cât și în următoarea, pe un ton categoric și iritat, neobișnuit în schimbul epistolar cu părinții, criticul desfășoară o introspecție pe cât de fină

pe atât de tulburătoare. Printr-o analiză lucidă a „atitudinii“ sale față de realitățile vremii și, deci, a refuzului de a cădea în plasa regimului detestat, e pusă în lumină într-o manieră din cele mai memorabile drama scriitorului român de excepție în regimul de teroare roșie.

Înceie acest ciclu o scrisoare în care apare o frază asupra căreia mi-aș permite să atrag atenția: „Săptămîna trecută mă jigărisem de foame“. Când, tot la vremea aceea, Petru Dumitriu, rămas în Occident, se hotărăște să dea în vileag, la un post de radio, sinistrele stări din România, el își sprijină demonstrația pe exemplul unui scriitor care nu primește de lucru, fiind nevoit să îndure foame: I. Negoïtescu! (Prin soția lui, Henriette-Yvonne Stahl, pe care criticul o frecventa cu admirație, fostul mare director de editură era probabil la curent cu tribulațiile prin care trecea „Nego“). A fost suficient acest lucru pentru ca acela a cărui dramatică situație era astfel trîmbițată să fie întemnițat, spre marea îngrijorare a prietenilor cerchiști. Că lui Doinaș i s-ar datora arestarea lui I. Negoïtescu, așa cum s-a ve-

hiculat, în ultimii ani, pe ceva mai mult decât șubred și suspect, e pur și simplu o aberație! Când, într-o dimineață de februarie 1961, la ora 4, Negoïtescu a fost ridicat de Securitate, avea în lucru o carte despre Duiliu Zamfirescu pe care o dorea „valoroasă“. Dintr-o scrisoare a lui „Pușu“ Cotuțiu din zilele următoare aflăm: „S-a făcut o sumară percheziție atunci, cu care ocazie s-au ridicat și ceva manuscrise, iar camera s-a sigilat.“. Aceasta ar putea explica și absența scrisorilor trimise de părinți la sfârșitul anilor '60. Mai mult, Virgil Nemoianu își amintește că a citit, în acea perioadă, o *Poetică* redactată de Negoïtescu în anii clujeni. E un fapt de asemenea cunoscut că, la punerea criticului în libertate, în 1964, nu i s-a restituit nimic din ce îi fusese confiscat, nici măcar cărțile pe care o editură i le împrumutase, pe care a trebuit să le plătească! Întrebarea firească e atunci: când și cum vor ieși *toate aceste valoroase documente* la lumina zilei (și a tiparului) de pe unde vor fi zăcând, ferecate?

ȘTEFĂNIȚĂ REGMAN

Scrisori către părinți

I

București, 15 ianuarie 1959

Dragii mei,

m-a bucurat foarte mult scrisoarea voastră atât de frumoasă. Sunt încîntat că în mijlocul atîtor greutăți domnește între noi o mai mare înțelegere și apropiere ca oricînd. E adevărat însă că doar voi aveți parte de „bucuria“ de a ajuta. Ce fericire să ai părinți care să-ți mai poată purta grija chiar și atunci cînd ai ajuns la maturitate! Și grija asta nu e doar o vorbă sufletească. Continui să mă înfrupt din cele aduse de acasă și mai am încă pentru o săptămînă: ceea ce îmi va permite o mai acceptabilă raționare a banilor care urmează să-i încasez de la *Orizonturi*.

Sănătatea e iarăși excelentă. Dorm mult și perfect. Citesc, lucrez bine. [...]

Aici a fost o singură noapte cu zăpadă; acum plouă. La mine în odaie e extrem de plăcut. Nu ies în oraș decît seara: vizite, cîte un spectacol (mîine seară sunt invitat la premiera „Pescărușului“ de Cehov. [...])

*

București, 30 ianuarie 1959

[...] Eu duc deocamdată aceeași existență. Stau întreaga zi în casă, unde îmi prepar și mîncarea. Citesc enorm, profitînd de timpul liber pe care-l am. Mi-am scos și un nou permis la Biblioteca Academiei și cîteodată merg și acolo. Seara fac vizite. La cantină n-am fost încă niciodată (s-a des-

chis pentru scriitori una nouă, chiar lîngă mine, dar costă 7 lei o masă – se spune că e extraordinar de bine! – și nu pot să-mi permit, la resursele mele atît de scăzute). Toate cele puse de mama în pachet au fost minunate. În special cîrnații! Aproape în fiecare zi beau 1 kg. de lapte, pe care mi-l prepar singur. Îl beau fierbinte, ca să înlocuiesc astfel mîncările calde!

Nu e prea frig. Sunt sănătos și am liniște desăvîrșită fiind scutit de toate enervările vieții. [...]

*

București, 15 februarie 1959

[...] Și acum să vă mulțumesc pentru voluminosul pachet, foarte binevenit, din care mă înfrupt cu folos. Situația mea materială e mereu neschimbată. Chiar dacă aș vrea să o schimb, nu depinde de mine: nici cei care continuă să lucreze nu o duc mai bine, căci nu sunt lucrări. Lui Regman, care continuă să publice și care – din cauza familiei – caută cu înfrigurare post, i s-a oferit doar cel de vînzător în librărie. Mocanu [Titus Mocanu, n.m.] e fără serviciu și îl întreține nevastă-sa. Doinaș la fel. Horia Stanca (cel care mi-a adus anul trecut pachetul) n-are nici el nici un mijloc de existență (nici nevastă-sa nu mai cîștigă nimic). Și peste tot, cei care continuă să cîștige trebuie să ajute rude etc. În fața acestui trist tablou, situația mea (cu 3-400 lei pe lună) nici nu e chiar așa de rea! Ca o mîngîiere...

Altfel sunt sănătos. Însă în proastă poziție și mai abătut ca niciodată. [...]

*

București, 18 martie 1959

[...] De cîte ori vine o scrisoare de la Cluj și văd scrisul vostru al amîndurora sunt foarte bucuros la gîndul că sunteți sănătoși. Bine că ați scăpat de gripă, care aici a făcut adevărate ravagii!

Eu trec iarăși printr-o perioadă de mare sănătate și bun echilibru sufletesc. M-am refăcut (datorită pachetului, din care mai consum încă și acum!) complet. [...]

*

Năvodari, 21 august 1959

[...] Mîncarea mă costă foarte puțin (modestă, dar hrănitoare). 1,5 lapte pe zi lei 4,50 (o jumătate dimineața, 1 kg seara), 3 ouă moi la prînz, 3 lei, cu 0,5 kg. roșii, 50 bani. Deci, dacă mai adaug pîinea și ceva fructe, nu depășesc 10 lei la zi. Cînd mă duc la stațiunea Mamaia, mînînc la prînz, în loc de ouă – 1 kg. de mere (2 lei). Uneori înlocuiesc ouăle cu o conservă de pește a 4 lei. Prăjiturile de acasă m-au ținut pînă azi.

Într-o zi, am primit cadou de la un vînzător o rață sălbatică friptă gata. În altă zi am fost invitat de o sculptoriță la plăcinte cu brînză grozav de bune. [...] Sănătatea mi-e perfectă. Dacă ar mai fi și mulțumire sufletească! [...]

*

București, 10 septembrie 1959

[...] Eu sunt mereu bine, sănătos, cu o poftă de lucru și mîncare (!...) formidabilă. Am și un somn perfect. Din cauză că n-am primit răspunsul vostru la cererea mea ca să-mi trimiteți în fiecare lună (deocamdată) cîte o sută de lei pentru chirie, a trebuit să renunț la cantină și să fac (întocmai ca la mare) din lapte hrana principală. Noroc că-mi place foarte mult și mănînc laptele cu pîine cu pofta și mulțumirea cu care m-aș înfrupta din nu știu ce bunătați. Strugurii sunt aici cu 2,50 kg., dar nici măcar asta nu-mi pot permite. În schimb, am văzut la operă un foarte frumos spectacol al baletului din Budapesta, cu „Mandarinul miraculos” de Bela Bartok. [...]

*

București, 15 septembrie 1959

Eu nu sunt chiar lipsit de speranțe, în privința unor aranjamente către sfîrșitul anului: deocamdată însă trebuie să mă mulțumesc cu *Orizonturile*.

Am început să iau zilnic un kilogram de struguri (2 lei). Roșiile sunt cu 80 bani. Lubenița cu 60 b.[ani] kg., merele cu 1,40, prunele cu 1,30. Am cumpărat azi 10 ouă de la particular, cu 1,10 bucata (să vedem dacă vor fi bune!) – vreau să le fierb pe rînd și să le mănînc moi. A trebuit să-mi cumpăr și o găleată (25 lei, din material plastic, albă), să-mi repar sandalele, pantofii și manșeta roasă la pantalonii.

Camera mea e tot liniștită și prietenoasă, ceea ce îmi dă o satisfacție deosebită. Doar pe pat îmi lipsește o cuvertură! [...]

Dragă mamă, cînd vei avea ocazie de a trimite pachet, să știi că prefer ca prăjitură keksurile (cele în formă de biscuiți) căci țin mult!!

Am încă un borcan cu marmeladă de măceșe, adus de Paști. Acum abia l-am început. Cel de caise a fost foarte bun!

*

București, 24 septembrie 1959

Dragii mei,

chiar acum am primit pachetul, banii și scrisoarea, de care vă mulțumesc foarte mult. Ce mare lucru, în aceste clipe grele, să simți suflul părinților tăi aproape de tine! Mă gîndesc mereu cu drag și dor la voi.

Sunt încă sănătos, doar că a intrat o frică neplăcută în mine și caut să o risipesc cu... oblivion.

Deocamdată rămîn aici: dacă e să aranjez ceva, tot numai de aici voi putea aranja. Iar răul, cînd vine, te găsește ori și unde. Așa că am hotărît să rămîn pe loc și să-mi păstrez pe cît se poate calmul. De altfel locuința în care stau e foarte nimerită pentru... calm. Liniște perfectă înăuntru și niciun motiv de enervare. Și apoi, fiind în București, păstrez oricum *Orizonturile*. [...]

*

București, 8 noiembrie 1959

[...] așteptam să vă pot comunica lucruri mai concrete despre mine. Din păcate încă nimic, deși la orizont pare că se va însenina. Să nu credeți că eu stau degeaba.

Dar asta e situația: deocamdată nu s-a putut aranja nimic. Mocanu (cel atît de descurcăreț, cu copil și așteptînd încă un copil) – ca și Doinaș, n-au înaintat cu nici un pas mai mult ca mine. Toată lumea spune că să fiu mulțumit că pentru moment sunt așa cum sunt. În schimb lucrez din plin și am progresat considerabil în studiul limbii engleze. [...]

În ultimul timp am fost mereu invitat la masă (mese bune, cu curcan și altele), încît am făcut economii și mi-am putut repara pantofii, ballonul, mi-am cumpărat o față de masă plastică și un vas de gătit din sticlă de Jena (cu capac), pentru griș cu lapte etc. – pe réchaud: se spală ușor! [...]

*

București, 10 noiembrie 1959

Dragii mei,

am primit întîi cu mare bucurie duminică seara, cînd m-am întors acasă, scrisoarea scrisă de mîna tatii. Sper că și voi ați primit scrisoarea mea pusă chiar la vagonul de poștă al trenului unde am găsit călătorul amabil (nu știu cum îl cheamă, dar i-am recunoscut figura de clujean!) pentru medicament. [...]

Am primit apoi cu plăcere deosebită pachetul! Datorită lui voi putea să renunț la alte alimente pe luna asta și banii economisiți vor trece din păcate la o cheltuială neprevăzută: 160 lei taxă suplimentară de bloc, pentru reparațiile caloriferului. Am fost tare amărît ieri, cînd am aflat de această taxă. Azi în schimb am primit o veste bună: am fost invitat la o prietenă a mea, scriitoarea, pe care n-o mai văzusem de mult căci a fost și ea plecată cîteva luni la Paris. Foarte amabilă, m-a oprit la masă (grozav cîte invitații au căzut pe capul meu în ultimul timp: și astă seară și mîine seară sunt chemat la cină!) și mi-a oferit să mă ajute, contractînd o traducere mai mare pentru mine. Așa că trag nădejde să iau avans spre sfîrșitul lui decembrie și să vin la Cluj cu material de lucru. Să înceapă odată, că apoi vin ele și altele! Așa a fost și acum cinci ani, cînd am „descălecat” în București. Acum am totuși altă situație: locuința, acte, relații stabile. Așa că va trece ea și perioada asta grea – grea nu numai pentru mine, dar mult mai penibilă pentru atîția din prietenii și cunoscuții mei. Numai sănătate să fie! Iertați-mă de toate grijile ce vi le fac, dar Dumnezeu din cer știe că nu e deloc vina mea. Cred că totuși am condus pînă acum destul de bine barca printre stînci! [...]

*

București, 25 noiembrie 1959

[...] Au mai apărut cîteva perspective de lucrări, așa că nu va mai trece mult pînă să încep efectiv lucrul. Începutul lui 1960 mă va găsi probabil cu resursele economice restabilite. Veți scăpa și voi de grija mea.

Mai am încă destule din pachet: prăjitura o termin azi. Cîrnații și ouăle mă vor ține pînă la 1 dec.[embrie]. Eu nu-mi cumpăr decît pîine și suc de roșii, care e excelent și ține loc de salată.

Cu plata caloriferului am avut noroc: s-a redus la 40 lei, căci restul s-a plătit lunar peste vară (nu știam de ce chiria a fost în vara asta mai mare ca de obicei). Azi mi-a

făcut femeia curățenie mare, mi-am schimbat așternutul etc., încît mă simt foarte bine. [...]

*

București, 1 decembrie 1959

Dragii mei,

ce bucurie mi-a făcut ultima voastră scrisoare! N-aș putea să-i răspund altfel decît tot printr-o bucurie: în sfîrșit, prima licărire de lumină. Am primit de lucru un referat pentru Espla [Editura de Stat pentru Literatură și Artă] (lucru de 2-3 zile, cîștig 2-300 lei, iar săptămîna viitoare voi avea de făcut o prefață la un roman german tradus acum (vreo 500 lei). E un început foarte modest, dar totuși un început. Va urma probabil o traducere mai mare. Bani nu-i voi încasa decît în ianuarie. Toate acestea, bineînțeles, nu pe numele meu, ci al prietenei mele de care v-am scris și care e Georgeta Horodincă, redactoare la *Gazeta Literară*.

Cu sănătatea mă simt acum iarăși bine, gata de muncă. De abia aștept să vă văd. Voi veni la Cluj prin 20 dec.[embrie]

Vă sărută cu dor și drag
Nelu

II

București, 19 mai 1960

Dragii mei,

în zadar aștept mereu un semn de la voi: constat că m-ați uitat complet. Nu știu ce faceți, nu știu cînd vine tata la București. Acum e cald și bine: peste puțin va fi chiar prea cald.

Aseară am fost la ziua lui mama mare (împlinește 76 ani), împreună cu toată familia. Mama mare s-a respectat, servind masă bogată și multă bere! Toți au întreat de voi. Mitu și-a instalat telefon, așa că o puteți chema într-o zi pe mama mare direct la numărul 57 30 67.

În vara asta nu voi trece decît pentru vreo trei săptămîni la Cluj (probabil în august), căci trebuie să pîndesc aici toate ocaziile de lucru. Acum a mai apărut o perspectivă de colaborare în doi, la niște basme pentru radio. O să vă dau amănunte, îndată ce se va perfecta.

Mamă dragă, de ziua ta îți urez multă, multă sănătate și fericire alături de tata, ca să ajungem să ne bucurăm cu toții de o viață bună.

Vă sărută cu dor și drag,
Nelu – și scrieți-mi!

*

București, 30 mai 1960

Dragii mei,

întîi: nicio clipă nu mi-a trecut prin minte să nu răspund la scrisoarea voastră, ce m-a întristat foarte mult; m-a întristat nu pentru sfaturile ce mi le dați și care le înțeleg, ci pentru necazurile voastre, la care să nu vă închipuiți că nu mă gîndesc mereu, fie că e vorba de sănătate, fie de griji materiale și de greul vieții. Și vă rog să mă credeți că totdeauna a fost pentru

→

→

mine, ca un ghimpe în inimă; gândul că anii trec și eu în loc să vă aduc o bucurie în viață, vă aduc o grijă în plus. M-a apăsât totdeauna bănuiala că voi socotiți această grijă în plus un rezultat al ușurinței mele, al nehibzuiței mele. Ceea ce nu este totuși adevărat. Așa cum nu este adevărat că atitudinea mea a fost vreodată rodul unor socoteli cu viitorul, adică pornind din ideea de a „aduna titluri pentru viitor”. Sunt prea angajat în viața mea launtrică, pentru a o pune în primejdie prin efortul strângerii „titlurilor de viitor”. E adevărat că nu sunt un om fericit. Nimic, din condițiile vieții mele, nu poate strecura în sufletul meu un strop măcar de fericire. Dar lipsa aceasta de fericire nu înseamnă încă nefericire. Și mi se pare că am dreptul de a lupta cu toate mijloacele de care dispun spre a împiedica prăbușirea mea în nefericire. Ori, a renunța la viața mea spirituală, așa cum e, liberă de orice întinări, și a renunța la acest fel de viață în care pot să lucrez ce vreau și ce cred eu că merită, ar însemna să ajung în adevăr nefericit, să nu mai văd niciun rost în a-mi continua existența. Nu mi-au plăcut niciodată lipsurile materiale: le detest. Mă îngrozește însă degradarea și mizeria spirituală. Oricâți bani aș avea, aș fi nefericit dacă mi-ar lipsi satisfacția launtrică și sentimentul de respect față de munca mea. Așa cum o trăiesc acum, rea și absurdă, viața are totuși pentru mine un sens, fiindcă mai cred încă în ceva. Nu căutați să-mi luați această credință, căci atunci aș fi cu adevărat pierdut. Soarta a fost într-un fel îngăduitoare cu mine. În momentele de mare cumpănă și mizerie extremă, mi-a dat entuziasmul muncii literare. Când eram atât de umilit, la Cluj, am lucrat studiul despre Eminescu, așa cum alții ar lua morfina, ca să uite. Cred că uitarea mea a fost nobilă. Acum, lucrez cu același entuziasm la cartea închinată lui Duiliu Zamfirescu și care sper să fie o operă valoroasă. Ce-ar putea oare să-mi ofere, azi, viața mai mult? Știu că, astfel, îmi îndeplinesc, în mod cinstit datoria față de posibilitățile mele și în același timp, amîn clipa nefericirii fatale. Mi-e teamă de nefericire, fiindcă simt că nu voi fi în stare să o suport.

Dragă tată, nu-ți închipui ce adîncă mulțumire m-ar cuprinde, dacă tu ai desprinde în conștiința ta, cît mai limpede, frumosul sens pe care îl are viața ta, de a-mi fi pus la îndemîna condițiile în care spiritul meu să se dezvolte favorabil și astfel opera mea, la care trudesec încet și chinuit, să se realizeze treptat. Nu mă sperie cei 20 de ani care îi am înainte, sau ceilalți care ar putea să urmeze, decît în măsura în care ei ar însemna pentru mine un gol spiritual. Viața nu are pentru mine preț, decît în măsura în care acest gol nu se cascadează. De ce să-mi fac singur un trai, de care să-mi fie urît, să-mi fie scîrbă? De ce? De ce? Ați fi măcar voi mai fericiți, văzîndu-mă pe mine nefericit? Nu mă judecați cu o judecată generală, valabilă oricui, ci numai pe mine, cu felul meu propriu de a fi și a înțelege viața, adică cu ceea ce mi se potrivește mie și numai mie.

Vă îmbrățișează cu dor și drag, cerîndu-vă iertare, Nelu

*

București, 8 iunie 1960

Dragii mei,

mare încîntare mi-a produs scrisoarea ultimă, prin înțelegerea voastră largă față de situația și atitudinea mea. Căci de nimic nu am mai multă nevoie decît de această solidaritate sufletească, menită să-mi mențină neștirbită încrederea în mine. Și vă rog să știți că în dragostea ce vă port este adînc împlîntat sentimentul că fără ajutorul vostru nici nu mi-ar fi fost cu putință să mă mențin în aspra, teribilă luptă cu viața. Dacă pe ațiția în jurul meu viața aceasta i-a doborât, a fost și din pricină că n-au trăit în conștiința de copii, așa cum am trăit eu întotdeauna. Sunt convins că, dacă nu m-aș fi menținut în această dependență de voi, dacă aș fi încercat să stau numai pe picioarele mele, aș fi fost doborât, căci primejdia cea mai mare este azi aceea de a sta drept în furtună. Datorită vouă, am evitat furtuna (inevitabilă altfel pentru mine) și aș fi pierit. Cred că înțelegeți bine ceea ce vreau să spun.

De altfel, nici Dumnezeu nu m-a părăsit niciodată. De cîte ori părea că mă așteaptă dezastrul, mîna lui m-a scos la lumină. Chiar și acum, cu lucrul, întotdeauna apare ceva, la momentul cel mai penibil. Cînd au dispărut *Orizonturile*, au apărut prefetele (după o lungă pauză, se pare că voi primi peste cîteva zile alta, la Opere de Al. Cazaban: cea la operele lui N. D. Cocea a căzut). Chiar acum, lucrez la 3 poezii pentru 3 cîntece de masă, comandate de un compozitor și sper ca luna viitoare să iau 1000 lei pentru ele.

Pachetul a fost foarte bun și foarte bine venit. Niciodată nu mînc mai cu poftă ca din alimentele trimise de acasă!

La Cluj voi veni pe la sfîrșitul lui iulie. Între 1-15 iulie sunt invitat stăruitor de Dan Arthur la Săvîrșin.

Ați aflat desigur, de la Pușu, că am fost cu mașina Institutului la Panciu, în Moldova, după vin!

Dragă tată, mă străduiesc să-ți pot aranja, însepe toamnă (august sau septembrie), o internare aici, la institutul de geriatrie al doamnei Aslan, pentru o cercetare mai specială a bolii tale. Aș face-o și mai repede, dar nu depinde de mine, ci de relații pe care de abia acum le-am început.

Vă sărută cu dor și drag
Nelu

*

București, 18 iunie 1960

Dragii mei,

iar nu mai știu nimic de la voi de atîta vreme: nici Pușu n-a mai primit scrisoare de acasă, din care de obicei mai aflu ceva și despre voi, căci Noruca furnizează știri despre întreaga familie.

Eu și-am trimis, dragă tată, prin Mircea Zăciu, alte două cărți, ca o completare la cele anterioare: una despre Evul Mediu (perioada dinainte de cea a lui Huizinga) și Corespondența dintre Maria Antoaneta și Maria Terezia. Dacă nu le-ai primit încă, dă-i lui Zăciu un telefon (nu e trecut în carte).

Vă scriam data trecută că voi face o prefață la Opere de Al. Cazaban. Dar deocamdată, ca și cea la Opere de Cocea, s-a amînat (n-au dat rezultat nici „cîntecele de

masă”). În schimb, spre bucuria mea, am primit de lucru, în sfîrșit, o prefață mare la un volum de povestiri de Agîrbiceanu. Trebuie s-o fac îngrabă [sic]. Așa că nu voi porni la Săvîrșin (și de acolo la Cluj), decît prin 5-10 iulie. La Cluj voi sta de data asta mai puțin decît de obicei: vreo două săptămîni.

Pentru cartea despre Duiliu Zamfirescu, în scop de informație, fac vizite numeroase la cei din familia scriitorului, care mai trăiesc. Între alții, am fost alaltăieri la un frate al lui, foarte bătrîn, dar cu mintea ageră. Adun astfel material interesant. Luni încep vizitele la familia lui Tănase Scatiu, eroul lui Duiliu Zamfirescu (numele adevărat e Simionescu-Rîmniceanu).

Am citit și ultima piesă a lui Eugen Ionescu: *Rinocerul* [sic].

Aștept scrisoarea voastră. Și vă sărut cu dor și drag Nelu

*

București, 19 octombrie 1960

Dragii mei,

nu știu într-adevăr cîtă bucurie vă fac vouă scrisorile mele, dar pentru mine orice scrisoare de la voi înseamnă o liniștire sufletească. De cîte ori vin seara acasă, caut eventuala scrisoare aruncată sub ușă. Acum, de fapt chiar înainte de a-mi sosi rîndurile voastre am primit vești bune despre voi, prin Pușu, căruia îi scrisese Noruca.

Eu de-abia încep să mă mai echilibrez material. Din păcate, prima sumă încasată s-a dus aproape toată pe datorii. Dar săptămîna viitoare aștept iarăși bani. De la *Orizonturi*, deși chiar acum am primit al treilea rînd de material de cînd m-am întors la București, n-am luat niciun ban încă. Desigur, tot ce lucrez își are sorocul răsplătii, dar s-a nimerit foarte prost acest soroc în toamna asta. Săptămîna trecută mă jigărisem de foame, dar acum m-am refăcut (începuseră și fenomene de tensiune, ce au trecut și ele). Peste toate, un ghinion care m-a mîhnit enorm: ieri am pierdut în oraș manuscrisul capitolului I din „Duiliu Zamfirescu” și acum mă chinui să-l refac. V-am povestit aceste necazuri, fiindcă în fond nu sunt o nenorocire și se pot repara. Ce e ridicol, în toate supărările mele de acum, e că de fapt îmi merge mai bine ca anul trecut și totuși nu pot pune mîna pe acest *bine*.

Mi-e tare dor de voi.

Dragă tată, cu proxima ocazie îți trimit o carte interesantă de istorie.

Vă sărută cu drag Nelu

P.S. Am nevoie de cartea despre Marcel Proust a lui Léon Pierre-Quint.

Mirajul călătoriei

Iulian Boldea

CĂRȚILE LUI Mircea Angheliescu (*Preromantismul românesc, Literatura română și Orientul, Scriitori și curente, Lectura operei, Cămașa lui Nessus. Eseuri despre exil, Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie, Mistificiuni – Falsuri, farse, apocrife, pastişe, pseudonime și alte mistificații în literatură, Poarta neagră. Scriitorii și închisoarea ș.a.*) se impun prin fascinația documentală, prin efortul de a recupera și regândi trecutul literaturii sau relieful operelor literare, cu acuratețe și acribie, într-un stil riguros și într-o percepție plurală, deschisă a valorilor, studiate mereu în conexiune cu contextul social-istoric, istoricul literar conservând sunetul și amprenta vie a profilului scriitorilor sau a conturului creației. De altfel, actualitatea clasicilor, o temă de interes major, este percepută cu nuanțe adecvate și cu subtilă atenție de Mircea Angheliescu, într-un interviu: „Cred că se poate vorbi întotdeauna de actualitatea clasicilor ca material pentru discuții, personalitatea și opera lor este un teren de exerciții precum autodromul pentru piloții de curse: aici, pe un teren general cunoscut (așa ar fi normal!), se construiesc abilitățile viitoare, se încearcă formule noi, inclusiv în forme ireverențioase. E vorba de o mișcare cu caracter dublu: orice scădere, orice demolare a unui idol de lut presupune descoperirea unui model adevărat, sau măcar deschiderea drumului către un nou scriitor (sau text, sau categorie) cu același nume, ca în Borges, cu cel care abia a fost sfârșit.”

Lâna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română (Editura Cartea Românească, București, 2015) e o carte care explorează un domeniu pasionant, acela al călătoriilor întreprinse de români (secolele XIX-XX, până în 1940), criticul semnaland, din unghi istoric și comparatist, semnificațiile mirajului călătoriei, sensurile acestei tendințe de deschidere, de examinare a limitelor și de circumscriere a nevoii de legitimare identitară, prin confruntarea lucidă, perseverentă cu alteritatea, cu necunoscutul („Această dezvoltare a dorinței de a ieși din birlog, de a călători, de a cunoaște lumea și a învăța din experiențele ei este contemporană și solidară cu mișcarea de renaștere

națională, cu resuscitarea sentimentului național în cultură și în viața politică”). Desigur, orice călătorie exprimă și o nevoie de cunoaștere a propriilor limite și de glisare a lor în funcție de mutațiile de perspectivă și de unghi psihologic și gnoseologic pe care deplasarea în planul geografiei exterioare le produce asupra conștiinței călătorului. Călătoria poate fi apropiată de categoria conceptuală de *translație culturală*, care definește tocmai un astfel de orizont al întâlnirilor între diferite spații culturale, sugerând o alternativă edificatoare la conceptul dihotomic de „clocnire a civilizațiilor” (Samuel P. Huntington). Translația culturală este un indicator al mutațiilor antropologice survenite, dar și o modalitate de re-poziționare a *subiectului* în context istoric și ideologic. Relevant e faptul că discursul despre ceilalți exprimă un semantism multifocal, reducând perspectivele și rolurile strategiilor receptării și nuanțând, prin negociere a sensurilor și diferențelor, relieful întâlnirilor dintre două culturi, două orizonturi mentalitare diferite.

Structurată în trei părți (secolul al XIX-lea, începutul secolului XX, până la Primul Război Mondial, perioada interbelică), cartea lui Mircea Angheliescu desenează cu acuitate profilul epocilor istorice și literare străbătute, conturează portrete și fixează idei literare, mutații de perspective, ipostaze ale peisajului, transpunerii ale naturii și metamorfoze ale contemplerii exteriorității, într-o scriitură dinamică, pasionantă, ce relevă deopotrivă cadrul epocilor istorice, dar și amploarea transformărilor afective pe care călătorii le-au înregistrat în urma deplasării orizontului cunoașterii. Călătorii și călătoriile sunt de toate felurile, nuanțele și calibrele, după scop, desfășurare, ritm, reactivitate și temperament. Sunt călători dinamici, ofensivi, lipsiți de prejudecăți, cu o energie debordantă, alții calmi, lenți, livresți, atenți la amprenta culturală a locului, unii cu spirit critic incisiv, alții mai maleabili, unii aventuroși, alții inhibați și retracți, unii raționali, alții dominați de pasionalitate. Inventarul călătorilor e impresionant (Costache Negruzzi, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, Timotei Cipariu, George Bariț, Mihail Kogălniceanu, Ion Heliade-Rădulescu, August Treboniu Laurian, Dinicu Golescu, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Ion Codru-Drăgușanu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Filimon, George Sion, Petre Ispirescu, Iacob Negruzzi, Al. Macedonski, Ioan Slavici, Duiliu Zamfirescu, A.D. Xenopol, Alexandru Odobescu, Nicolae Iorga, Emil Racoviță, Alexandru Vlahuță, Constantin Stere, Panait Istrati, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Mircea Eliade, Jean Bart, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Petru Comarnescu ș.a.).

Incursiunile istoricului literar se fundamentează pe o analiză atentă, riguroasă a unor scrieri epistolare, pe interpretarea unor texte autobiografice, a unor opere literare sau reportaje, prin care se apreciază disponibilitatea la noutate a scriitorilor-călători, percepția particulară a peisajului, stările afective declanșate de deplasarea în spațiu (pasionalitate, obiectivitate, gravitate, umor, ironie, retractilitate, detașare sau implicare), relevându-se, totodată, și amprenta morală sau reacțiile umorale, metamorfozele apercceptive, adecvarea sau inadecvarea la diverse situații și conjuncturi existențiale. Mircea Angheliescu are o depi-

nă capacitate de a distinge particularul, de a legitima specificul unei scriituri, de a înregistra timbrul propriu al relatării unui călător. Astfel, la Asachi se remarcă modernitatea și savoarea stilului literaturii de călătorie, calități care pun în umbră zonele creației propriu-zise („Practic neglijată de urmași, publicistica de călătorie a lui Asachi este superioară rigidelor sale nuvele și revelă nu doar un spirit modern în plăcerea drumeției, ci și un bun stilist, un rapsod inspirat al frumuseților naturale, în care îl regăsește pe adevăratul urmaș al vechilor locuitori”). Deambulările lui Dinicu Golescu sunt plătate sub semnul percepției utopice, al proiecției ideale („Modelul pe care Dinicu Golescu îl construiește cu răbdare și artă a mozaicului în această «însemnare» a călătoriei sale este de fapt o «utopie» de felul lui *Candide*șal lui Voltaire, care se construiește cu prilejul unei călătorii, așa cum își desfășoară argumentele numeroase utopii din literatura universală. Există, totuși, o particularitate: această utopie își construiește proiectul unei societăți mai bune și mai ordonate, modelul oferit cititorului adică, cu mijloacele observațiilor reale făcute în timpul voiajului, dar cu o strictă selecție care să permită conturarea unei lumi aproape fără reproș”). În cazul lui George Sion, se remarcă spontaneitatea, firescul, simțul autenticului, savoarea concretului, tentația – involuntară – a anticalofiliei, în ciuda unor puseuri sentimentaloide („Ca și alți contemporani, Sion scrie bine când nu vrea să facă literatură. Amintirile lui cuceresc prin senzația de autenticitate pe care o dă aceeași franchețe a comunicării. Povestirea cade uneori într-un sentimentalism care era în gustul epocii, dar și în natura tînărului de atunci, privit cu indulgență după atîția ani, era deci și ea autentică”).

Cu o documentare bibliografică impecabilă, cu o tehnică riguroasă a incursiunilor în trecut și o logică strânsă a demonstrației critice, cu o rafinată artă a comparației, *Lâna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română* e o carte importantă pentru retrasarea reliefului identitar al unor epoci literare, un excurs în istoria mentalității, a imaginarului și a expresivității călătorilor și a literaturii de călătorie, într-o percepție de amplă cuprindere, remarcabilă ca abordare și expresivitate critică.

„A scrie nu oferă mântuire”

Constantin Culeșan

EFOARTE PUȚIN probabil ca Ioan Es. Pop să se simtă confortabil într-o existențialitate închistată, pe care i-o oferă momentul actualității sale, trăite, și care îi asigură... subiectele, temele, motivele, reacțiile, stările ș.a., poeziei pe care o scrie. O poezie ce apare ca o *alternativă* în răspăr cu cea normalitate în care nu se simte decât un în-singurat („noi, acum și aici, izolați” – *ieudul*

fără ieșire), chiar și (sau, mai ales) în raport cu lumea din jur, în care trăiește, tot așa: „singurătatea la Paris [...] singurătatea la Roma [...] singurătatea la [...] Jiena“, înțelegând că: „poate aici e cheia/ viețuirii noastre: în singurătăți“ (în *unelte de dormit*).

A tipărit prima care de poeme în 1994 (*Ieudul fără ieșire*), impunându-se dintr-odată ca o personalitate formată, distincția în cadrul generației sale, cu un discurs parabolic, cinic, fără a fi însă violent și nici măcar ostentativ („când mă rog/ nu urlu, nu mă jeluesc, nu cer îndurare“ – în *porcec*), liricizându-și propria stare emoțională dintr-un trecut obscur și obtuz, prelungit într-o continuare la fel de lipsită de orizonturi deschise: „batem în uși să ne deschidă să ne/ lase să ieșim, dar cei de dincolo nu ne aud și/ bat și ei în uși să-i deschidem să iasă/ și când se deschide dăm tot peste noi/ dar nu ne luăm în seamă și zicem noi vrem să ieșim/ și ei zic vrem să intrăm, nu luați cu voi ușa/ n-o să avem ce deschide la ieșire,/ o să rămână gol în perete,/ n-o să avem pe unde ieși“ (în *Ieudul fără ieșire*). Tonalitatea aceasta, de o simplitate dezarmantă a rostirii, în care poezia e însăși lumea asumată cu o brutală blazare, într-o trăire tragică a realităților meschine („în urma mea vin carele încărcate cu nimic“), i-a făcut pe cei mai mulți comentatori să-l declare, entuziasmați, „cel mai important poet român în viață“ (Dan Silviu-Boerescu), „poate chiar un mare poet“ (Marin Mincu), „de unică forță și frumusețe în poezia noastră de după 1989“ (Dan C. Mihăilescu), „un poet extraordinar“ (Nicolae Manolescu) etc., aproape toate volumele care au urmat fiind încununuate cu importante premii naționale: Premiul Uniunii Scriitorilor (1994), Premiul Academiei Române (1999); Premiul pentru Poezie al Orașului București (1999), Premiul Asociației Scriitorilor Profesioniști din România (2003); Premiul „Cartea de Poezie“ a anului 2011 etc., etc., fiind tradus în Suedia, în Franța, în Marea Britanie, Spania, Slovacia, Polonia ș.a. – fără îndoială, un poet reprezentativ nu doar pentru generația sa, nouăzecistă.

Circumscrîndu-și demersul creator propriului univers existențial („Mă simțeam vinovat de orice încercam să fac în afară, așa că trăiam pur lăuntric“ – în *petrecere de pietoni*), Ioan Es. Pop scrie o operă marcată de biografism, de condiția propriei prezențe în lume, ceea ce nu înseamnă că în ea nu se sintetizează dramatismul trăirilor unei întregi comunități umane, cu toate conflictualitățile în care este angajată. E, așadar, o poezie a ipostazelor emoționale multiple, în care eroul liric (poetul însuși, dacă vreți), implicat, își descrie, ca într-o relatare afectată de neajunsuri, într-o imagistică paradoxistică și absurdă chiar, dramaticul său traiect ființial: „autobuzele umblă pline cu morți./ dimineața, în stația din fața blocului./ morți osteniți așteaptă autobuzul 101./ la cinci după-amiaza./ aceeași morți se întorc de la serviciu./ răsuflă ușurați și suie cu liftul/ fiecare în sicriul lui, unde vara asta/ n-a fost pic de răcoare./ am avut norocul să nimeresc într-un bloc/ unde toți sunt morți. Am și eu/ sicriul meu, la etajul cinci. Sosesc/ mai târziu decât ceilalți. asta nu înseamnă însă/ că sunt mai viu. lucrez doar mai mult./ iar afară trebuie să par că trăiesc și am treabă“ (*pantelimon 113 bis*). Imaginile sunt, de regulă, parabolice, de un grotesc macabru. Totul în jur e ma-

culat și deprimant („o somnolență lentă învăluie/ lumea noastră și lumea cealaltă“ – *puțină moarte marșea la noi*), așa încât sentimentul comuniunii cu viața de dincolo, de după moarte, pare a fi în firescul lucrurilor. Despre acest fapt se confesează unor persoane/ personaje, pe care le ia martore și parteneri propriei conștientizări a acestui mod existențial: „dacă era bine-n lumea ailaltă, gioni,/ nu mai veneam pe-aici și am făcut greșeala asta/ de prea multe ori, dar, gioni,/ eu sunt un uituc și jumătate, sunt ba dincolo, ba dincoace,/ pentru că mă clatin grozav și calc și-ntr-o parte, și-n alta/ și nu știu ce o să se întâmple-n ziua-n care/ dincolo și dincoace se vor îndepărta atât de mult încât/ să nu mai am pe ce mă sprijini“ (*gioni*).

Discursul liric e confesiv, oarecum colocial, construit în jurul unui nucleu epic, anecdotic de fapt, ca într-un soi de fabulă moralizatoare, ce amintește, poezia unui Jacques Prévert sau, în imediata vecinătate, de *întâmplările* din *La Liliaci* ale lui Marin Sorescu („mai mult ca în alte dați, vărul gore umblă prin ogradă/ cu mâinile la spate și dă din cap a lehamite./ să culegă porumbul cine-o vrea. a fost parcă prea mult soare/ ca să se coacă ca pe vremuri./ ar fi mai bine pentru el și ai lui/ să meargă la dentist și să-și scoată/ puturoasa de măsea care-l bate pe pat toată noaptea,/ numai că ziua uită și măseaua nu-l mai doare/ și, desigur, acesta nu-i un gest cu care să întâmpini sfârșitul./ poate mai bine ar fi să se întoarcă în casă/ și să facă iar scandal că nu-și găsește proteza./ dar acolo zumzăie copiii iar nevasta îl spurcă./ nu, nu, dacă s-ar întoarce ar găsi la ușă un mare rahat/ pe care l-au lăsat cei de dinainte și pe care el/ nu l-ar putea spăla nici într-o mie de ani de azi încolo./ poate să nu fie acesta chiar sfârșitul, dar istoria e gata“ – în *greață la mal*).

Derizoriul primește, în *interpretările* poetice ale lui Ioan Es. Pop, gravitatea unui dramatism copleșitor, terifiant, proiectat destinal pe canavaua actualității și a viitorului, într-un vizionarism, tragic în esență, fatalist pentru rezoluția ființei umane, în general: „pe noi ne apasă numai viitorul./ acolo totul s-a-încheiat de mult./ e de pornit înapoi cât mai e timp, dacă mai este./ vom mai întâlni numai o dată omul./ îl vom regăsi stingher și neajutorat./ îl vom îngădui între noi, dar se va simți/ în surghiun [...] viața are pe pământ numai victime“ (în *colateralul*).

O predispoziție ludică antrenează verbul în asocieri surprinzătoare, paradoxiste; halourile fantastic-coșmarești proiectează metafore fabuloase în ipostazele unei dedublări provocate (ca în poemele baladești *înainte de execuție, el și călăul lui, sau nu știu ce l-a apucat pe tatăl meu...*, sau *Nănești* ș.a.), alături experimentează pe rețeta urmuziană a portretisticii: „Acesta este Petru, vărul lui Anton. E făcut din cuie, ghips, zahăr ars, puțin omăt de beton. Rinichii lui sunt două scoici iar ficatul e o sfeclă dezmoștenită. Prin vene îi curge pirită. Rotula pe care se sprijină când îngenunchează e dintr-un rulment ruginit. Unghiile-i sunt făcute dintr-o lamă boantă de cuțit. Și, ah, bietele lui femurele sunt din așchii de calcar, și din tablă-i este spatele și-a ruginit. Domnule, în chip de buze are două meduze și părul lui e din sârmă ghimpată [...] Are plămâni încropiți din doi saci de aspiratoare. Vertebre și-a pus scotocind prin gunoaie

și dând peste mărgelile ieftine de sticlă. Cu chiu, cu vai, a găsit două crengi noduroase, pe care le-a pus în loc de mâini. Degete și-a făcut din măracini. Din doi solzi de pește și-a pus pleoape“ etc. (*un ins aproape ca noi*). Epica pe care o scrie, cu aspect autobiografic, cel mai adesea, este poematică în substratul său emoțional. Un fel de poeme în proză ce au cursivitatea și rigoarea unor mici eseuri pe tema acomodării omului de azi într-o viață stearpă („De mici suntem ajutați să lucrăm asupra noastră pentru a șterge tot ce se înalță, tot ce tânjește să se pervertească atingând prea multă viață. Se lucrează la un mare plan al eșecului și micșorării iar vizionarii noștri cred că, atunci când vom scădea îndeajuns de mult lăuntric, moartea își va pierde, în sfârșit, orice putere-asupra noastră. Vom pluti, atunci, infinitezimal de aproape de ea, la nesfârșit în timp, fără a-i cădea vreodată definitiv înăuntru. Dar asta se va întâmpla numai pentru că noi, acum și aici, am făcut începutul“ – *orașul*). E și un pamfletar incisiv atunci când referirile (comentariile) directe la realitatea politică a prezentului necesită o atitudine tranșantă: „sunt douăzeci de ani de când dincolo a dispărut. Cu doar puțin înainte și încă-n timpul vieții mele, dincolo era singurul lucru care exista cu adevărat, singurul pentru care merita să trăiești. Dincolo ne ținea loc de mâncare și de băutură, de căldură și de adăpost, se zvoneau despre ele lucruri grozave, lucra pe dinăuntru nostru cu putere și făcea posibilă ziua care urma să vină, deși aceasta era tot cea de ieri, tot cea de mâine [...] apoi s-a făcut brusc dincolo și am aflat astfel că nu la acel dincolo visaserăm când am ajuns dincolo. Zece ani mai târziu, când dinspre dincolo nici nu se mai vorbea, am înțeles că de fapt cu cât ajungeam mai dincolo, cu atât dincolo se-ndepărta, nu mai locuia nici la Viena, nici la Londra sau Paris, nici măcar la Tokyo sau New York./ acum știu că, dacă îl vom mai dori din răspuțeri, va trebui să mergem dincolo de dincolo, atât de dincolo, încât acolo să nu mai rămână nici urmă de dincoace“ (*dincolo*).

Metaforică în esența sa (cu subtilități subversive privitoare la realitatea nemijlocită), poezia lui Ioan Es. Pop (*Opera poetică*. Prefață de Daniel Cristea-Enache. Editura Paralela 45. Pitești, 2016. Colecția: *Opera poetică*, coordonată și îngrijită de Călin Vlăsie), șochează printr-o sinceritate debordantă în exprimarea stărilor emoționale copleșitoare într-un univers social curent, perceput în dominantele sale grotești, abrutizante, fatal lipsite de șansa vreunei realizări superioare la care aspiră, totuși, într-o premoniție ironică: „mi-am spus într-o seară că nenorocul/ n-are cum fi dat pe vecie./ că poți să-l schimbi dacă schimbi ceva la destin –/ ținuta, numele, căutătura, amicii [...] poate, dacă te străduiești să-ți ridici ochii mai sus,/ dacă te jeluiești mai puțin,/ dacă nu mai îmbraci cămașile de acum doi ani/ și multe altele de felul acesta,/ reușești să schimbi ceva la destin“ (în *confort 2 îmbunătățit*), insistând a-și urma vocația, scriind, dar știind că „a scrie nu oferă mântuire“ (*argument împotriva*).

Un poet politic: CEAUȘESCU și Imnul din 1977

Cristian Vasile

SPRE MIJLOCUL anilor 1970 a devenit tot mai clar faptul că N. Ceaușescu dorește să redefinească poezia, care nu mai reprezenta pentru el atât o creație literară în versuri ce exprimă un mesaj artistic prin imagini expresive, afectivitate, rimă etc., cât un imn (politic) care trebuie „să cânte luptă și munca eroică a poporului”. Era aici, poate, o dublă frustrare: RSR nu avea la acel moment un imn de stat însoțit de versuri; în al doilea rând, privind și prin prisma unui cult al personalității aproape asumat, era nevoie de poeți de curte, de barzi ai socialismului. Ceaușescu chiar l-a amintit pe Coșbuc, numindu-l „marele nostru bard” și sugerând că este nevoie și de astfel de poeți-muziceni ai actualității, „rapsozi care să își iubească poporul”. Acesta este contextul în care a și înflorit cariera politico-poetică a lui Adrian Păunescu și a Cenaclului „Flacăra”, un fenomen bine descris drept ideologizare a culturii alternative.

Chiar și la mai bine de un deceniu de la „Declarația din aprilie 1964”, așa-zisa declarație de „independență” în raport cu URSS, oricât ar părea de curios, formal, Imnul de stat al Republicii Socialiste România – dincolo de distanțarea de Moscova – rămânea *Tê Slăvim, Românie* (muzica: Matei Socor); versurile: Eugen Frunză și Dan Deșliu) adoptat încă din anul 1953, care conținea și versurile: „Înfrățit fi-va veșnic al nostru popor/ Cu poporul sovietic eliberator”. Chiar dacă începând din 1960-1961 Imnul de stat se cânta doar într-o variantă instrumentală, fără versuri – și în special fără aceste strofe prosovietice – tot reprezenta o anomalie menținerea sa (în anii 1970) ca simbol de reprezentare națională, mai ales într-un context în care, oficial, nu prea se mai vorbea despre „eliberare” la 23 august 1944, ci de o „insurecție” internă. Nici Constituția din 1965 nu lămură chestiunea Imnului, ci preciza doar că: „Imnul de stat al RSR se aprobă de către Marea Adunare Națională”. Datorită unei rememorări a lui N. Ceaușescu de la finele anilor 1970, cunoaștem faptul că după 1967 problema înlocuirii Imnului a fost repusă pe tapet, însă fără a se ajunge la o soluție.

C. P. Balan scrie că după amânarea unei decizii, Consiliul de Miniștri – în acord cu Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor – a organizat în 1975 un concurs pentru un nou Imn. Deși ar fi fost primit în jur de 100 de compoziții, N. Ceaușescu a ignorat aceste creații și a decis să impună ca Imn melodia lui Ciprian Porumbescu – cunoscută sub numele „Pe-al nostru steag e scris Unire” (cu titlul schimbat în „E scris pe tricolor Unire”). S-a ivit, însă, un impediment major, deoarece melodia – cu alte versuri, evident – era și Imn al Albaniei (datorită contextului istoric de la începutul secolului xx, mișcarea națională albaneză, în parte refugiata în spațiul românesc, a preluat melodia, devenită după 1912 Imn național, dincolo de schimbările de regim politic). Când, în fine, a realizat în toamna lui 1977 confuzia care se putea crea (pe

plan internațional, mai ales), N. Ceaușescu a decis – fără alt concurs – ca noul Imn să fie alt cântec al lui Ciprian Porumbescu („Trei culori”). A recurs, formal, și la votul Comitetului Politic Executiv (CPEX) al CC al PCR, care i-a validat alegerea. Însă aspectul cel mai important este acela că – după toate aparențele – N. Ceaușescu (singur sau cu colaborarea unor apropiați) a modificat substanțial versurile proiectului de imn (scrise tot de marele compozitor). Datorită poate și acestui reflex de a cita foarte des din clasici (din Coșbuc și din Eminescu, cu precădere), Ceaușescu a ajuns el însuși să se considere poet și chiar și-a exersat această pasiune, cu consecințe asupra schimbării simbolurilor de stat ale Republicii. (Într-un carnet de notițe s-au păstrat mai multe versuri redactate de N. Ceaușescu în timpul adunărilor, plenarelor etc.).

La 9 mai 1977, apar primele indicii că problema Imnului va fi reluată, căci cu ocazia lucrărilor Sesiunii solemne consacrată Centenarului de la proclamarea Independenței, Ștefan Voitec – președintele MAN – a anunțat (înainte de a rosti Ceaușescu cuvântarea sa) că „delegația tineretului și studenților dorește să aducă omagiul tinereii generații” prin intonarea imnului „Trei culori” (de fapt, doar trei strofe). Numai că acest Imn nu era cel conceput de Ciprian Porumbescu (*Cântecul tricolorului*), ci unul adaptat, evocând „steagul roșu”, „România socialistă”.

În paralel cu preocuparea lui pentru istorie, în special antică și medievală, atât mișcarea Goma (intensificarea potențialului disident, în general), cât și greva minerilor din Valea Jiului i-au potențat lui N. Ceaușescu aversiunea și teama față de „dușmanul din interior”. Aceste elemente se vor reflecta curând și în construcția versurilor Imnului. La 8 octombrie 1977, în proiectul de ordine de zi redactat în vederea Plenarei CC al PCR din 26 octombrie 1977 nu figura ca punct și discutarea proiectului de Imn de stat. Pe de altă parte, există totuși un proiect al Imnului (nedatat) dar care pare să fie databil tot pe 8 octombrie 1977. Această variantă a Imnului este ușor diferită de cea prezentată de N. Ceaușescu la 27 octombrie 1977, în a doua zi a Plenarei (sunt tot șase strofe, dar există diferențe de topică, mai multe cuvinte schimbate, precum și unele permutări în text). Foarte importantă pentru adoptarea Imnului de stat a fost ședința CPEX din 11 octombrie 1977. La final, N. Ceaușescu a anunțat o pauză pentru a se asculta noul proiect de Imn. CPEX l-a aprobat, cu mențiunea că va fi prezentat și Plenarei CC al PCR.

Din cauza prelungirii lucrărilor Plenarei, problema Imnului s-a discutat la 27 octombrie 1977, când N. Ceaușescu a intervenit pentru a prezenta acest punct important al ordinii de zi:

„Și în fine, am ajuns la proiectul noului imn de stat al RSR. Ați primit două variante: una care este pe baza textului și muzicii «Pe al nostru steag e scris unire» și al doilea, «Tricolorul», ambele de Ciprian Porumbescu. Care e situația cu primul text? Încă din 1940 sau 1941 (sic!) albanezii au luat muzica de Ciprian Porumbescu, «Pe-al nostru steag...», și i-au făcut niște versuri proprii, făcute de Victor Eftimiu – care le-a recomandat și muzica, de altfel; mă rog, le-a vândut – și ei îl au [și] în prezent [ca Imn].

Noi am încercat să discutăm cu ei, și până acuma nu au dat nici un răspuns. Si-

gur, s-ar putea să ajungem la concluzia – fiind totuși o muzică românească, a noastră – să [il] adoptăm [pe] acesta. Dar, ținând seama de aceasta, am propus și a doua variantă: «Tricolorul», tot cu un text care a fost refăcut.

Se propune să ascultăm înregistrarea. Întâi să ascultăm «Tricolorul», că pe celălalt îl ascultăm în fiecare zi la radio.

Sigur, tovarășii l-au mai înregistrat și pe patru voci și pe orchestră. Bine, că se cântă pe patru voci, fanfara, astea sînt de acum lucruri practice. Dacă doriți să le ascultați pe toate... [Pe] asta l-ați ascultat de atâtea ori, tovarășii, pentru că se cântă de o sută de ani. Așa că ați mai ascultat fanfara; dar să cânte și fanfara. Muzica este veche, are o sută de ani; dar să cânte fanfara (sic!). (Se ascultă imnul interpretat de fanfară, înregistrat pe bandă). *Aplauze*.

Atunci, tovarășii, să ne oprim la «Tricolor»? De acord? Și pe celălalt îl cântăm așa cum se cântă și acuma, dar nu ca imn. Să nu-l confundăm. Sigur că noi ne gândeam să-l punem mai târziu la Marea Adunare Națională. Dar l-am putea pune și acum, mâine, e înregistrat, ce mai contează două săptămâni sau o lună în plus, că de vreo zece ani discutăm de un nou imn. Și e o muzică cunoscută, ușoară și cred că l-am putea pune mâine. Cine e pentru, tovarășii? Impotrivă? Dacă se abține cineva? În unanimitate s-a aprobat proiectul imnului de stat”.

La câteva săptămâni, însă, N. Ceaușescu a revenit asupra textului Imnului de stat și i-a mai adăugat o strofă, ceea ce vedește amatorismul și pripa în care au fost elaborate versurile. Într-un exercițiu de hermenetică s-a vorbit despre suprimarea „versurilor luminoase ale lui Ciprian Porumbescu” și „brutală” lor schimbare cu „versuri șchioape, cu accente prozodice forțate și cu specificarea că este... «text adaptat»”. Observațiile sunt corecte; nu este o întâmplare că Ceaușescu *et co.* (probabil ideologi și intelectuali de partid apropiați) au suprimat versurile conținând termenul *sfânt* („Ce le țin de-un *sfânt* odor”; „Inima-mi plină de dor/ Pentru *sfânta* libertate”). Dar, mai presus de toate, versurile erau ideologice (cu evidențierea cuvintelor-cheie: Partidul, Socialismul, Elanul *muncitoresc*; Era *comunista*) și descriau stadiul de dezvoltare social-politică atins de RSR la momentul 1977 (în percepția lui Ceaușescu).

După mai puțin de trei ani de la momentul adopării Imnului de stat, în 1980, Ceaușescu a recuperat chiar și o mai veche propunere a sa – a impus reprezentanților FDUS, reuniți în congres, melodia „E scris pe tricolor Unire” ca imn al organizației. Era o deformare a *Imnului Unirei* (versuri: Andrei Bărganu, muzica: Ciprian Porumbescu). În Imnul FDUS, ca și în Imnul de stat, se reflecta aceeași schemă social-politică și ideologică privind prezentul și viitorul RSR: „E scris pe tricolor unire,/ Pe roșul steag liberator/ Prin luptă, sub a lor umbrire,/ Spre comunism urcăm în zbor”. Iar anumite versuri scoteau din nou în evidență *inamicul*, inclusiv/măi ales cel din interior (fiind scrise – la mijlocul anilor 1970 – parca anticipând *mișcarea Goma*: „Noi nu răbdăm dușmani în țară,/ Primim prietenii cu drag”).

Din istoria turismului. Și a filateliei...

Lukács József

PE MIRCEA Dragoteanu l-am întâlnit prima dată în urmă cu aproape două decenii, la o conferință a organizațiilor care activau în domeniul turismului și protejării mediului înconjurător. Întâlnirea a avut loc la Păltiniș, cea mai veche stațiune montană din Transilvania, într-o clădire aflată în imediata vecinătate a cabanelor turistice ridicate la finele secolului al XIX-lea.

S-a văzut că domnul Dragoteanu nu era un oarecare participant, care ar fi onorat întâmplător invitația. Din câte îmi aduc aminte, era gazda întâlnirii și a vorbit despre așezarea turistică în care ne aflăm, despre pericolul care amenința vechile construcții de acolo și despre demersurile inițiate de el pentru a le salva de la demolare. Pentru mine, tema era deosebit de interesantă. Era vorba despre istoria turismului în Transilvania, o temă care mă preocupa încă de atunci. La acea întâlnire, domnul Dragoteanu a prezentat o parte a istoriei Societății Carpatine (Germane) din Transilvania (*Siebenbürgischer Karpaten-Verein – SKV*) iar eu am vorbit despre istoria Societății Carpatine (Maghiare) din Transilvania (*Erdélyi Kárpát-Egyesület – EKE*). Sunt cele mai vechi două asociații de turism din provincia noastră, care au marcat primele poteci turistice, au publicat primele ghiduri și au ridicat primele cabane în munții Ardealului.

Domnul Mircea Dragoteanu este o personalitate aparte a Clujului. Este intelectual discret, care, pe lângă preocupările sale cotidiene, pe lângă meseria lui, își îndreaptă atenția spre noi și noi domenii, spre subiecte care aparent au prea puține legături cu meseria lui de bază. Nu este vorba despre satisfacerea unei simple curiozități, căci el reușește să lase urme în acele domenii. Acum, când opinia publică din România este bombardată continuu cu scandaluri legate de diplome de studii, când sunt date verdicte de plagiat unor figuri cunoscute ale „elitei politice” din România, cred că este binevenit să amintim drept exemplu o astfel de biografie.

Mircea Dragoteanu este medic, lucrează la laboratorul de medicină nucleară și radioizotopi ai Institutului Regional de Gastroenterologie „Prof. Dr. Octavian Fodor” din Cluj. În afară de Facultatea de Medicină, a absolvit și Facultatea de Electronică de la București, adică este și inginer electronist. A mai absolvit și Facultatea de Jurnalistică și Facultatea de Drept. În anul 2005 și-a obținut doctoratul în medicină la Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu”, cu teza *Variații patologice ale hemodinamicii hepatice arterio-venoase: studiu radioizotopic cu aplicații clinice*. Apoi, în 2010, sub îndrumarea regretatului profesor Nicolae Bocșan, și-a obținut doctoratul și în istorie la Universitatea „Babeș-Bolyai”, cu o temă insolită: *Istoria poștelor locale transilvane*. Poșta ne duce cu gândul la timbre, iar asta la faptul că domnul Dragoteanu

nu este și filatelist. Și nu oarecare, ci unul care a obținut zeci de premii și distincții la expoziții filatelice internaționale.

Filatelia l-a apropiat de istorie. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea au fost întemeiate primele stațiuni montane și au fost construite primele cabane turistice din munții Transilvaniei. În aceste locuri îndepărtate nu era rentabilă înființarea unor oficii poștale. Întrucât se aflau la distanțe apreciabile față de localitățile unde ajungea poșta, oaspeții stațiilor montane – unii, în tratament, petreceau acolo chiar câteva săptămâni – ar fi fost izolați pe munte dacă cei care au întemeiat, au construit și au ținut în funcțiune stațiunea nu ar fi asigurat un serviciu poștal complementar care făcea legătura între cabană și cel mai apropiat oficiu poștal. Nu e vorba doar de servicii de curierat. Au fost tipărite ilustrate, au fost emise timbre, iar trimiterile poștale au fost stampilate cu ștampila stațiunii. În zilele noastre, ilustratele și plicurile cu timbrele și ștampilele stațiilor montane sunt rarități ale filateliei mondiale. Din primul timbru de la Hohe Rinne (cum se numea stațiunea Păltiniș înainte de 1919) se mai păstrează atât de puține exemplare, încât este mai rar decât renumitul Cap de Bour al Moldovei. Adunând informații despre aceste rarități filatelice, Mircea Dragoteanu și-a scris teza de doctorat în istorie, pe care a publicat-o în 2010.

Pe la mijlocul anilor 1990, în cadrul unui proiect de extindere a stațiunii Păltiniș, s-a propus construirea unor hoteluri de tip bloc. Nu oriunde, ci exact pe locul vechilor cabane din secolul al XIX-lea. Lui Mircea Dragoteanu îi revine meritul că a inițiat mișcarea civică pentru salvarea părții istorice a stațiunii. În urma demersurilor făcute, clădirile din centrul istoric au fost declarate părți ale patrimoniului istoric al României și, astfel, salvate. Întocmirea documentației necesare a fost făcută, în cea mai mare parte, de domnul Dragoteanu.

În urmă cu câteva luni, am ajuns din nou la Păltiniș. O surpriza plăcută m-a întâmpinat la hotelul aflat în centrul istoric, practic cea mai mare unitate hotelieră a stațiunii. Acesta se numește „Hohe Rinne”, iar la recepție un tablou uriaș întâmpină oaspeții: reproducerea unei fotografii realizate în 1892, care-i arată pe fondatorii stațiunii, Carl Conradt, Robert Gutt și Albert Arz von Straussenburg, stând lângă izvorul numit „Hohe Rinne”, adică „șipotul sau jghebul aflat la înălțime”, care a dat numele german al stațiunii. Este un gest frumos prin care este marcat exemplar atașamentul față de istoria locului. Tot acolo, la recepția hotelului, am văzut noua carte a domnului Mircea Dragoteanu, intitulată *A fost odată Hohe Rinne. Istoria Păltinișului de la întemeiere până la sfârșitul Primului Război Mondial* (Cluj: Editura Alma Mater, 2014).

Primele șase capitole ale volumului prezintă istoria propriu-zisă a stațiunii. Este partea volumului realizată pe baza cercetării istoriografice. Capitolele șapte și opt formează mai mult de o treime din volum și sunt dedicate prezentării poștei și mărcilor poștale locale. Este partea realizată pe baza colecțiilor și cercetării filatelice a domnului Dragoteanu și în care a dovedit magistral cum pot fi folosite timbrele și trimiterile poștale drept surse istoriografice.

Cartea începe cu istoria Societății Carpatine (Germane) Ardelene – SKV, a asocia-

ției care a fondat stațiunea montană Hohe Rinne, adică Păltiniș. Aflăm că este o asociație întemeiată în 1880, pe modelul cluburilor alpine germane și austriece, care a avut scop să facă accesibilă drumeția montană. SKV a construit primele cabane turistice de pe teritoriul de azi al României, printre care cele mai cunoscute sunt, pe lângă Păltiniș și Poiana Brașov, cele de la Bălea-Lac, Negoiu, Bucegi, Postăvaru, Suru. Aici aș sublinia meritul domnului Dragoteanu în recuperarea memoriei vechilor membrii ai SKV. A adunat date despre viața lor, faptele lor, a publicat portretele lor, fotografiile cu ei. Este laudabil cu atât mai mult cu cât în volumele publicate până în prezent acești deschizători sași de drumuri erau numiți sfios și generic drept „iubitori de oameni și de munte”, fără pomenirea lor nominală. În următoarele capitole, sunt prezentate diverse subiecte legate de Păltiniș cărui a se facea publicitate spunând că este „cea mai frumoasă stațiune montană aflată la răsărit de Karlovy Vary”: decizia de întemeiere a stațiunii, modul de rezolvare a chestiunilor administrative privind dreptul de folosință a terenului, finanțarea construcției, construirea cabanelor, festivitatea de inaugurare, organizarea serviciilor medicale și turistice, amenajarea potecilor de drumeții. Se continuă apoi cu evenimentele petrecute în deceniul care a precedat Primul Război Mondial. În timpul acestuia, mai exact în septembrie 1916, stațiunea a fost în real pericol, aflându-se în miezul ostilităților. Volumul este întregit de o anexă de documente cu privire la istoria stațiunii.

Aș dori să subliniez faptul că volumul conține o impresionantă colecție de imagini-document, fotografii, vedute, hărți de epocă, respectiv imaginile unor plicuri și ilustrate timbrate, toate legate de poșta locală. Cum se poate observa din lista ilustrațiilor, cele mai multe provin din colecția personală a domnului Dragoteanu, câteva provenind din alte colecții particulare.

Volumul a fost tipărit în condiții grafice excepționale, fapt care laudă finanțarea oferită de SC Păltiniș SA. Domnul Dragoteanu trebuie menționat și aici: el a realizat grafica și a tehnoredactat cartea. Adică se pricepe și la asta...

Poezie, burlăcie!

Emanuel Modoc

POETICA NEO-RURALISMULUI, dezvoltată în ultimii ani în câteva volume-fanion (*Valea rea, 3ml de Konfidor, Epistola din Filipeni*) a mizat, mereu, pe contrastul dintre obsesia „morții satului” și anxietatea tehnologizării. În câmpul acestui conflict de opoziții tematice, poeții au găsit un teren fertil pentru câteva necesare resemantizări. Similar, aceeași poetică își găsește o sinteză și în *Tișița* lui Matei Hutopila, volum apărut la Charmides anul acesta. Motivele obsesive precum tranziția de la mediul proiectiv-rural la cel alienant-urban, prezente

la poeți de proveniență basarabeană în special (Victor Țvetov, Anatol Grosu sau Ion Buzu – ca să notez câteva cazuri recente), fac casă bună cu resemantizările tematice ale hibridării rural-corporatiste din imaginarii acestui volum. Cu o diferență specifică, totuși, căci discursul dominant din *Țișița* abolește orice urmă de personism. Dacă la Țvetov sau Buzu putem identifica o certă tradiție literară (un biografism frust, pe alocuri minimalist, revendicat de la Sociu & co.), Hutopila alege să se distanțeze până și de formula din volumul de debut (*copci*, 2011). Întregul rețetar al *Țișiței* probează notația sterilă, lipsită de orice fel de intensități. Coerența din spatele versurilor stă mai mult în contrastul dintre mediul rural, proaspăt părăsit în favoarea corporatismului confortabil, dar alienant decât în lirismul scriiturii.

Matei Hutopila probează impersonalitatea și o duce până la ultimele consecințe. Instanța discursivă ia forma unui tânăr holtei pe care îl pasc, la tot pasul, responsabilitățile vieții adulte. De aceea, *Țișița* este un volum al tranziției, de la burlăcie la însurătoare și de la crâșmă la *team-building*. Însă toată experiența e livrată sub un filtru generic, care se îndepărtează de la marota autenticismului din poezia tânără a ultimilor ani. Dacă avem o bună analiză a mediilor și a discontinuităților, aceasta e livrată programatic printr-un discurs impersonal care obosește rapid. Schematizarea formulei trece rapid la manierism, iar finalurile, de cele mai multe ori suspendate în incertitudine, dau seama de această teză generală a volumului. Dar tot de aici și spațiul redundant al *Țișiței*. Chiar dacă lipsa de forță stilistică este de bun augur, momentele de lirism autentic sunt puține, oricât de valoroase: „soarele bate-n ecran, pe googlemaps, precizia distanței/ irezistibilul gând că/ peste dealuri peste ape după kilometri și/ kilometri din drumul național pe care străini gonesc și gonesc/ ești tu”. Supraspecializarea limbajului, autoscopia detașată, răceala discursivă scot la iveală câteva angoase: „după marea gălăgie și marele efort, gara pustie și/ un fel de neutralitate emoțională de unde simt că o pot lua oriîncotro”, iar tranziția se vede, la tot pasul, „prin geamurile blocurilor vecine, aburite./ lumina casnică, în care apartamentele, înghesuie,/ în care oamenii, înghesuieți, mai găsesc puterea să”. Matei Hutopila cultivă o poezie a simplității și a atmosferei. Uneori, notele alienante nu sunt deloc subtile: „iată orașul/ neînvinșă groapă de gunoi a lumii/ din cele patru vânturi, clădirile corporației veghează scuarul/ într-una din ele scanează cartele de acces la fiecare ușă/ îmi ocup cușca din care am grijă să fie bine./ jumătate de zi în fiecare zi privind în ecranul calculatorului ca-n gol”. Erotismul e reglat și el la cotele impersonalității, ceva din discursul duos-compulsiv al Sociu răzbate în versuri precum: „stă la masa vecină și-aruncă ritmic fumul și genele/ e o locomotivă a plăcerii/ ar putea să-mi aducă atât de mult cât poate un trup să-ți aducă/ iar asta ar fi nu îndeajuns, ci minunat”. Ultimul ciclu, *căldura unui cămin*, marchează consolidarea domestică. În ton cu instalarea confortului, poemele iau calea unui conformism previzibil, unde notele de sictir sunt combinate cu imaginile duioșiei conjugale: „după ani și ani și toate istericalele/ cu marea despărțire și marea împăcare/ cu umiliri

pricinuite și încasate/ acum, căzuți la învoială, așteptăm doar să ne priponim de verighete// în weekend facem mâncare pentru toată săptămîna/ și ne stoarcem unul altuia coșurile”.

Schematismul volumului poate fi circumscris următoarei ecuații: complex-evaziune-trăire compensativă. De la foburgul angoasant la peisajul rece al tehnologizării și de la celibat la primele anxietăți domestice, traseul devenirii personajului central din *Țișița* face constant trecerea de la complex la dorința de evaziune prin trăiri compensative. Esența volumului e evidentă odată ce principalele obsesii devin vizibile. Zonele de confort devin rapid coercitive și stau, în mod previzibil, la baza secvențelor de contemplare a scenariilor posibile: „în jurul vârstei de treizeci de ani ca niște adolescenți întârziati/ peste care viața a venit cu responsabilități de oameni mari cam devreme/ unul din noi își schimbă plodul de scutece, eu la vară chipurile mă-nSOR/ fără să fi apucat vreunul să aibă marea experiență a tineretii/ am visat curve am dat de ortodoxe care ne-au prostit/ am visat orgii ne-am rezolvat singuri cu urechile ciulite să nu fim prinși/ ne-au simpatizat multe, dar niciuna n-a vrut să se așa cu noi/ iar noi cu fetele amicitii nu legăm/ mai bine singuri”. La tot pasul, gregaritatea ia locul sociabilității, iar de aici, un element foarte interesant pe care Matei Hutopila alege să îl problematizeze: marile decepții ale burlacului venit de la țară și stabilit la suburbie coincid cu marile deziluzii ale *middle-class*-ului din centru (sau măcar din așa-numitele zone „marginocentrice”). Această resemantizare a clișeelelor funcționale după care suntem tentați, de cele mai multe ori, să stabilim ierarhii și să judecăm conform unor „scheme clasice” ar putea reprezenta un puternic punct de pornire pentru viitoarele proiecte ale autorului.

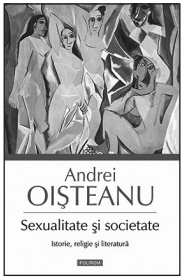
Din aceeași schemă a tranziției, a se observa cum imaginea adaptării la condiția citadină transformă instanța discursivă într-un vehicul procedural, unde notația sterilă primează, iar alienarea e amplificată la cote angoasante: „spre ieșirea din club, prin întunericul cartat de flashuri, iluzia/ nemișcării/ afară, încă nu pe deplin deconectat// acasă, pași pe scări, îndepărtându-se/ în camera goală, pe tavan, verdele și albastrul proiectat de/ reclamele din stradă/ ritmic”. Adevărata forță a volumului reiese de aici, din panoramarea nemiloasă a acestei condiții, contrapusă unei anxietăți a domesticului. Însă totul în regim impersonal, care tinde spre universalizare acolo unde, pentru un al doilea volum (neluând în considerare cele două plachete scoase în regim samizdat) o consolidare a timbrului personal ar fi fost mai binevenită. Dincolo de inventarierea seacă a temelor și motivelor volumului, discuția despre *Țișița* se poate termina subit, într-o analiză, în cel mai bun caz, a opțiunii cel puțin stranie a autorului de a părăsi mărcile personale în favoarea discursului tranzițional. În aceste condiții, cel mai prudent verdict ar fi să considerăm *Țișița* un proiect care testează limitele impersonalității într-o poetică prin care, în debut, proba contrastul dintre bucolic și tehnologic („funk și brânză de capră”) prin filtrul unei conștiințe anarhice. ■

Despre sexualitate

Amalia Lumei

ABORDÂND O problematică mereu actuală și incitantă pentru publicul larg, cartea cercetătorului Andrei Oișteanu, *Sexualitate și Societate: Istorie, religie și literatură* (Iași: Polirom, 2016) aduce în atenție o chestiune de relevanță universală: problema sexualității. Este un admirabil exercițiu de erudiție, de capacitate interpretativă și de scriitură captivantă, așa cum autorul și-a obișnuit deja publicul. Încadrat într-o serie de autor, volumul permite compararea cu preocupările anterioare ale specialistului și dovedește aplecarea acestuia către subiectele îndrăznețe și de mare anvergură. După *Grădina de dincolo. Zoosophia. Comentarii mitologice*, după *Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească*, *Mythos & Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală* (1997), *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central-european* (2001), *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească* (2004) și *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură* (2010), noua apariție indică itinerariul cercetătorului, ca și un nou punct pe harta intereselor lui științifice.

După ce narcoticele îl purtasera în zona paradisiac-prohibitivă a drogurilor, de astă dată, cercetătorul atacă unul dintre raiurile umane; deci, nu elemente de mitologie, cum ne-a învățat în alte cărți, nu raporturile acesteia cu discursul ori cu magia, lăsând deoparte și stereotipurile rasial-religioase, ci de sexualitate privită istoric. Andrei Oișteanu abordează cu curaj una dintre problemele fundamentale, legate atât de instinctul vieții, de reproducere, cât și de exprimarea cu mijloace fizice, naturale, a nevoii de afecțiune. Relevanța ei socială este investigată pe parcursul unor capitole ce mențin curiozitatea trează, pentru că ele se ocupă de chestiuni discutate mult și prea puțin cunoscute, precum *ius primae noctis* la antici, „dreptul” șahului/ sultanului/ hanului, același drept al suveranului în lumea vestică medievală – ca privilegiu princiar sau nobiliar –, drepturile sexuale conferite de rudele spirituale (nașia), taxa pe virginitate, cultul miresei, părțile corpului uman înzestrat cu atractivitate sexuală (părul, piciorul) sau amenințătoare (*vagina dentata*), sexualitatea limbajului și a locuinței, probleme de fiziologie vaginală (de ce nu și peniană?), fecioara „veninoasă”, aspecte legate de practicile sexuale în public, literatura erotică, sexualitatea interzisă, inițierea sexuală a fetelor, siluirea, avangardismul și erotismul etc. Astfel, din această abundență de capitole – cărora li s-ar fi putut, de altfel, adăuga destule altele, mai ales dintre cele relevante pentru sexualitatea masculină, întregind și mai mult perspectiva – ia naștere, în forma unui ansamblu mozaicat, întregul de factură cvasi-monografică. S-ar mai fi putut adăuga și problematica sexualității în spațiul oniric (mai ales la romantici și la suprarealiști), chestiunea nodală a sexualității în psihanaliză – la Freud, la Jung, la Mélanie Klein și la

• Constantin Tacou, directorul Editurii L'Herne și Marta Petreu. Paris, 1995

• Anca Măniuțiu, poetul francez Olivier Apert, Marta Petreu; în spate, Dana Mărgineanu-Țăranu; din profil spate, Ion Pop. Cluj, 2001

→ câți alții –, chestiunea sexualității în teologiile creștine și necreștine, în filosofie (la Erich Fromm și la Michel Foucault, măcar), câte și mai câte... Sunt de menționat aici asemenea sugestii, tocmai știind că, de la o ediție la alta, antropologul cultural care a făcut această laborioasă cercetare obișnuiește să-și reia și să-și îmbogățească argumentația și exemplele cu noi capitole.

Debordând de detalii selectate, conform propriei sensibilități, dintr-o masă mare de informații, autorul propune, cum spuneam, o incursiune istorico-științifică într-o problemă a tuturor vremurilor, aducând în prim-plan o sinteză a diferitelor raportări la sexualitate de-a lungul timpului. Sursele folosite sunt foarte diferite, și anume literare, istorice, religioase precum și mass-media (emisiuni tv, internet etc.). Autorul se mișcă cu o extremă ușurință între toate mediile și sursele de informare, dovedindu-și erudiția

în problema cercetată. Avem astfel de a face cu referințe de mare diversitate, de la cronici (precum Grigore Ureche – *Letopisețul Țării Moldovei*; Dionisie Eclesiarhul – *Hronograf, 1764-1815*); poeți ca Ion Budai-Deleanu – *Țiganiada*, Eminescu, Coșbuc; sau romancierii ca Liviu Rebreanu și Mircea Eliade; totul poate deveni o sursă documentară. Nu lipsesc anticii Diogene Laertios, cu *Despre viețile și doctrinele filosofilor* sau Artemidoros. Autori contemporani, ca Arthur Kostler sau Pierre Bourdieu, emisiuni tv sau link-uri care trimit la titluri uluitoare, cu iz senzationalist toate sunt numai bune pentru a întreține curiozitatea și jovialitatea cititorului. De pildă Andrei Oișteanu, nu lipsit de umor, cercetează cu toată seriozitatea textul „Ucraina vrea să interzică poziția misionarului”, din *România Liberă*; la fel, cutare cântec lăutăresc interpretat în 2012 de taraful Mambo Siria, din județul Dolj; cu toată seriozitatea lui ambivalentă

utilizează interviul lui Corneliu Vadim Tudor: „În tinerete m-am culcat cu peste 1.000 de femei, cu 3-4 pe zi chiar. Fac sex ca anticii” și atâtea altele...

Andrei Oișteanu pare să desfășoare, prin intermediul volumelor lui, un program de explorare a prezenței sociale a oamenilor care nu poate fi trecut cu vederea. Coborând de la chestiunile mai abstracte și mai specializate către întâlnirea cu un public tot mai larg prin abordarea unor teme ce îmbină seriozitatea de fond cu o aparentă excentricitate (droguri, sex), aducând nostalgic cu proiecțiile înfierbântate ale generației *flower power* dar trecute prin filtrul frigid al analizei științifice temeinice, eseistul se dovedește mereu un autor care merită citit și recitit. Prezența lui în câmpul antropologiei culturale românești trebuie înregistrată printre cele de vârf, cărora le datorăm contribuții consistente și bine scrise.

Hermann Broch (1894-1951) a considerat *Moartea lui Vergiliu* ca pe o enclavă în interiorul operei sale. Minte lui cuprinzătoare se orienta către subiecte foarte diverse. Studiile de filosofie și de fizică l-au îndreptat către teoria valorilor. În contac-

mul cu Societatea națiunilor s-a ocupat cu educația pentru pace. Mai departe, a fost preocupat, ca și Canetti, de psihologia maselor. Studiul literaturii contemporane, poezia și teatrul pe care le-a compus și, mai ales, opera de romancier îl indică drept unul din spiritele cele mai vii ale epocii în care a trăit.

*

În această diversitate, *Moartea lui Vergiliu* este o apariție excepțională. Desigur, ea nu poate fi desprinsă de contextul istoric: în 1937 Broch abandonează scrisul „exoteric”, conștient că literatura pe care o practicase nu mai răspundea momentului. Se hotărăște să se consacre unei opere „ezoterice” în perspectiva morții, supremul mister, spre care conduceau și lagărele de concentrare „aproape de porțile noastre”. „Așa am început, scrie Broch, în 1937, aproape împotriva voinței mele ca pe o afacere privată privind salvarea sufletului, o carte strict ezoterică, *Moartea lui Vergiliu*” (Hermann Broch, *Autobiographiepsychique*, I Arche, 2001, p. 100).

Nu împotriva militantismului social, ci ca o expresie a depășirii lui prin disperare, anticipând iminența Holocaustului (care se confirma, în timp ce vastul și neașteptatul proiect al romanului înainta – început la Viena în 1937, romanul *Moartea lui Vergiliu* avea să fie terminat în 1940 în exilul american și publicat abia în 1945), într-un fel de agonie, de înfrângere, ce prilejuia o fascinantă contemplare a iminenței morții și a aventurii finale a ființei, în cursa spre neant (totodată o contopire cu marele tot), imaginează scriitorul solilocviul unui geniu, poetul Vergiliu, aflat în pragul supremei disoluții. O cunoscută specialistă a agoniei, Elisabeth

Kübler-Ross, avea să vorbească mai târziu despre „moarte ca ultimă etapă a creșterii” (Elisabeth Kübler-Ross, *La mort, dernière étape de la croissance*, Éditions du Rocher, 1985). Cu deosebire din acest punct de vedere este monologul vergilian un ceremonial ezoteric care conduce pe myst în imediata vecinătate a inițierii celei mai înalte: moartea. Așa cum a explicat (scrisoare adresată dr. K.A. Horst, citată în notă de Aniella Jaffé, *Mystik und Grenzen der Erkenntnis*, cap 4, nota 3), conceperea dar și desăvârșirea operei s-au făcut într-o stare de „transă”, de conștiință modificată neexplorată de structura mintală puternic rațională a scriitorului.

Broch a explicat în repetate rânduri (de pildă într-o scrisoare către Aldous Huxley, în Hermann Broch, *Lettres*, Gallimard, 1961, p. 242 ș.urm.) că „romanul” *Moartea lui Vergiliu* poate fi considerat în aceeași măsură, un poem de cinci sute de pagini sau chiar o piesă muzicală (fragmentele sunt alese din partea a doua a operei, dintre paginile dispuse într-o formă versificată; traducerea s-a făcut după volumul: Hermann Broch, *Der Tod des Vergil*, Suhrkamp Verlag, 1958, cifrele dintre paranteze indică paginile). Ceea ce este presupus a reda autorul este acel *Zerknirschung*, cuvânt care poate fi tradus: pocăință, sau, mai precis, *contrițiune*. El descrie „durerea profundă simțită în urma ofensării divinității”. (DEX). În acest sens, demersul este propedeutic, împinge pe cititor să procedeze la fel.

Acest exercițiu de o supremă dificultate a încercat scriitorul să îl redea în solilocviul *sub morte* al lui Vergiliu.

În același timp, compunerea vastei opere vrea să răspundă unei sfidări tehnice a compoziției literare sau muzicale pe care Broch a explicat-o într-o serie de note postume (*Remarques à propos de la Vie de Virgile*, în *Création littéraire et connaissance*, Gallimard, 1966, p. 275). Monologul interior se transmută în lirism... pentru Broch, lirismul singur asigură sinteza dintre sentiment și înțelegere rațională. „Orice reprezentare epică a realității, spune Broch, este confruntată cu chestiunea simultaneității, adică trebuie să reprezinte situațiile unui moment unic într-o succesiune temporală, și asta fără să lase să scape nici un moment impresia de clipă... astfel, Broch (autorul se exprimă la persoana a 3-a, n.n.) reușește să găsească o cale nouă ducând la rezolvarea simultaneității” (op. cit, p. 279).

Nici o altă operă literară nu ni s-a părut o mai îndrăzneță tentativă de-a surprinde căutarea metafizică, în condițiile liminare ale agoniei. (I. V.)

Frânturi din solilocviul geniului murind

Hermann Broch

Lege și timp,
 generându-se reciproc,
 abolindu-se, redându-și naștere, iar și iar
 întroglindindu-se și prin asta contemplabile,
 lanț al chipurilor și contrachipurilor,
 închizând în sine timp și arhetip,
 niciunul pe deplin cuprinse, totuși
 devenind tot mai intemporale,
 până la ultimul ecou al armoniei
 până când, într-un ultim simbol,
 se unesc ale morții și vieții,
 simbolice realități ale sufletului
 sălașul lor, prezentul fără timp și prin aceasta
 legea realizată,
 necesitatea.

(106)

cel ce a lăsat în urmă primul portal al groazei
 acela a pășit în pridvorul realității,
 de vreme ce cunoașterea, descoperindu-se pe sine și ca pentru
 către sine îndreptată,
 ridică necesitatea din univers, necesitatea oricărei deveniri,

la rangul de necesitate a propriului sine,
 în curatul „acum” comun universului și omului,
 dobândire inalienabilă a sufletului său,
 plutind peste amenințator-deschisul abis al neantului,
 plutind peste orbirea omului;
 fiindcă este ținută în afară, în eterndevenindul „acum” al
 interogației,
 în eterndevenindul „acum” al științei neștiutoare, în
 preștiința divină a omului,
 neștiutoare pentru că întreabă și trebuie să întrebe,
 știutoare pentru că vine în întâmpinarea oricărei întrebări,
 acordată în chip divin omului și numai lui de la început,
 ca necesitatea umană cea mai intimă
 prin care
 el mereu trebuie să întrebe cunoașterea și
 mereu, reînnoit, este interogată de ea
 teamă de răspuns este omul, teamă de răspuns este cunoașterea,
 legat de răspundere este omul, legată de om cunoașterea,
 întru sine legate și temându-se de răspuns,
 covârșite de realitatea divină a preștiinței,
 de realitatea extinsă a întrebării cunoaștoare, care
 de nici un răspuns pământesc, de nici un adevăr pământesc
 nu poate fi atinsă și totuși aici
 în pământesc i se poate răspunde, trebuie să i se răspundă,

aici este sufletul statornic prins în chemare,
gata de chemare și deschis cu forța întru înțelepciunea-i proprie,
întru starea lui de creatură și extracreatură,
accidental expus amândurora în recunoașterea legii,
în origine și scop unit sferelor, om venit a deveni om,
căci în adâncul știutor al conștiinței sale,
este conținut omul
în adâncul știutor
al faptei și căutării, al voinței și gândirii, al visării sale
este deschis nesfârșitei absențe de hazard, în realul
acestui maxim cuprinzător și maxim violent,
împospătător întrutot verosimil simbol al Sinelui său,
în care vrea să se repatrieze și se repatriază,
pentru a deveni realitate stabilă;
căci „totuși“ al apelului său,
în care omul este menținut,
„totuși-ul“ celui încarcerat,
„totuși-ul“ nestinsei lui voințe de cunoaștere,
atât de tare de cerbice
încât devine mai mare decât nedesăvârșitul pământesc,
crescând în afară peste sine
ca un titan, „totuși“ al omenirii;
cu adevărat în datoria lui de cunoaștere este omul închis,
și nimic nu-l poate scoate de acolo,
nimic nu-i îngăduie să iasă de acolo,
iar neputința de-a scăpa de eroare,
dispare în fața
datoriei sustrate întâmplării;
căci astfel este omul, reținut în carcera nedesăvârșitului
pământesc...

(108)

numai în eroare, numai prin eroare
în care este fără putință de evadare prizonier,
devine omul, cercetătorul,
cel ce este: cercetător;
căci omul are nevoie de cunoașterea zadarnicului
să ia asupra-și spaima, spaima oricărei erori și,
recunoscând-o, să o guste până la dorință,
trebuie să devină miezul însuși al spaimei
nu spre a se tortura pe sine, ci
pentru ca într-o asemenea recunoaștere a devenirii-în-sine
spaima trebuie înfrântă
căci numai atunci când asta devine posibil
prin poarta de corn a spaimei
ajungi la sine;
pentru aceasta omul este închis - reținut în spațiul nesiguranței
închis - reținut pentru ca nici o corabie să nu-l mai poată înșela
cu toate că plutește în sine ca o barcă pe valuri;
de aceea este închis-reținut în spațiile și contraspațiile
devenirii de sine,
în spațiile devenirii de sine,
soartă a sufletului omenesc
acea în al cărui spate
grelele porți ale spaimei s-au închis,
acea ce a ajuns în pridvorul realității, și
nerecunoașterea îi slujește ca bază a cunoașterii
devine creștere fluidă sufletului său,
interminabil sfârșit sinelui său,
cu toate astea, unitate desfășurându-se în sine,
deîndată ce eul devine interioritate a sinelui,
statornic curgătoare unitate a unicului,
sieseși interioritate devenit, de el văzută
într-o simultaneitate, putere a prezentului său
toate spațiile în care este reținut, într-o unică putere
într-o unică putere a originii,
și asemenea acesteia
care se pitește în sine, pentru a fi reținută de sine,
este în brațele sufletului îmbrățișată și totuși îmbrățișează sufletul
odihnind în timp și determinând timpurile
prinsă în legea cunoașterii și creând cunoașterea,
legănându-se în legănătoarea schimbătoare devenire, care singură
este origine a realității
atât de uriaș de dincolo de reflectarea unul într-altul
a exteriorului și interiorului
încât plutire și reținere, liberare și încarcerare
fuzionează într-o inseparabilă comună transparență,
atât de netrecător necesară

oh, atât de transparentă pe deasupra oricărei mase,
încât în sfera către-sus-desăvârșită,
singură clipita tangibilă singur timpul tangibil,
conștient în amândouă,
reflectat la infinit, oglindit în deschisa
și de o mai curând proaspătă față omenească
înconjurată de soartă
înconjurată de stele
darul încins al iredenței luminează
Timp etern dezbărat de accident
deschis prin cunoaștere milostivirii în pământesc,
și milostiv revărsându-se lumina lunii se unire sferelor, pentru
veșnicie sferelor pământesti și cerești, milostiv ca răsuflarea care
trebuie să se întoarcă în piept din spațiul luminii revărsate a lunii
anunțând, cu milostenie, că nu în van s-a săvârșit și, grație
necesității, nici nu se poate săvârși în van.

(111)

Tu soartă, mergi în fruntea celorlalți zei,
Ai fost pre-pregătită dinaintea oricărei faceri
Ești goliciunea străinceputului, credincioasă
Doar ție, formă care pătrunde totul, rece.
Creație și creator în unul singur
Totodată petrecere și știință și semnificație
Goliciunea ta străbate și zeul și omul
Poruncești creaturii.
și acolo unde poruncești, zeul se
dezleagă din propria lui neștiință și devine tată
strigând din mușenie numele luminii
din poala mamei primordiale
chemând inseparabilul în numibil
forma din inform.
Tăcerea originară devine cuvânt și, intonând hărmălaia originară
Sferele cântă cuvântu-ți.
Dar în vise, o soartă, te retragi, taci în a ta goliciune
Teribil ascunzând totul în dezgolirea ta,
Iar zeul își trimite, sfâșiat de raze, în vida boltă a visului, fulgi
de cristal.

Nemișcat radiind lumină cuprinse bolta de vis mutele vorbe, le
purtă în lipsa de ecou a luminii de pe urmă, și a fost ca și cum în
ele însele radiația ecoului ar fi revenit. Atunci iar cuvântă:

O, soartă sorbită ca visul, rece ca visul,
te arăți în vise, prin tine „odinioară“ devine mare, în tine
odihnește realitatea,

faci vas creației, prin tine acțiune, prin tine
atemporal; tu nu cunoști un înainte și un apoi
tu realitate, tu care ești.
Ca un val se revărsă devenirea ta, o formă primordială se
vălurește divizat, gravidă de ființare între nourii de trăsnet
puternică mută unitate, între noapte și lumină
creație poruncită creației prin tine; dar tu
te prefaci prin vârtejurile devorate
ale șovăirii tale, către lumină năzuiești? Unde se încrucișează
multiplicitatea curentului tău, doar aici desfășori tu, cea care te
odihnești,
obiectul și numele adevărului lumesc, unele într-altele unite,
chemate către unitatea în care se oglindesc,

arhetip al adevărului.
forma de vis iese din forma de vis, împletită și desfășurată
În vis tu ești eu, ești recunoașterea mea, ești
născut cu mine ca înger nenăscut
dincolo de întâmplător, radioasă formă universală
devenire recunoscută din ființă și ordine,
formă a eului, știință a mea.
soartă ce ridici pe zei și-i nimicești,
adevăr infinit sunt în veci cu tine,
eu muritor, nimicitor al zeilor în vise
mă îngrop în mine, plutesc șovăind în puternica ta luminare
sunt prizonier spațiului zeiesc.

(221)

Inevitabil! Urcatu-m-am pe tine sau
în adâncurile tale m-am prăbușit?
Abis al formei,
Abis al susului și josului, abis al visului!
Nimănui nu-i e îngăduit să rădă-n vis

și nici să moară; privește cât de aproape
 e răsul morții, privește cât de depărtat
 sunt și unul și altul de soartă,
 că răsul din larva înaltă a morții n-a învățat nici un fel de moarte –
 o tu soartă , înșelare de sine.
 Dar eu, muritorul, eu, obișnuit cu moartea,
 Eu, de moarte la răs constrâns, mă ridic sprijinindu-mă
 și nu te cred. Orb visului, prin vis știutor
 îți știu, soartă, moartea îți știu limita ce ți-e legiuită, hotar visului,
 pe care-l refuzi.

O știi, o voiești?
 Se înămoleşte la poruncă petrecerea vieții tale? Sau ascultă
 De o voință mai înaltă? Se apleacă îndeasupra spinării tale,
 mai mare ca tine, inevitabil, de neprivit

O altă soartă și mai departe, mai departe încă
 soartă după soartă, ajungând la forma vidă vecină formei vide,
 nimicul nicicând tangibil, moarte gravidă
 pe care doar hazardul îl plinește?
 Hazard devine orice lege, din cădere n cădere n abis, chiar tu,
 soartă, sfâșiată

Fulgerată pe tărâmul tău de hazardul sfârșitului;
 Dintr-o dată se oprește creșterea, iar ramura cunoașterii,
 Din trunchi desprinsă, brutal se fărâmițează în limbă nimicitoare,
 Izolată în cuvânt, ordinea, adevărul, comunitatea, unitatea se
 fac țândări,

Solidificate în înjumătățire, în bălăriile
 Sinelui doar aparent real.
 Aduci pe lume nedesăvârșitul, rabzi întâmplătorul,
 Nesfârșit trebuie forma înțepenită trebuie să suporte dezastrul,
 Înjumătățirea, înșelăciunea, neîndeplinirea de sine, destinului
 destin, mori de

dezastru, cu mine închis în același cristal.
 Nu vorbea el, visul vorbea, nu gândea el, visul gândea, visa bolta
 destinului strălucind în vise, visa de-neaajunsul, nedepășibila boltă
 a luminii rigide, fascinat
 de dezastru, imobil prins în vârtejul cristalinei cascade a luminii

devenea el însuși bolta de-neaajunsului său suflet. Fără suflare era
 lumina, fără suflare ronda purtătoare de dezastru,
 muritor întru Domnul, fără suflare suflarea.

Și fără să sufle grăi mai departe visul:
 Formă, dacă nu arhetip, muritor muritorului,
 muritor zeului, murind în ficțiune,
 murind în aparenta unitate a gloatei.

De nesalvat! Chiar dacă jumătatea se minte pe sine ca întreg,
 Ar putea să se retragă precipitat în sânul nopții primitive de
 altădată, ar putea pe sine

Să se cheme, pe sine totalității să i se alătore, nici demnitătea
 apelului patern, nimic , soartă nu te mântuie din căderea din
 lume,

De propria ta soartă beat, golit te întorci
 Iar lumile nedepășibile, inexorabil vide în frumusețe, ție însuși
 bete

Sunt, bete sunt și morții,
 căci creația este mai mult decât formă, creația este separare
 separare a binelui de rău, ah, doar puterea de separare
 este cu adevărat nemuritoare.

Ai chemat tu, care ești doar formă, pe zeu și pe om
 la adevăr, tu care încredințându-te separării pe vecie ai umplut
 forma lumii?

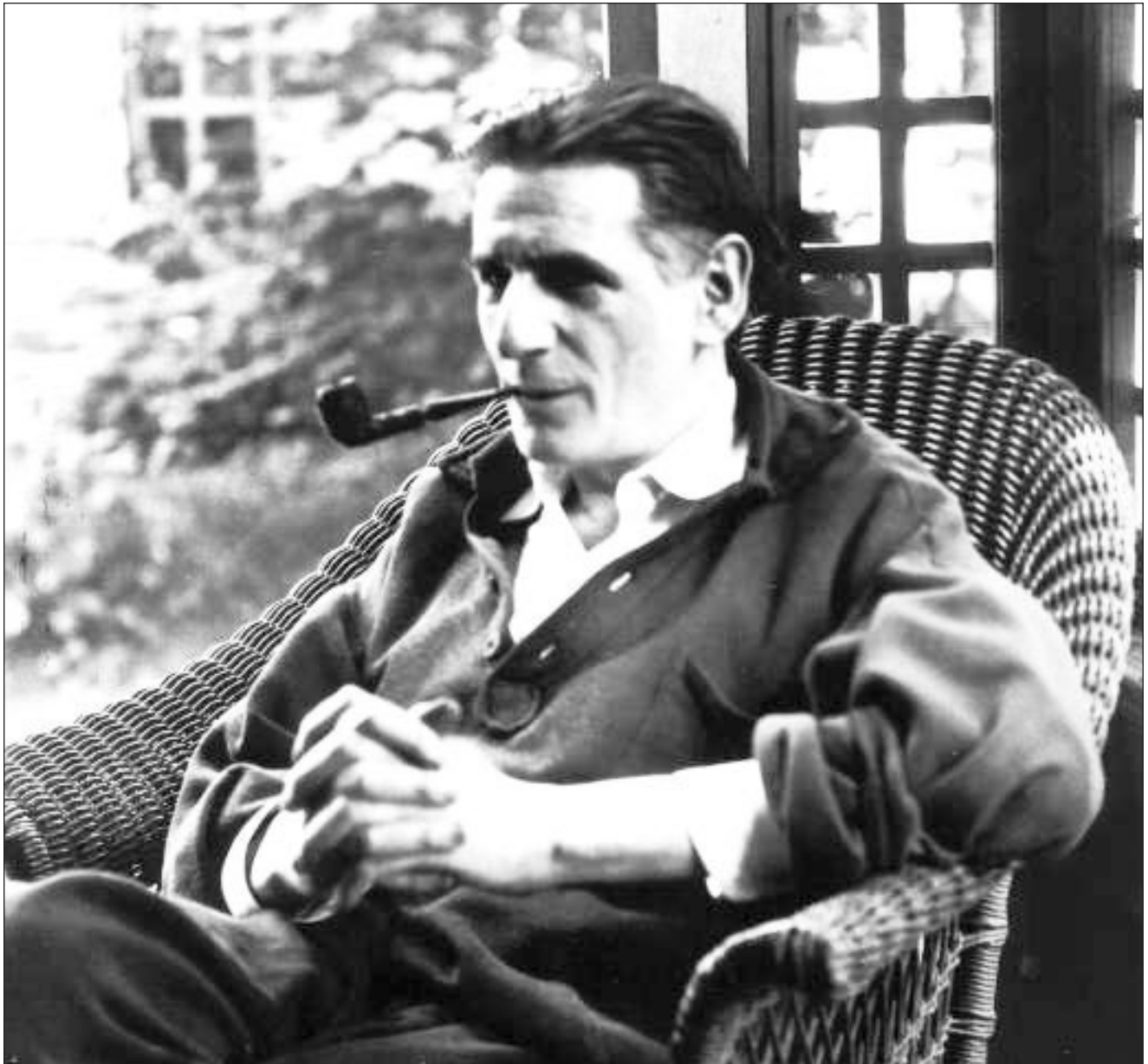
Mi te-ai juruit mie, te-ai alăturat creației?

Insuficient ești, și unealtă a răului.

Ziditor de dezastru ești, tu însuși dezastrul căruia îi cazii pradă
 ah, divinul se istovește iar omenescul
 rămâne neconsolidat amândurora – operele tale sunt accidente
 în mai marele destin, iar cel chemat,
 asemeni ție doar încă formă și lipsit de nume, este
 de-neaajunsul, nu se mai adresează nimănui, nu mai
 ascultă nici un apel, în visul ce se petrece.

(223)

Traducere și prezentare
 de ION VIANU

• Hermann Broch

Originară din Valais, Catherine Lovey s-a născut în 1967. De mică, este atrasă de lectură și scrie. A urmat studii de relații internaționale pe care le-a completat cu o diplomă în criminologie. Lucrează ca jurnalistă în presa scrisă specializată în problemele econo-

oamenilor.

Domnul și Doamna Rivaz este romanul unui cuplu de bătrânei care nu vor să plece în croaziera oferită de fiul lor. Refuzul simplu și politic îi face simpatici în ochii unei tinere ce ar trebui să însoțească grupul respectiv, aflată și ea acolo dintr-o întâmplare: ține locul unei foarte bune prietene (vom vedea că este chiar singura) bolnavă în acel moment. De aici : povestea unei tinere a secolului XXI care nu prea înțelege ce i se întâmplă și nici cum ar trebui gestionată propria-i viață. Refuzul pensionarilor de a pleca peste mări și țări *când uite, se poate și mai aproape, la doi pași de noi, în România unde mai există încă un soi de mere care...* iscă un mic scandal. Fiul care le-a plătit croaziera (sperând să suplonească astfel prezența și tandrețea față de cei doi părinți?) se supără foc pe agenția de voiaj și cere restituirea sumei avansate, responsabilul grupului face presiuni asupra celor doi bătrânei pentru a semna o «descărcare» oficială, treabă ce cade pe capul protagonistei.

mice și financiare, dar și în criminologie. În 2005, a publicat primul ei roman *L'Homme interdit*, urmat de *Cinq vivants pour un seul mort* (2008) și de *Un roman russe et drôle* (2010), foarte bine primite de critică.

Romanul *Monsieur et Madame Rivaz* [Domnul și Doamna Rivaz] de Catherine Lovey, (316 pagini) publicat la editura ZOE (din Geneva) în martie 2016, editură cu multe succese la activul ei, având și o colecție „Classiques du Monde” sub egida căreia a apărut și versiunea franceză *Pădurea spânzuraților* a lui Liviu Rebreanu în traducerea lui Jean-Louis Courriol.

Nu însă din complezență pentru editură ne interesează cartea de față, ci poate pentru că mottoul din Musil, „Omul fără calitate”, sugerează din capul locului o alegere estetică, un tip de scriitură, pentru că „Tabla de materii” nu se află la locul ei obișnuit, finele cărții, ci la începutul textului, pentru că sub aparenta banalitate a subiectului se ascunde o subtilă filozofie a vieții și poate și pentru că autoarea vrea să-și trimită personajele în Transilvania pe urmele unei specii vechi de meri...

Originară din Valais, regiunea elvețiană unde limba majoritară este franceza, Catherine Lovey s-a născut într-o familie de țărani de la munte ceea ce îi dă o anumită forță și o buna cunoaștere a

Ambarcat pe nesimțite în povestea naratoarei, cititorul trece prin întreaga societate elvețiană contemporană, cuprinsă într-o poveste forțotind de personaje și întâmplări, este dus într-un spital, pe pacheboturi, prin universuri din cele mai diverse, de la munte la mare, dintr-un sat liniștit, banal, la universitate etc...

Cartea Catherinei Lovey mai este și romanul unei tinere femei care vrea să găsească un sens vieții și lumii contemporane.

Autoarea se oprește asupra gestului mărunț, dar revelator, asupra existenței oamenilor obișnuți pentru a-i transforma în personaje autentice. Cuplul Rivaz nu are nevoie să plece într-o călătorie de mii de kilometri spre orizonturi exotice pentru a trăi în mica lui fericire, se mulțumește cu o posibilă vizită în România, declară cei doi protagonistei de care s-au atașat ca de o fiică, pentru că numai acolo, în văile dintre Carpați se mai poate găsi un soi de mere autohtone – aceasta mi se pare a fi lecția scriitoarei din Valais de care pot profita și alte spirite de pe alte meridiane și de ce nu – cititorii români. (F. C.-C.)

Domnul și Doamna RIVAZ

Catherine Lovey

Or, se poate afirma că lumea însăși, în ciuda cantității de spirit ce-o conține, se află într-o stare vecină cu imbecilitatea; și este chiar imposibil să nu observi acest fapt atunci când încerci să-ți faci o vedere de ansamblu a evenimentelor care se desfășoară înăuntru-i.

Robert Musil, *Omul fără calitate*

P E DOMNUL și d-na Rivaz i-am întâlnit prima oară la gara din L., era în luna aprilie, perechea se îndrepta spre grupul nostru ținându-se de braț, mâna tremurândă a d-nei Rivaz sprijinindu-se de încheietura slabă a d-lui Rivaz. Mi-amintesc foarte bine că în clipa când i-am văzut apropiindu-se m-am gândit, bine-ar fi caăștia doi să nu fie din grupul nostru de călători, de n-ar fi din grup, de n-ar fi, de n-ar fi, așa mi-am dorit preț de o străfulgerare, nu fiindcă ar fi avut o alură mai jalnică decât a celorlalți călători deja adunați acolo, majoritatea în vârstă, ci fiindcă emana din perechea lor o stranie conjugare de fragilitate și demnitate ce nu prevestea nimic bun pentru acel soi de deplasare colectivă. Acceptasem în ultimul moment s-o înlocuiesc pe Laetitia mânăta nu atât de prietenie, cât de starea finanțelor mele. Urăsc călătoriile în grup, îi disprețuiesc pe toți aceia care vor să admire la oră fixă, să se distreze la oră fixă, și mai ales sa mănânce, dar aversiunea și disprețul nu au

mai intrat la socoteală când Laetitia m-a sunat să-mi spună că suferea îngrozitor de spate și că aveam ocazia, datorită renunțării ei, să fac rost de bani bineveniți și în mod facil, adăugând că, oricum, responsabilitatea croazierei cădea pe seama lui Alexis Berg. Prietena mea mai precisase că nu voi avea nimic de făcut afară de a supraveghea niște hamsteri, acesta a fost cuvântul folosit, știi tu cum e cu animalele astea, continuase ea, trebuie ca roata să se învârtască într-una, paiele schimbate, puse grăunțe și apă.

Cerul care nu mă ascultă niciodată și își bate joc de mine în majoritatea cazurilor, în după-amiaza aceea din gara L m-a ascultat. Domnul și Doamna Rivaz despre care nu știam nici măcar cum îi cheamă, s-au îndreptat efectiv în direcția mea, deși Alexis Berg, cu placheta pretențioasă a agenției turistice pentru care lucram afișată pe piept, jeșea clar în evidență ca om al situației. Înalt, cu gâtul prins într-o cravată roșie,

distribuia bătrânilor *badgiuri* și documentație, surzând ca în fața unei turme de sirene proaspăt răsărite din apă.

Imi imaginez că soții Rivaz au ales să mi se adreseze mie și nu lui Alexis pentru simplul motiv că dorința ce-mi scăpase mai devreme când i-am văzut apropiindu-se nu se evaporase în contact cu aerul, ci se îndreptase direct spre ei, deplasând cumva un semnal invizibil de la roșu la verde.

Domnișoară, mi-a zis Domnul Rivaz cu o voce uimitor de clară când a ajuns lângă mine, eu împreună cu soția am venit să vă spunem bună ziua și la revedere. Bătrânul a dat apoi să mă ia de mână, dar eu mi-am retras-o repede fără să vreau, ca pe urmă să i-o întind, aproape politic, amintindu-mi că tocmai ce semnase un contract pentru un job temporar. Ochii lui de un albastru clar nu păreau să implore, dimpotrivă, părea un om sigur de el, grăbit să se achite de o sarcină obligatorie în mod civilizată, înainte de-a se întoarce cu femeia agățată de

brațul lui la o viață pe care cu niciun chip n-ar fi vrut s-o descrie. Gestul spontan de a-mi retrage mâna e cu atât mai puțin explicabil cu cât am fost dintotdeauna sensibilă la auzul lui «domnișoară» în gura unor oameni bătrâni. Ceea ce pentru majoritatea femeilor pare doar un comportament învechit, condescendent, dacă nu chiar umilitor, eu una îl savurez ca pe o scânteie de viață care anunță nu că un foc ar mai putea arde, ci că el nu s-a stins și va arde până la moarte.

Aș fi putut să-i primesc cu o formulă de bun venit pe noii sosiți, în fond pentru asta eram plătită, dar am tăcut, anticipând faptul că Domnul Rivaz se poate lipsi de ea, el care venise să mă anunțe, după ce mi-a strâns mâna, blând ezitantă, că ei, respectiv Domnul și Doamna Rivaz, domiciliați în C., înscriși la croaziera în Mediterană organizată de compania DreamWaterWorld, acolo unde viața este mai albastră, adăugase el citind cu voce tare și cu stoicism badge-ul prins pe tricoul meu. Eu și soția mea am hotărât să renunțăm la călătoria aceasta, a spus domnul Rivaz.

Da, a confirmat și doamna Rivaz. Am preferat să vă anunțăm direct decât să telefonăm, a adăugat Domnul Rivaz.

Aveam oricum și alte treburi la L. azi, așa că nu a fost mare deranj, a precizat Doamna Rivaz. O să mergem cu ocazia asta la cinema fiindcă în regiunea noastră ne cam ocolesc filmele, vreau să spun genul de film care merită văzut, a mai explicat Domnul Rivaz. Nu suntem bolnavi, n-avem nimic, mulțumim Domnului, dar preferăm să nu plecăm, și-a continuat Domnul Rivaz expunerea. Dar contez pe d-voastră să nu-i spuneți nimic fiului nostru care ne-a oferit croaziera asta, fie-vă milă, nu-i spuneți nimic, și nici fiicei noastre, voia să contribuie și ea la costul călătoriei, dar frate-său rezolvase deja, au insistat foarte mult amândoi și nu vrem să-i decepționăm, a adăugat Doamna Rivaz. Acum știți totul, nu ne mai rămâne decât să vă urăm călătorie frumoasă, a spus Domnul Rivaz. Cu speranța ca totul va fi bine, a continuat Doamna Rivaz, vremea, vaporul, o să ne rugăm să nu suferiți cumva vreun naufragiu, a mai zis Doamna Rivaz. O să te rogi tu, eu nu mă rog, știi bine, i-a amintit Domnul Rivaz soției sale. Nu poți avea totdeauna încredere în căpitanii ăștia, și-a continuat demonstrația Doamna Rivaz neslăbindu-și soțul de braț, unii nu sunt prea serioși, răstoarnă vaporul cât ai zice pește, sper din tot sufletul să fie un om de treabă căpitanul d-voastră, nu ca ghizii de munte, cu unii din ei mai bine să nu pleci în ziua de azi, nici măcar să traversezi drumul, oricum compania asta de voiaj trece drept serioasă, putem nădăjdui pentru toată lumea că și-a ales un căpitan bun, a spus în încheiere Domnul Rivaz, uitându-se la grup, apoi, cu blândețe, la soția lui, la revedere, a zis Doamna Rivaz, la revedere a zis și Domnul Rivaz.

Chiar dacă nu eram decât angajat temporar, ar fi fost de datoria mea să intervin, să spun măcar o vorba, cel puțin la revedere, să fiți sănătoși – dar m-am mulțumit să nu o fac. Soții Rivaz se apropiau încetișor de ieșirea principală a gării, el în cămașă albă și veston deschis la culoare, ea într-o jachetă roz pal și pantalon gri, deplasându-se cu pași ușori, ca pe parchetul unei săli de bal, când l-am auzit pe Alexis Berg lătrând un Dumnezeu mășii, nu se poate!

Înainte de-a o lua la fugă prin hol. Văzându-l cum îi aduce înapoi pe Domnul și Doamna Rivaz, depășindu-i cu două capete din spatele lor, cu ochii țintă spre toate ieșirile, ai fi zis că este un șef Kmer roșu care i-a încolțit pe doi fugitivi în junglă. Fără să fi ascultat de vreun ordin, grupul de călători înscriși la croazieră și gata de plecare îi încercui pe cei doi vinovați. Nu mai lipsea mult și-ar fi scandat și lozinci, era inevitabil, soții Rivaz vor sfârși curând cu beregata retezată de ștreang. Am înțeles dintr-odată că bărbatul și femeia aceea care nu-mi erau nimic, care se sprijineau unul pe altul să nu cadă dar și în virtutea unei obișnuințe de-acum vechi, deveniseră, în câteva minute, o specie pe cale de dispariție ce trebuia protejată cu orice preț. Nu voiam să li se întâmple ceva rău, în orice caz nu o croazieră pe Mediterana la care renunțaseră de bună voie.

Alexis a început să-i întrebe pe Domnul și Doamna Rivaz unde le sunt bagajele. Se simțea că face eforturi să vorbească pe un ton dulceag. Domnul Rivaz i-a răspuns că atât el cât și soția nu aveau valize pentru că ei nu plecau în voiaj. Foarte rapid, interogatoriul a luat o turnură polițistă, pe măsură ce Alexis consulta pe un mic ecran de laptop ceea ce el numea *dosarul Rivaz*, stați așa, vă caut dosarul, ah, gata l-am găsit! Domnul Juste Rivaz, dumneavoastră sunteți acela, iar Doamna, oh, vă numiți Hermine, un prenume magnific, deci Hermine Céline Angeline Rivaz, uitați-vă și d-voastră, sunteți înscriși la croaziera de două săptămâni, versiunea prelungită, știți că există și o versiune scurtă care se oprește la Constantinopol, nu-i așa ? Domnul Rivaz i-a răspuns că scurtă ori lungă e tot aia fiindcă ei oricum nu plecau. Voiajul e plătit integral, uitați-vă aici, suma a fost achitată în totalitate, a spus Alexis întorcând ecranul spre cei doi soți, dar nici Domnul, nici Doamna Rivaz nu s-au uitat- ați ales chiar o cabină super lux, cu cadă la baie, a ținut să sublinieze managerul cu operațiunile al agenției dww, iar cuvintele lux și cadă au răsunat ca o circumstanță agravantă într-o acuzație. În acea clipă, un om înalt și auster a cărui vârstă era disimulată de o slăbiciune tocmai fără vârstă, a luat cuvântul pentru a spune că versiunea două săptămâni în cabina lux era o lovitură. Iar el știa ce spune pentru că și el alesese formula asta, eu călătoresc singur, a ținut el să precizeze strângând mâna Domnului Rivaz dar nu și pe cea întinsă de Doamna Rivaz, după care s-a prezentat ca dl. Duval, și Konrad cu K, și a anunțat că experiența lui de croazierist prin lumea întregă, prin lumea întregă, a subliniat el, am călătorit chiar și pe Yang-Tsé, îi permitea să-i spună lui Rivaz, Domnule, părând să nu fi remarcat și prezența Doamnei, ei bine, că Rivaz era pe punctul de a comite o mare eroare.

Plata călătoriei a fost făcută de un anume Jonas Rivaz, sub formă de bon-cadou, a exclamat Alexis după o nouă și atentă consultare a dosarului.

Este fiul meu, a spus Doamna Rivaz care tăcuse până atunci.

Intervenția soției Domnului Rivaz veni la țanc pentru Alexis Berg.

Doamnă, nu puteți face o chestie ca asta fiului d-voastră. Nu se face așa ceva !

Îl cunoașteți și dv. pe Jonas ?

Nu, dar știu că v-a oferit croaziera asta din toată inima.

Dacă ați putea să nu ne mai vorbiți ca la niște debili mintali, ar fi foarte bine, a spus atunci Domnul Rivaz.

Din grup s-a auzit o voce mai tare, mai avidă decât toate cele care murmurau din belșug, vocea unei femei cu o pălărie albă, destul de elegantă, care zicea că persoanele acestea ar fi putut măcar să spună că sunt bolnave, în caz de boală ești rambursat, trebuie să fii chiar prost, nu-i așa, ca să arunci atâția bani pe fereastră, aruncați în mare vreți să spuneți, a ricanat un om în șort, preocupat în a nu-și ascunde nicio deformitate, se pare că este un cadou din partea fiului lor, zise o altă voce feminină, ah da? în plus au și un băiat, dar unde este ?, îți amintești ce ni s-a întâmplat nouă, tu Gustav, când am fost în Grecia, groaznic, groaznic, cum să faci așa ceva bietului copil care-și taie din carne ca să le ofere o vacanță la părinți, domnul acela foarte slab spunea că a călătorit și pe Yang-Tsé, putem să-i dăm crezare, eh, doi bătrâni speriați de voiaje, asta-i tot, ia să nu ne mai f... atât la cap, da, așteptam atunci încă două persoane la hotel sau la aeroportul din Atena, nu mai știu exact, dar le-am așteptat ore întregi, ore întregi, nu am putut face nimic în ziua aceea, ca la sfârșit sa aflăm că au murit, era un bărbat și o femeie, cred, oricum niște persoane care trăiau împreună, morți amândoi într-un accident de autobuz, tot necazul cu norocul lui, vă dați seama dacă unul din ei scăpa ce-ar fi fost, oricum așa ne-am zis imediat când am aflat vestea aceea, of! măcar au murit amândoi deodată, ca altfel ne-ar fi tăiat toată pofta de acropole sau vă imaginați, dacă trebuia să luăm cu noi pe căldură sau pe văduv, noi vă urăm la toți călătorie plăcută, s-a auzit dintr-odată vocea Domnului Rivaz care a reușit să se strecoare printre vocile din grup, da, o călătorie plăcută la fiecare, a continuat și Doamna Rivaz care nu-l slăbise o clipă de braț pe soțul ei.

Perechea a alunecat din nou spre ieșirea principală a gării, liberă, cu conștiința datoriei îndeplinite și mi-am zis atunci, încercând să evit privirile furioase ale lui Alexis care închisese laptopul și odată cu el și *dosarul Rivaz*, că aș fi gata să-mi dau câteva ore din viață, poate chiar câteva zile, pentru a lăsa pe loc totul baltă și turiștii amatori de croaziere, și managerul de operațiuni, și contractul de job temporar, numai să pot pleca încetișor după soții Rivaz și să-i ajung din urmă, de parcă ar fi lucrul cel mai natural din lume, la prima trecere de pietoni. M-am și văzut spunându-le lui Juste și lui Hermine zâmbind că, dacă aș avea bunici sau părinți sau orice fel de rude, ei bine, mi-aș dori să fie ca ei doi, sprijinindu-se unul pe altul cu un gest ce exprimă fragilitate și totodată forță, exact așa, capabili să refuze un cadou care nu se refuză în principiu, capabili mai ales să rămână ei înșiși, Domnul și Doamna Rivaz, cu viața lor lipsită de tristețe sau de acrimonie.

Traducere și prezentare de
FLORICA CIODARU-COURRIOL.
Fragment din Catherine Lovey,
Monsieur et Madame Rivaz,
Geneva: Editura Zoe, 2016

Văduva veselă – un portret al lui DORIAN GREY

Eugenia Sarvari

LA ÎNCEPUT de septembrie 2016, Opera Română din București a fost gazda și partenera unui spectacol creat la Opera din Iași – *Văduva veselă* de Franz Lehár, după libretul original de Viktor Léon și Léo Stein, avându-i la pupitru pe Vlad Conta și Ciprian Teodorașcu. În timp, opereta a cunoscut numeroase ajustări față de versiunea premierei absolute, care a avut loc la Viena, la 25 decembrie 1905. Adaptarea acestei versiuni îi aparține Danielei Dima și lui Andrei Șerban, dialogurile fiind inspirate din scrieri ale lui Radu Paraschivescu și Andrei Pleșu.

Așa cum ne-a obișnuit în ultimele sale creații, Andrei Șerban face cu acest spectacol o analiză acută a societății românești de azi, a corupției atotstăpînitoare, a prostului gust invadator. Ca o moară care macină totul, de la intrigă și povești vinovate, pînă la frumusețea și perenitatea dragostei adevărate, toate sînt arătate în caruselul rotitor construit de scenografa Anka Lupeș.

Petrecerile se țin lanț în această poveste destul de stufoasă. Prima are loc la ambasada de la Paris a unei țări balcanice oarecare, redenumită Moldrosovia, țară „nici destul de estică, nici destul de vestică, adică incertă”, unde este așteptată bogata, frumoasa și celebra văduvă, Hanna Glavary. De un haz nemaipomenit este scena în care nevestele funcționarilor ambasadei, purtînd rochii de nuntă din lurex și paiete, de un kitsch absolut, anunță că au dat o raită prin Paris, la magazine de lux: Tati, Carrefour ori Monoprix... Ambasadorul, însărcinat de regele său să supravegheze readucerea în țară a moștenirii consistente primită de văduva moldrosoveană, îl sfătuiește pe prințul Danilo, nepot al regelui, să o ia de nevastă. Însă lucrurile se complică atunci cînd prințul află numele văduvei, de care, în tinerețe, fusese îndrăgostit pînă peste poate. A doua petrecere are loc la vila luxoasă din Paris a doamnei Glavary, copie fidelă a caselor bogăților zilei de la noi, cu piscină, saună, teren de tenis, locuri în care invitații își pot satisface cele mai extravagante gusturi, „defilarea” personajelor ducînd cu gîndul la promenadele de pe litoralul românesc. Pe un alt plan, inspirată de un caz real, se derulează drama ambasadorului, acesta urmărindu-și cu sîrg nevasta mereu pusă pe aventuri, curtată asiduă de viconte Camille de Jolidon. Doi tipi dotați cu telefoane mobile de ultimă generație, în costume și cu ochelari negri devin „umbra” doamnei ambasador. După episodul comic deloc inocent petrecut în pavilion, petrecerea se mută la Maxim, unde văduva Glavary do-

rește să celebreze așa-zisa logodnă cu Jolidon. Prilej de exuberant număr de can-can, executat impecabil de corpul de balet al Operei din Iași, care imprimă publicului un ritm antrenant al aplauzelor. Farsa pe care văduva o joacă se încheie cu dezvăluirea iubirii dintre cei doi. Celebrul vals al operei, *Lippen schweigen*, dansat cu eleganță de cei doi îndrăgostiți, leagă mai multe grupuri de personaje aflate în locuri diferite pe scena turnantă, pentru ca, în cele din urmă, cei doi, îmbrățișați, să se îndepărteze sub ninsoarea care cade din cer. În acest timp, *raisonneurul* spectacolului, aghiotantul Njegus, se tolănește sub fulguiala abundentă meditînd la faptul că „am ajuns masa de manevră a unor golănași închipuiți”, îndemnîndu-ne să „ascultăm ninsoarea și liniștea, să nu ne tulburăm pînă cade cortina și să nu aplaudăm”.

Se remarcă desenul minuțios al personajelor, fascinația lucrului cu Andrei Șerban putînd fi cu ușurință detectată din totala dăruire a cîntăreților, coriștilor și balerinilor. S-a cîntat/vorbit în română, franceză, engleză și germană, regizorul explicînd în caietul-program – voluminos și excelent realizat, dar, din păcate, nesemnă – că acest mix i-a fost inspirat din dorința de a-i aduce „un omagiu lui Lehár” născut în Moravia, zonă aparținînd Imperiului Austro-Ungar, în care conviețuiau un „amalgam de etnii”. Dincolo de această explicație, cred că este bine venit a observa că frazele muzicale cîntate/rostită în engleză, de pildă, țineau mai mult de zona finanțelor, acelea în franceză de imperiul vast al frivolităților, iar cele în germană de zona sobră a sentimentelor profunde.

Cîntăreții deveniți actori se mișcă cu dezinvoltură în situațiile scenice create, dovedind reale calități de comedieni. Am remarcat cu deosebire cîntecul și jocul nuanțat al Anei Maria Donose a cărei Hanna Glavary a fost o divă extravagantă, dar trăind intens dragostea pentru bărbatul vieții ei. Tiberius Simu în Danilo Danillovici, cu

figura lui distinsă și ținuta princiară, cu vocea de catifea, a înminunat ascultătorii. Din cuplul cu artista ieșeană, efluvii de energie au învăluit sala, s-a format un adevărat arc voltaic și toată lumea a avut de cîștigat. Hanna Ameliei Antoniu mi s-a părut mai cerebrală și mai distantă, iar Danilo al lui Adrian Mărcan, s-a decupat prin aerul de masculinitate accentuată. Njegus a fost încarnat de doi actori: Claudiu Bleonț și Ruslan Bârlea. Claudiu Bleonț a imprimat personajului o doză accentuată de intelectualism sfătos și cumpătat. În timp ce Ruslan Bârlea a încîntat prin ludicul ieșit din comun și plasticitate corporală, fiind un veritabil liant-*raisonneur*-Puck năstrușnic al spectacolului. În celelalte roluri au evoluat: Valentin Vasiliu, Ioan Cherata, Marta Sandu, Nicoleta Maier, Andrei Fermeșanu, Ștefan van Korch, Gabriela Daha, Cristiana Gireadă, Vasile Filimon, Eduard Sveatchevici, Tatiana Purcaru, Ștefan Linu, Alexandru Savin, Tudor Florența, Robert Buzilă și Ovidiu Manolache. Majoritatea cîntăreților provin de la Opera din Iași, ca și corul și corpul de balet, care merită menționi speciale pentru modul cum au răspuns indicațiilor regizorale, rezultînd o pulsație dinamică, la care a contribuit din plin coregrafia vivace a Andrei Gavrilii. Distribuția unește artiști din București, Cluj, Brașov și Galați.

Lumea în care trăim este arătată cu toate ale ei: cu intrigile și poveștile mai mult sau mai puțin deșuchiate, cu splendoarea și decăderea, cu luxul vieții de noapte din celebre cabarete pariziene, totul într-o avalanșă de imagini, lumini, paiete, eleganță, aseasonate cu observații deloc comode atunci cînd grizele, într-o pauză de dans nebun își deplîng existența, de fapt plină de neajunsuri și umilințe bine ascunse sub strasuri și pene de struț. Este un spectacol mustind de idei, în care frumusețea muzicii este „boicotată” de monstroasa urciune a bufonadei socio-politice, ilustrînd formidabila știință și fantezie cu care Andrei Șerban scoate din amortire spectatorul. Ceea ce regizorul și-a propus a reușit, spectacolul fiind o „radiografie fidelă a lumii în care trăim”, o oglindă în care sîntem poftiți să ne privim chipul adevărat, nesulemenit, lucru care a deranjat pe mulți, toți aceștia uitînd ceva esențial: Andrei Șerban este singurul regizor român care figurează în Larousse.

Scenă din spectacol

Paul Buciuță / Marea Dragoste

Revista APOSTROF se poate cumpăra în următoarele puncte de difuzare:

Librăriile HUMANITAS

- BUCUREȘTI, Librăria Humanitas Kretzulescu, Calea Victoriei, nr. 45.
- CLUJ-NAPOCA, Librăria Humanitas, str. Universității, nr. 4.
- IAȘI, Librăria Humanitas 1, Piața Unirii, nr. 6.
- SIBIU, Librăria Humanitas, str. Nicolae Bălcescu, nr. 16.

Librăria de Artă GAUDEAMUS
Cluj-Napoca, str. Iuliu Maniu, nr. 3.

Rețeaua centrului de difuzare a presei
INMEDIO
din marile centre comerciale din țară.

Talon de abonare începând cu

- abonament trei luni (3 numere) – 15 lei
 abonament șase luni (6 numere) – 30 lei
 abonament un an (12 numere) – 60 lei

Nume _____

Prenume _____

str. _____

nr. ____ bl. ____ sc. ____ et. ____ ap. ____

sector ____ localitate _____

cod poștal _____ județ _____

telefon _____

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la redacție. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin:

1. mandat poștal, pe adresa:
Toroczky-Lukács Iosif
Fundatia Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod poștal 400750;

2. virament bancar, pe adresa:
Fundatia Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907

Cont bancar:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Sociétés Générale,
Sucursala Cluj.

Prețul abonamentului, pentru persoane fizice și biblioteci din România, este de:

- 15 lei pentru 3 luni,
- 30 lei pentru 6 luni,
- 60 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere.

Prețul abonamentului pentru cititorii din străinătate este de:

- 12 euro sau 15 USD pentru 3 luni,
- 24 euro sau 30 USD pentru 6 luni,
- 48 euro sau 60 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui abonament:

Fundatia Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907

Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Sociétés Générale, Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Cuprins

• FESTLIT 2016

<i>Nichita Azi</i> o expoziție de Mircia Dumitrescu	Radu Constantinescu	2
Literatură și carte în festivaluri la Cluj	Marta Petreu	3

• ESEU

Figuranții (7)	Gelu Ionescu	4
----------------	--------------	---

• AFORISME

Moartea zeului morții	Ștefan Bolea	7
Jeff Koons și pisica	Ciprian Vălcan	11

• CRONICA LITERARĂ

Literatura critică	Irina Petraș	8
--------------------	--------------	---

• POEME

Rodica Marian		9
---------------	--	---

• VERTICAL

Drapele cu cap de mort	Ovidiu Pecican	10
------------------------	----------------	----

• CU OCHIUL LIBER

Mesianicii	George Neagoe	12
Mirajul călătoriei	Iulian Boldea	19
„A scrie nu oferă mântuire“	Constantin Cubleşan	19
Un poet politic: Ceaușescu și Imnul din 1977	Cristian Vasile	21
Din istoria turismului. Și a filateliei...	Lukács József	22
Poezie, burlăcie!	Emanuel Modoc	22
Despre sexualitate	Amalia Lumei	23

• SUB LUPA MEMORIEI

Finalul erei Stalin	Vladimir Tismăneanu	13
---------------------	---------------------	----

• LECTURI

Din întâmplare...; Interbelicul românesc	Marta Petreu	14
--	--------------	----

• DOSAR: I NEGOIȚESCU

I. Negoitescu: „Situația și atitudinea mea“ (prezentare de Ștefăniță Regman)		15
Scrisori către părinți	I. Negoitescu	16

• BIBLIOTECI ÎN AER LIBER

Frânturi din solilocviul genului murind (traducere și prezentare de Ion Vianu)	Hermann Broch	25
Domnul și Doamna Rivaz (traducere și prezentare de Florica Ciodaru-Courriol)	Catherine Lovey	28

• CRONICA TEATRALĂ

<i>Văduva veselă</i> – un portret al lui Dorian Grey	Eugenia Sarvari	30
--	-----------------	----

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

IRINA PETRAȘ
(redactor-șef adjuncț)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
AMALIA LUMEI

Tehnoredactare:
CZÉGELY ÉRIKA

ANA POP (contabilitate)

Vignetele revistei reprezintă variațiuni grafice de Mihai Barbu după desene de Franz Kafka.

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
 Fundația Culturală Apostrof

PROIECT SPRIJINIT DE:

MINISTERUL
CULTURII

PRIMĂRIA ȘI
CONSILIUL LOCAL
CLUJ-NAPOCA

VISIT CLUJ-NAPOCA
The Heart of Transylvania

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22,
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail:
revista.apostrof@gmail.com
revista_apostrof@yahoo.com
www.revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:

Revista *Apostrof*, CP 1095, OP 1,
Cluj-Napoca, 400750

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122

Revista este înregistrată la OSIM cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (ARIEL), asociație cu statut juridic, recunoscută de Ministerul Culturii.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a revistei APOSTROF este de a găzdui opiniile, oricât de diverse, ale colaboratorilor. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text îi aparține, în exclusivitate, autorului.

APOSTROF